

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

EBEVEYN-ÇOCUK İLİŞKİSİNİN NİTELİĞİNİN VE EBEVEYN
ROLÜNE İLİŞKİN KENDİLİK ALGISININ EBEVEYN STRESİNE
ETKİSİNİN İNCELENMESİ

Seda Nur GÜVEN
(Yüksek Lisans Tezi)

İstanbul, 2024

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANA BİLİM DALI
REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMANLIK BİLİM DALI

**EBEVEYN-ÇOCUK İLİŞKİSİNİN NİTELİĞİNİN VE EBEVEYN
ROLÜNE İLİŞKİN KENDİLİK ALGISININ EBEVEYN STRESİNE
ETKİSİNİN İNCELENMESİ**

EXAMİNİNG THE IMPACT OF THE QUALİTY OF PARENT-CHILD
RELATIONSHIP AND PARENTAL SELF-PERCEPTION İN RELATION TO
PARENTAL ROLE ON PARENTAL STRESS

Seda Nur GÜVEN
(Yüksek Lisans Tezi)

Danışman
PROF. DR. AZİZE NİLGÜN CANEL

İstanbul, 2024

Tüm kullanım hakları

M.Ü. Eğitim Bilimleri Enstitüsü'ne aittir.

© 2024

ONAY

Seda Nur GÜVEN tarafından hazırlanan “Ebeveyn-Çocuk İlişkisinin Niteliğinin ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısının Ebeveyn Stresine Etkisinin İncelenmesi” konulu bu çalışma, 22.01.2024 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda aşağıdaki jüri üyeleri tarafından başarılı bulunmuş ve Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

	<u>Adı Soyadı</u>	<u>İmza</u>
TEZ DANIŞMANI	Prof. Dr. Azize Nilgün CANEL	
JURİ ÜYESİ	Prof. Dr. Müge Yüksel	
JURİ ÜYESİ	Doç. Dr. Serhat Armağan Köseoğlu	

ETİK BEYAN

Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğü Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırladığım çalışmamda;

- Sunduğum bilgileri, dokümanları ve verileri akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Çalışmamda yararlandığım eserlerin tamamına atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Elde ettiğim verilerde ve sonuçlarda herhangi bir değişiklik yapmadığımı bildirir, aksi bir durumda aleyhimde doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim.

Seda Nur GÜVEN

ÖZGEÇMİŞ

- 2010-2013 Adana-Kozan Anadolu Öğretmen Lisesi
- 2013-2014 Osmaniye-Kadirli Gülten-Ali Ziyen Anadolu Lisesinden
mezuniyet
- 2014-2018 Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Rehberlik ve
Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalından mezuniyet
- 2020- Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Rehberlik ve
Psikolojik Danışmanlık Anabilim Dalı Yüksek Lisans Programına
giriş
- 2021-..... MEB’de Psikolojik Danışman

ÖNSÖZ

Ebeveynlik, çocuk sahibi olmayla başlayan ve ömür boyu süren yeni deneyimler ve öğrenmelerle dolu bir süreçtir. Bu süreç, yaşam boyu gelişimi devam eden benlik algısı ve buna etki eden faktörlerle şekillenir. Bu çalışma ile ebeveynlik deneyiminde etkili olan yaşantıları belirleyerek sağlıklı çocuk, ebeveyn, aile ve en sonunda toplum gelişimine katkı sunmayı amaçladım. Sağlıklı çocukların yetiştirebilmek ümidiyle...

Çeşitli zorluklara rağmen bitirmek için çabaladığım bu tez sürecimde benden bilgisini ilgisini, hoşgörüsünü ve desteğini esirgemeyen, psikolojik danışman olmanın anlamını her noktada yansıtan danışman hocam Sayın Prof. Dr. Azize Nilgün Canel'e şükranlarımı sunarım.

Yüksek lisans eğitimim boyunca Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanıyla ilgili bana katkılarından dolayı bölüm hocalarıma; jürimde yer alarak tezimin geliştirilmesine katkıda bulunan sayın hocalarım Prof. Dr. Müge Yüksel ve Doç. Dr. Serhat Armağan Köseoğlu'na saygılarımı sunarım.

Veri toplama sürecimde yardımcı olan tüm arkadaşlarıma ve katılımcılara teşekkür ederim.

Dostluğu ve desteği ile her zaman yanımda olan canım arkadaşım Deniz Keskin'e; tez yazma sürecimde bilgilerini eksik etmeyen Didem Gölbaşı, Ali Aydoğmuş ve Serdar Kayacı'ya teşekkür ederim. Ayrıca benim bu süreci bitireceğime dair inancımı kaybettiğimde, bana inancını kaybetmeyen ve elimi tutan Furkan Kayacı'ya teşekkürlerimi ve en derinden sevgilerimi sunarım.

En önemlisi beni doğduğum günden beri sevgi, inanç ve fedakârlıkla büyüten; hayatım boyunca üzerimden ilgi, anlayış ve desteklerini eksik etmeyen, ellerinden gelen en iyi şekilde ebeveyn olmaya çalışan sevgili annem Gülay Güven ve babam Basri Güven'e en içten sevgi ve saygılarımı sunarım. Bunun yanında tüm aileme teşekkür ederim. İyi ki varsınız...

Son olarak 6 Şubat 2023 depreminde hayatını kaybeden başta canım yeğenim Said olmak üzere hayatını kaybeden bütün insanları saygı, sevgi ve özlemle anıyorum. Gittiğiniz yerde tüm ışıklar sizinle olsun...

İyi bir çocuk yetiştirmek için sevgiyle emek veren tüm anne ve babalara faydalı olması dileğiyle...

ÖZET

Araştırmanın temel amacı, ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğinin ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının, ebeveyn stresini yordamada etkisinin incelenmesidir. Ebeveyn stresinin; ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliği alt boyutları, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutları (yeterlilik, rol doyumu, yatırım ve rol dengeleme) ve çeşitli demografik değişkenler ile ilişkisinin ele alındığı bu çalışmada, yordayıcı ilişkisel tarama modeli kullanılmıştır. Araştırmanın örneklemi, 23-64 yaş aralığında 475 anne (%82.2) ve 103 baba (%17.8) olmak üzere toplam 578 katılımcıdan oluşturmaktadır. Araştırma kapsamında Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeği (EÇÖ), Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (ERKA), Ebeveyn Stres Ölçeği (ESÖ) ve araştırmacı tarafından geliştirilen Demografik Bilgi Formu kullanılmıştır. Veri toplama araçları, çevrimiçi google formlar aracılığıyla katılımcılara ulaştırılmıştır. Veriler, SPSS 23 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Verilerin analizinde bağımsız örneklem için t-testi, tek yönlü varyans analizi (ANOVA), Tukey-HSD testi, pearson korelasyon analizi ve son olarak, ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliği alt boyutlarının ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutlarının, ebeveyn stresini yordayıcı etkisini belirlemek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır.

Yapılan analizler sonucunda üniversite mezunu ebeveynler, ilköğretim mezunlarına göre anlamlı derecede daha fazla ebeveyn stresi yaşamaktadır. Olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliği ile ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunurken ebeveyn stresi ile negatif yönlü anlamlı ilişki göstermektedir. Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı alt boyutlarından yeterlilik, rol doyumu ve rol dengeleme ile ebeveyn stresi arasında negatif korelasyon bulunurken yatırım alt boyutu ile anlamlı bir ilişki göstermediği belirlenmiştir. Analiz bulgularına göre ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliği(olumlu ve olumsuz ilişki alt boyutları) ile ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı(rol doyumu ve rol dengeleme), ebeveyn stresini yordamaktadır. Başka bir deyişle, olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisinin ötesinde, ebeveyn rollerine ilişkin rol doyumu ve rol dengeleme alt boyutlarında kendilik algısı yüksek olan ebeveynlerin, ebeveyn stres seviyesinin daha düşük olduğu belirlenmiştir. Ayrıca, hiyerarşik regresyon modeline yeterlilik alt boyutunun eklenmesi ebeveyn stresini yordamada anlamlı etki yapmamıştır.

Anahtar kelimeler: Ebeveyn Stresi, Ebeveyn-Çocuk İlişkisi, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı

ABSTRACT

The main purpose of this research is to examine the impact of the quality of parent-child relationship and self-perception related to the parental role on predicting parental stress. Utilizing a predictive relational screening model, the study investigates the relationship between parental stress and sub-dimensions of the quality of the parent-child relationship, as well as sub-dimensions of self-perception related to the parental role (competence, role satisfaction, investment, and role balance), along with various demographic variables. The sample of the study consists of 578 participants, including 475 mothers (82.2%) and 103 fathers (17.8%), aged between 23 and 64. The research employs the Parent-Child Relationship Scale, the Self-Perception of Parental Role Scale, the Parental Stress Scale, and a Demographic Information Form developed by the researcher. The collected data were analyzed using SPSS 23 software, employing independent samples t-tests, one-way analysis of variance (ANOVA), Tukey-HSD test, Pearson correlation analysis, and finally, hierarchical regression analysis to determine the predictive effect of sub-dimensions of the parent-child relationship and self-perception related to the parental role on parental stress.

The analyses revealed that university-educated parents experience significantly higher parental stress compared to those with primary education. A positive relationship was found between the quality of the parent-child relationship and sub-dimensions of self-perception related to the parental role, while a negative significant relationship was observed with parental stress. Among the sub-dimensions of self-perception related to the parental role, competence, role satisfaction, and role balance showed a negative correlation with parental stress, while the investment sub-dimension did not exhibit a significant relationship. According to the analysis findings, both positive and negative sub-dimensions of the parent-child relationship and self-perception related to the parental role (role satisfaction and role balance) predict parental stress. In other words, parents with high self-perception in the sub-dimensions of role satisfaction and role balance, beyond having a positive parent-child relationship, were found to have lower levels of parental stress. Additionally, adding the competence sub-dimension to the hierarchical regression model did not have a significant effect on predicting parental stress.

Keywords: Parental Stress, Parent-Child Relationship, Self-Perception Related To The Parental Roles

İÇİNDEKİLER

ONAY.....	i
ETİK BEYAN	ii
ÖZGEÇMİŞ.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
ÖZET	v
ABSTRACT	vi
o	vii
SİMGELER	x
KISALTMALAR	xi
TABLolar LİSTESİ	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xiv
Bölüm I: Giriş.....	1
1.1 Problem Durumu.....	1
1.2 Araştırmanın Amacı.....	6
1.2.1 Araştırmanın Problem Cümlesi İle Alt Problemleri	7
1.3 Araştırmanın Önemi	7
1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları.....	10
1.5 Araştırmanın Varsayımları	11
1.6 Araştırma Tanımları.....	11
Bölüm II: Kavramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar	1
2.1 Ebeveyn-Çocuk İlişkisi.....	1
2.1.1 Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Tanımı ve Alt Boyutları	1
2.1.2 Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Geliştirme Yolları	5
2.1.3 Ebeveynlik Tutumları	6
2.1.4 Yeni Nesil Ebeveynlik ve Ebeveyn-Çocuk İlişkisi	11
2.1.5 Ebeveyn-Çocuk İlişkisi ile İlgili Araştırmalar.....	13
2.2 Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı	15
2.2.1 Kendilik Algısı	15
2.2.2 Ebeveyn Rolü	16
2.2.3 Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Tanımı	17
2.2.4 Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ve Ebeveyn-Çocuk İlişkisi	23

2.2.5	Yeni Nesil Ebeveynlik ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı	25
2.2.6	Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ile İlgili Araştırmalar.....	27
2.3	Ebeveyn Stresi	30
2.3.1	Stres Tanımı ve Türleri.....	30
2.3.2	Stresin Kaynakları ve Etkileri.....	31
2.3.3	Ebeveyn Stresi Tanımı ve Alt Boyutları	33
2.3.4	Ebeveyn Stresinin Sonuçları ve Etkileri	35
2.3.5	Demografik Faktörler ve Ebeveyn Stresi	37
2.3.6	Ebeveyn Stresi ve Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Niteliği İlişkisi.....	39
2.3.7	Ebeveyn Stresi ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı İlişkisi.....	41
2.3.8	Yeni Nesil Ebeveynlik ve Ebeveyn Stresi	43
2.3.9	Ebeveyn Stresi ile İlgili Araştırmalar	45
Bölüm III: Yöntem		49
3.1	Araştırma Modeli	49
3.2	Evren ve Örneklem	49
3.3	Veri Toplama Araçları	50
3.3.1	Demografik Bilgi Formu	51
3.3.2	Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeği.....	51
3.3.3	Ebeveyn-Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği.....	52
3.3.4	Ebeveyn Stres Ölçeği.....	53
3.4	Verilerin Toplanması	53
3.5	Verilerin Analizi	54
Bölüm IV: Bulgular		57
4.1	Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular.....	57
4.2	Ebeveyn Stresinin Demografik Değişkenler Açısından Farklılaşmasına Dair Bulgular	58
4.2.1	Ebeveyn yaşı değişkenine göre bulgular	58
4.2.2	Ebeveyn cinsiyeti değişkenine göre bulgular	59
4.2.3	Ebeveyn eğitim düzeyi değişkenine göre bulgular.....	59
4.2.4	Ebeveyn istihdam durumu değişkenine göre bulgular	60
4.2.5	Ebeveyn gelir düzeyi değişkenine göre bulgular.....	60
4.2.6	Ebeveyn birliktelik durumu değişkenine göre bulgular	61
4.2.7	Ebeveyn Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Bulgular	61

4.3	Ebeveyn-çocuk ilişkisi ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının ebeveyn stresiyle ilişkisinin incelenmesine ilişkin bulgular	62
4.4	Ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliğinin ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının ebeveyn stresi düzeyini yordamasına ilişkin bulgular	64
Bölüm V: Tartışma, Sonuç ve Öneriler		68
5.1	Tartışma	68
5.1.1	Ebeveyn stresi puanlarının demografik değişkenler olan ebeveynin cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi, istihdam durumu, gelir düzeyi, ebeveyn birliktelik durumu (tek veya çift ebeveyn olma durumu) ve çocuk sayısına göre farklılaşma durumlarına dair tartışma	68
5.1.2	Ebeveyn-çocuk ilişkisi ölçeği alt boyutları ve ebeveyn stresi arasındaki ilişkinin incelenmesine dair tartışma	72
5.1.3	Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği alt boyutları ile ebeveyn stresi arasındaki ilişkinin incelenmesine dair tartışma	73
5.1.4	Ebeveyn-çocuk ilişkisi ölçeği alt boyutları, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutları ve ebeveyn stresi arasındaki korelasyon ilişkisinin incelenmesine dair tartışma	75
5.1.5	Ebeveyn-çocuk ilişkisi alt boyutları ile ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutlarının ebeveyn stresini yordamasına dair tartışma	77
5.2	Sonuçlar	80
5.3	Öneriler	81
5.3.1	Araştırmacılara Öneriler	81
5.3.2	Uygulamacılara Öneriler	82
Kaynakça		84
Ekler		108
Ek 1: Demografik Bilgi Formu		108
Ek 2: Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeği (EÇÖ) Örnek Maddeleri		109
Ek 3: Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (ERKA) Örnek Maddeleri		110
Ek 4: Ebeveyn Stres Ölçeği Örnek Maddeleri		111
Ek 5: Ölçek İzinleri		112
Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeği Kullanım İzni		112
Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği Kullanım İzni		112
Ebeveyn Stres Ölçeği Kullanım İzni		112

SİMGELER

η^2 : Eta kare

d: Cohen's d

\bar{X} : Ortalama

β : Standart regresyon katsayısı

N: Örneklem Sayısı

p: İstatistiksel Anlamlılık

r: Korelasyon Katsayısı

%: Yüzde

KISALTMALAR

EÇÖ : Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeği

ERKA: Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği

ESÖ : Ebeveyn Stresi Ölçeği

SPSS : (Statistic Packets For Social Sciencens) Sosyal Araştırmalar İçin İstatistiksel Program Paketi

TDK : Türk Dil Kurumu

MEB : Milli Eğitim Bakanlığı

APA : Amerikan Psikoloji Derneği

TÜİK : Türkiye İstatistik Kurumu

Ark. : Arkadaşları

Akt. : Aktaran

TABLolar LİSTESİ

Tablo 3.1: Ebeveyn-Çocuk İlişkisinin Niteliği Alt Boyut Puanları, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyut Puanları ve Ebeveyn Stres Düzeyi Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler	54
Tablo 4.1: Ebeveyn-Çocuk İlişkisinin Niteliği Alt Boyut Puanları, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyut Puanları ve Ebeveyn Stres Düzeyi Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler	57
Tablo 4.2: Ebeveyn Stres Düzeyi Toplam Puanının Ebeveynin Yaşına Göre Farklaşmasını Belirlemede Kullanılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları.....	58
Tablo 4.3: Ebeveyn Stres Düzeyi Toplam Puanının Ebeveynin Cinsiyetine Göre Farklaşmasını Belirlemede Kullanılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	59
Tablo 4.4: Ebeveyn Stres Düzeyi Toplam Puanının Ebeveynin Eğitim Düzeyine Göre Farklaşmasını Belirlemede Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları.....	59
Tablo 4.5: Ebeveyn Stres Düzeyi Toplam Puanının Ebeveynin İstihdam Durumuna Göre Farklaşmasını Belirlemede Kullanılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	60
Tablo 4.6: Ebeveyn Stres Düzeyi Toplam Puanının Ebeveynin Gelir Düzeyine Göre Farklaşmasını Belirlemede Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları.....	60
Tablo 4.7: Ebeveyn Stres Düzeyi Toplam Puanının Ebeveynin Birliktelik Durumuna Göre Farklaşmasını Belirlemede Kullanılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları.....	61
Tablo 4.8: Ebeveyn Stres Düzeyi Toplam Puanının Ebeveynin Çocuk Sayısına Göre Farklaşmasını Belirlemede Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları.....	61
Tablo 4.9: Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeği ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği alt boyut puanları ile Ebeveyn Stresi ölçeğinin toplam puanına ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri	62
Tablo 4.10: Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeği Alt Boyutları, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği Alt Boyutları ve Ebeveyn Stres Ölçeği Arasındaki İlişki	63
Tablo 4.11: Regresyon Analizine Dâhil Edilen Bağımsız Değişkenlerin VIF ve Tolerans Değerleri.....	64

Tablo 4.12: Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Niteliği Alt Boyutlarının (Olumlu İlişki ve Olumsuz İlişki) ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutlarının (Yeterlilik, Rol Doyumu, Rol Dengeleme), Ebeveyn Stresi Puanlarını Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon A	65
--	----

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Ebeveyn-Çocuk Etkileşimli Stres Kuramı (Mash ve Johnston, 1990)..... 39

Bölüm I: Giriş

1.1 Problem Durumu

Yeni nesil ebeveynlik stratejilerinde, ebeveyn-çocuk ilişkisinin temele alındığı ve bu ilişki bağlamında çocuğun ve anne-babaların benlik algısının desteklendiği bir yapı ortaya çıkmaktadır. Ebeveynlerin, rollerine ilişkin yeterlilik algılarının gelişimi ile yaşadıkları durumlara işlevsel müdahalelerde bulunmaları ve etkili stres yönetimi sağlamaları kolaylaşmaktadır. Yüksek ebeveyn öz yeterliliğine sahip anne ve babalar, ebeveynlik rolünü daha etkin bir şekilde yerine getirebileceklerine inanır ve bu inançları çocuklarının gelişimine olumlu katkılarda bulunur (Büyüktaşkapu, 2012; Gençal Yazıcı, 2015; Crnic ve Ross, 2017). Bu noktada; Gladding (2017) tarafından aile, psikolojik ve biyolojik bağlarla birbirine bağlı, hem tarihsel hem de duygusal ve ekonomik olarak bir birliktelik içinde bulunan, aynı hanede bulunan bireylerin meydana getirdiği bir grup olarak tanımlanmıştır. Aile, çocuklar için önemli bir güç ve güven kaynağı olmakla birlikte çocuk, anne ve babası tarafından korunması ve desteklenmesi gereken bireydir. Aile içinde çocukların eğitimine de en büyük etkiyi ebeveynler yapmaktadır (Sert, 2006; Bakır Arabacı, 2017).

Ebeveynlik ise, bu aile bireylerinin çocuk sahibi olma kararı alması ile başlar. Ebeveyn kavramı, çocuğun biyolojik, fiziksel, sosyal ve aynı zamanda ahlaki gelişimi destekleyen ve bunun için uygun ortamı hazırlamaktan sorumlu kişiler için kullanılmaktadır (Yaman, Dönmez, Kabakçı ve Odabaşı, 2013). Aile, çocuğun ilk deneyimlerini yaşadığı ve kişilik gelişimini başlattığı bir kurumdur ve bu kurumda anne-baba olarak sahip olunan rollerin işlevsel şekilde yerine getirilmesi çocukların sağlıklı kişilik gelişimi için öne çıkmaktadır (Cooke, 1991).

Çocuk gelişimi sonuçları ile ebeveynlik uygulamaları arasında bir bağlantı olduğu göz önünde bulundurularak, ebeveynlik uygulamalarının başarısını etkileyebilecek değişkenlerin varlığını araştırmak önemlidir (Smith, 2017). Ebeveynlerin davranışları, kişisel özellikleri, sosyal çevreleri, ekonomik durumları, kültürel bağlamları ve coğrafi koşullarına bağlı olarak farklılık gösterebilir. Ancak çocuklar, farklı ebeveyn tutumlarına sahip ebeveynlerle yetişmeler de sosyalizasyon süreçlerinde aile üyelerinden ve onlarla kurdukları ilişkiden etkilenecek şekilde nasıl davranmaları gerektiğini öğrenirler (Özada ve Duyan, 2018).

Aile işlevselliği, aile üyeleri arasında bulunan etkileşim ve tepkilerin yanı sıra ailede var olan değer ve inanç gibi değişkenleri de içeren bir kavramdır. Aynı zamanda bu kavram, aile içerisinde bireylerin sahip olduğu roller, sınırlar, bağlılık seviyeleri, uyum ve esnekliklerini içerir (Winek, 2010). Ebeveynlerin çocuklarıyla kurduğu ilişki ve iletişim, ebeveynlik rollerinin etkili bir şekilde yerine getirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Abidin, 2012). İletişim sorunları, ebeveynlerin çocuklarını anlama ve destekleme süreçlerini zorlaştırır (APA, 2013). Ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliğinin olumlu yönde gelişimi ile çocukların daha sağlıklı bir toplumda büyümeleri desteklenmektedir. Ebeveyn-çocuk arasında kurulan ilişki çift yönlü olmakla birlikte çocuğuyla olumlu ilişki kuran ebeveynlerin rollerine ilişkin kendilik algılarının daha yüksek olduğu ifade edilebilir (Ardelt ve Eccles, 2001; Jones ve Prinz, 2005; Glatz ve Buchanan, 2015).

Kendilik algısı, ebeveynlik çalışmalarının temel unsurlarından biridir. Ebeveynlerin kendilik değerlendirmeleri, hem benlik duygularını etkiler hem de ebeveyn rolünü etkileyerek çocuk yetiştirme davranışlarını şekillendirir ve yönlendirir. Bu nedenle, kendilik algısı, çocuk gelişimine dolaylı veya doğrudan katkıda bulunur (MacPhee, Benson ve Bullock, 1986; Bornstein ve ark., 2003; Nacak, Yağmurlu, Durgel ve Van De Vijyer, 2011). Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ise bir bireyin anne veya baba olarak kendisini nasıl gördüğü, değerlendirdiği ve tanımladığına dair düşünceler, inançlar ve değerlendirmelerdir. Bu algı, ebeveynin kendi ebeveynlik yetenekleri, becerileri ve ebeveynlik rolündeki performansı hakkında bilgi içerir. Ebeveynlerin kendilik algısı, çocuklarıyla olan etkileşimlerini ve ebeveynlik tutumlarını da etkiler (Coleman ve Karraker, 1997). Ebeveyn rollerinde daha olumlu tutum ve davranışlara sahip olan bireylerin, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının yüksek olduğu ortaya konulmuştur (Coleman ve Karraker, 1998). Ebeveyn rollerine ilişkin kendilik algılarındaki öz yeterlilik, olumlu ebeveynlik uygulamaları ile ilişkilendirilen önemli bilişsel değişken olup sağlıklı çocuk gelişimi ile de bağlantısı bulunmaktadır (Jones ve Prinz, 2005).

Glatz ve Buchanan (2015) tarafından yapılan çalışmada; ebeveyn-çocuk iletişiminin, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Çocuklarla yaşanan çatışmaların ve olumsuz ilişkilerin, ebeveyn rollerine ilişkin kendilik algılarını olumsuz şekilde etkileyen bir faktör olduğu, özellikle özyeterliliği düşük ebeveynlerin çocuklarıyla çatışma yaşama veya daha katı disiplin uygulama eğiliminde olabileceği belirtilmektedir (Coleman ve Karraker, 1998; Sanders ve Woolley, 2005; Murdock, 2013).

Stres, sağlıklı çocuk gelişimi için birçok riskin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Deater-Deckard, 1998). Ebeveynlik stresi, ebeveynlik rollerinin gerektirdiği talepler ile anne ve babaların bu talepleri karşılama kapasiteleri arasındaki tutarsızlığı ifade eder (Abidin, 1992; Smith, 2017). Ebeveyn rollerine dair kendilik algısı, ebeveynlik stresini öngörmekte güvenilir bir etken olarak kabul edilmiştir ve olumlu ebeveynlik davranışları ile ilişkilendirilen bir faktördür (Coleman ve Karraker, 1997; Jones ve Prinz, 2005; Raikes ve Thompson, 2005). Ebeveynleri yaşadığı stresi düzeyi, onların mevcut bağlamdaki ebeveyn rollerine yönelik kendi yeterliliklerini değerlendirmesinin bir sonucudur (Smith, 2017). Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının yüksek olması, ebeveynlerin stresle başa çıkma yeteneklerini etkileyerek çocuk yetiştirme sürecinde yeterli bilgiye, beceriye ve özgüvene sahip olmalarını ve bu süreci daha başarılı bir şekilde yönetmelerine yardımcı olur (Çankaya, 2020). Anne ve baba olmaya bağlı rol ve sorumluluklar, çocuk sahibi olmakla birlikte kişinin yaşamında ortaya çıkan en önemli yaşam görevlerinden biri haline gelir. Bu görevlerin yerine getirilmesi sırasında ortaya çıkan ebeveyn stresi ile işlevsel şekilde baş edebilme ebeveynlerin rollerinden aldıkları doyumun artması ve çocuklarıyla kurdukları iletişimin hem nitelik hem de nicelik olarak artarak gelişmesini sağlar.

Smith (2017) tarafından yüksek ebeveyn stresinin, anne-babaların ebeveyn rolüne ilişkin yeterlilik algılarını ile öz yeterliliğini olumsuz etkilediği belirtilmiştir. Ayrıca ebeveyn yeterlilik algıları ve disiplin tutumları arasında ebeveyn stresinin kısmen aracı rolü bulunmaktadır. Bu durum ebeveyn davranışlarını da şekillendirerek olumsuz disiplin tutumları uygulama, çocuğuna daha az yakın hissetme gibi sonuçlar ortaya çıkararak negatif yönlü ebeveyn-çocuk ilişkisine sebep olmaktadır. Çocuklarına karşı üst düzey beklentilere sahip olma, katı disiplin yöntemlerini kullanma gibi stresli ebeveyn davranışları, çocukların psikolojik sağlığının olumsuz etkilenmesine ve olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliğinin ortaya çıkmasına sebep olur (Kwok ve Wong, 2000; Anthony ve ark., 2005; Hisli Şahin, Güler ve Basım, 2009; Cousino ve Hazen, 2013; Smith, 2017)

Aile içi etkileşimler, ebeveynlerin ve çocukların duygusal ve davranışsal ihtiyaçlarını çift yönlü yani birbirine bağlı bir şekilde etkiler. Ebeveynlerin kendi psikososyal iyilik hali, çocukların gelişimini ve refahını doğrudan etkileyebilir. Bu nedenle aile içi stresi ve sorunları ele almak, hem ebeveynlerin hem de çocukların daha sağlıklı bir aile dinamiği geliştirmelerine yardımcı olabilir (Beyhatun, 2022). Ebeveynlerin çocuklarının geleceği hakkında endişe duymaları; stres, kaygı, depresyon ve uyku problemlerine neden olabilir

(Lim, Wood ve Miller, 2008). Özellikle kronik hastalık gibi ciddi faktörler, bu psikososyal sorunların artmasına katkıda bulunur. Bu psikososyal sorunlar ebeveynlerin kendi ruh sağlıklarını olumsuz etkiler ve çocuklarıyla ilişkilerini etkileyebilir (Pinquart, 2013).

Ebeveynlik stresi aile ortamında da çeşitli problemlerin ortaya çıkmasına sebep olmaktadır. İşlevsel aile ve sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkisi için anne ve babaların algıladıkları stres seviyesinin azaltılması öne çıkmaktadır. Bu durum olumlu disiplin yöntemlerinin kullanılması ve sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkisinin gelişmesinde etkili bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Friedrich, Wiltturner ve Cohen, 1985; Frey, Greenberg ve Fewell, 1989; Mash & Johnston, 1990). Ebeveynlerin stresle başa çıkma konusunda farkındalık geliştirmeleri, hissettikleri stresin azalması ve ebeveyn çocuk ilişkisinde olumlu etkileşim düzeyinin artması konusunda katkıda bulunabilir. Ayrıca, ebeveynlerin hem kendilerini hem de çocuklarını yargılamada bulunmadan kabul etme becerilerini geliştirmeleri, çocuklarıyla sağlıklı ve etkili iletişim kurmalarını sağlamakla birlikte çocukları ile ebeveynlik rol ve amaçları arasında oluşturacakları dengenin daha pozitif olmasını destekleyebilir (Samantha, 2021). Yapılan araştırmalar; iletişimin aile ortamında gelişimi, ebeveyn-çocuk ilişkisinin önemi ve stresle etkili başa çıkma becerilerini incelemiştir. Ebeveyn stresi, anne ve babaların rollerinde amaçladıkları noktaya ulaşamamasından kaynaklanmakla birlikte ebeveyn-çocuk ilişkisini de olumsuz yönde etkileyebilmektedir.

Ebeveyn rolünün karmaşık ve kendiliğinden gelişmeyen bir yapıda olması bu role etki eden değişkenler üzerinde teorik ve uygulamaya dönük çalışmaların yapılmasını zorunlu kılmaktadır. “Etkili ve yetkin bir ebeveyn nasıl olunur?” sorusu üzerinden yapılacak olan araştırmalara teorik alt yapı desteği verilmesi amacıyla yapılan bu çalışmada ebeveyn stresinden yola çıkarak ebeveyn-çocuk etkileşimi ve özellikleri ile anne ve babaların ebeveyn rollerine bağlı kendilik ve yeterlilik algılarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Günümüzde değişen koşullar, yeni nesil ebeveynlik stratejilerinin gelişmesinde önemli bir faktördür. Dönmez (2019) tarafından ifade edildiği üzere, yeni nesil ebeveynlik terimi, çağın gereksinimlerine uygun olarak evrilen bir ebeveynlik yaklaşımını tanımlar. Bu kavram, teknolojideki hızlı değişimler ve toplumsal gelişmelerin etkisiyle daha da belirgin hale gelir. Ebeveynlerin geçmişteki deneyimlerinden ders çıkararak çocuklarına daha iyi bir yaşam sunma amacı güden bir ebeveynlik yaklaşımını ifade eder. Bu yaklaşım, çocukların bireysel ihtiyaçlarını ve potansiyellerini daha fazla önemser ve onlara daha

fazla fırsat sunma amacı taşır. Bu noktada bu anne ve babaların ebeveynliklerine ve çocuklarıyla kurdukları ilişkiye yaptıkları yatırımlar da değişime uğramaktadır.

Modernleşmeye uğrayan çekirdek aile yapısı ile toplumsal cinsiyet rollerinde de değişimler ortaya çıkmıştır. Aile; annenin çocuk bakımı ve ihtiyaçlarından sorumlu olması, yemek yapması ve babanın ev geçiminden sorumlu aile reisi olması gibi cinsiyete özgü roller barındırmaktadır (Doğan, 2007). Modernleşme süreci ile “aile reisi” kavramı ortadan kalkarak kadının ev ekonomisinde aktif rol aldığı ve erkeğin çocuk bakımı ve yetiştirme sürecinde görev ve sorumluluklarını yerine getirdiği bir aile yapısı belirginleşmiştir (Bayer, 2013). Bu durum modernleşme süreciyle birlikte toplumsal değişime bağlı ebeveyn rolleri arasındaki çizginin daha belirsiz hale gelmesini ve dayanışmaya dayalı bir sistem oluşmasını sağlamıştır.

Yeni nesil ebeveynlik, ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin temelde bir yapıdan oluşmaktadır. Ebeveyn rollerine dair yeterlilik algılarının gelişimi, etkili stres yönetimi sağlamaktadır. Ebeveyn öz yeterliliğinin yüksek olması ebeveynlik rollerinin etkili bir şekilde yerine getirileceğine dair inançları güçlendirir ve bu durum çocukların fiziksel ve psikolojik gelişimine olumlu yönde katkı sağlar (Büyüктаşkapu, 2012; Gençal Yazıcı, 2015; Crnic ve Ross, 2017).

Yeni nesil ebeveynler, kendi ebeveynlerinin yaşadığı zorlukları aşma amacı güderler ve bu nedenle farklı bir ebeveynlik tarzı benimserler. Yeni nesil ebeveynlik; çocuklarının eğitimine, ilgi alanlarına ve duygusal ihtiyaçlarına daha fazla vurgu yapar. Bu durum, ebeveyn-çocuk ilişkisi ve ebeveynliğin getirdiği roller arasında denge kurarak yeterli ve doyum almış hissetmeyi destekler. Böylece, yaşanan ebeveynlik stresinin, daha yönetilebilir ve işlevsel bir noktaya gelmesine yardımcı olabilir.

Çocukların yaş gruplarına göre değişen ihtiyaç ve koşulları olsa da ebeveynlerin çocuk yetiştirme sürecinin her döneminde stres yaşama olasılığı bulunmaktadır. Ayrıca ebeveyn rollerine ilişkin kendilik algılarında değişiklikler meydana gelebilir. Bu durum, ebeveynlerin strese girmelerini kolaylaştıran ve onların çocuklarıyla iletişimini olumsuz yönde etkileyen bir faktör olarak ifade edilebilir. Ebeveynlerin hissettiği stres, anne-babalar kadar çocukların da psikolojik sağlamlıklarını ve iyi oluşluklarının incelenmesini ihtiyaç haline getirmektedir. Bu kapsamda Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı, Ebeveyn-Çocuk İlişkisi ve Ebeveyn Stresi değişkenlerinin birbirleriyle olan ilişkileri ve

bunların ebeveynler üzerindeki etkilerinin incelenmesi ile sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkisi kaynaklarının ortaya konulabilmesi için bu bilimsel araştırmanın yapılması amaçlanmıştır.

Literatürde ebeveyn stresine yönelik birçok çalışma yer almaktadır. Ebeveynlere yönelik yapılan araştırmaların çoğu annelerle yapıldığı için babaların ebeveynlik deneyimleri hakkında daha az bilgi bulunmaktadır (Smith, 2017). Ayrıca, bu araştırmalar çoğunlukla yetersizliği bulunan çocukların ebeveynlerine dönüktür. Bu sebeple, anneler ve babalar için etkileri karşılaştıran araştırmalara ihtiyaç vardır. Bu çalışmada, ebeveyn stresine yönelik yapılan çalışmalara çocuklarının yetersizlik alanlarından bağımsız olarak anne ve babalar birlikte dâhil edilmiştir ve literatüre farklı bir açıdan katkıda bulunulması hedeflenmiştir.

Bu araştırma“Ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliği ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, ebeveyn stresini anlamlı bir şekilde yordamakta mıdır?” sorusunu yanıtlayabilmek amacıyla yapılmıştır. Ebeveynlerin rollerine ilişkin kendilik algılarına ve çocuklarıyla ilişkilerine vurgu yaparak bu değişkenlerin ebeveyn stresine nasıl yansıdığını anlaşılması beklenmektedir. Çocuk ve ebeveyn ilişkisinin niteliğini ve ebeveynlerin rollerine ilişkin kendilik algılarının hangi alt boyutlarda birbirlerini tamamladığı ve ebeveyn stresine yönelik yordamalar yapılmasını sağladığı üzerinde durulmaktadır. Bu noktada; ebeveynlerin rollerine ilişkin kendilik algılarında yeterliliklerini artırarak çocuklarıyla daha sağlıklı ve olumlu ilişkiler kurmalarına yardımcı olmak, yeni nesil ebeveynlikle ilgili programlar ve müdahaleler geliştirmek için önemli bir adım olabilir. Bu çalışma, ebeveynlerin rollerine ilişkin kendilik algısının ve çocuklarıyla kurdukları ilişkideki dinamiklerin anlaşılmasına katkı sağlayarak günümüz aile yapısında oldukça sık karşılaşılan ebeveyn stresinin etkili şekilde yönetilmesini ve sağlıklı ailelerden oluşan sağlıklı toplumların gelişimini desteklemeyi amaçlamaktadır.

1.2 Araştırmanın Amacı

Bu çalışmada genel amaç; ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliği ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının, ebeveyn stresini yordayıcı etkisinin olup olmadığının incelenmesidir. Ayrıca bu araştırma kapsamında anne ve babaların stres düzeyleri hakkında bilgi edinilmesi amacıyla ebeveyn stresinin ebeveynlerin cinsiyeti, yaşı, öğretim düzeyi, istihdam durumu, gelir düzeyi, birliktelik durumu (tek veya çift ebeveyn olma durumu) ve

çocuk sayısı gibi demografik değişkenlere göre anlamlı farklılaşmasının belirlenmesi amaçlanmaktadır.

Bu genel amaçtan yola çıkarak aşağıda yer alan problem cümlesi ile alt problemlere yanıt bulunması hedeflenmektedir.

1.2.1 Araştırmanın Problem Cümlesi İle Alt Problemleri

Araştırmanın temel problem cümlesi “Ebeveyn–çocuk ilişkisinin niteliği ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, ebeveyn stresini yordamakta mıdır?”. Alt problemler ise aşağıda verilmiştir.

1. Ebeveyn stresi; ebeveynlerin cinsiyeti, yaşı, öğretim düzeyi, istihdam durumu, gelir düzeyi, birliktelik durumu (tek veya çift ebeveyn olma durumu) ve çocuk sayısı değişkenlerine göre anlamlı bir farklılık göstermekte midir?
2. Ebeveyn–çocuk ilişkisinin niteliği ile ebeveyn stres düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
3. Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ve ebeveyn stres düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki var mıdır?
4. Ebeveyn–çocuk ilişkisinin niteliği, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ve ebeveyn stresi arasında anlamlı ilişki yer almakta mıdır?
5. Ebeveyn–çocuk ilişkisinin niteliği ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, ebeveyn stresini anlamlı şekilde yordamakta mıdır?

1.3 Araştırmanın Önemi

Çocukların kişiliklerinin ve sosyal deneyimlerinin ilk oluştuğu yer olan aile kurumunda en önemli rol ve görevler anne ve baba olarak ebeveynlere düşmektedir (Cooke, 1991). Toplum içerisinde yer alan sağlıklı bireyler, ebeveynleriyle ve aileleriyle kurdukları güven verici iletişim ile ön plana çıkmaktadır. Bu bireylerin yer aldığı aileler, işlevsel aile yapılarına sahip olmaları ile belirginleşir. İşlevsel aile yapılarında, karşılaşılan problem durumuyla etkili bir şekilde başa çıkma yöntemleri bulunmaktadır. Ayrıca ebeveynlerin ve çocuklarının içinde buldukları gelişim dönemlerine göre problemlerde farklılık oluşturma da aile üyelerinin birbirleri ile kurdukları etkileşim düzeyleri, yaşadıkları stres düzeyini şekillendirmektedir. Ebeveynlerin yaşadığı stres, aile içi rollerde ve ebeveynlerin çocuca yönelik tutum ve yaklaşımlarında olumsuz değişikliklere yol açabilir

(İlhan, 2017). Aynı düzeyde ebeveynlik stresine sahip olan ebeveynler arasında, algılanan ebeveynlik öz-yeterliliği düzeyi daha düşük olanlar daha kötü zihinsel sağlık durumuna sahip olmuşlardır (Kwok ve Wong, 2000). Diğer bir deyişle; anne-babaların, çocuklarıyla ve aileleriyle kurdukları iletişimde ortaya çıkan durumlar iletişim biçimlerine, ebeveyn rollerine ilişkin kendini değerlendirme biçimlerine ve yaşadıkları strese farklı şekillerde etki etmektedir. Örneğin; annenin kendini yeterli hissetmesi, depresyon gibi psikolojik sorunları önlemede de rol oynamaktadır (Rezendes ve Scarpa, 2011). Bu etkiler, psikolojik ve pedagojik açıdan birçok şekilde değerlendirilebilir. Bu değerlendirmeleri etkili ve doğru bir şekilde yapabilme ihtiyacı bu bilimsel çalışmanın ortaya çıkmasında kaynak oluşturmaktadır.

Tucker ve arkadaşları (1998) tarafından yapılan araştırmada davranışçı ebeveyn eğitimi müdahalesinin anne öz yeterlilik algısının, anne stresi ve anne-çocuk (yürümeye başlayan çocuk) etkileşiminin kalitesini artırmada etkisini göstermek için çalışılmıştır. Program sonucunda davranışçı ebeveyn eğitiminin anneler üzerinde öz yeterlilik algılarını yükseltme, ebeveyn stresini azaltma ve çocuklarıyla kurdukları iletişimi geliştirme durumları tespit edilirken; babalar üzerindeki etkisinin minimal düzeyde olduğu belirlenmiştir. 1 yılın ardından yapılan izleme çalışmasında da ebeveynlerin öz yeterlilik algısının yükseldiği ve özellikle çocuk yetiştirmeyle ilgili görev ve durumlarda daha etkili yönetme biçimlerine sahip oldukları, stres düzeylerinde azalmalar ve artan olumlu iletişim ifadeleri gözlemlenmiştir. Bu araştırma ile Türkiye’de yapılacak olan müdahale ve eğitim programlarında ebeveynlerin hissettikleri stres ve stres durumlarıyla ilgili değişkenlerin belirlenmesi, stres kaynaklarının azaltılması ya da ortadan kaldırılması amacıyla etkili ve verimli çalışmaların desteklenmesi planlanmaktadır.

Ebeveynlerin hissettikleri stresin nedenleri ve sonuçları hakkında etkili değerlendirmeler yapabilmeleri psikolojik ve fizyolojik olarak daha sağlam ve sağlıklı olmalarını kolaylaştıracaktır. Avşaroğlu ve Okutan tarafından 2018 yılında yapılan çalışma sonuçlarında aile üyelerine bireysel veya grup olarak verilen psikolojik ve bilgi temelli desteğin; kaygıda azalma, kabullenme düzeyinde artış, çocuklarda olumlu duygu gelişimi ve ebeveyn stresinde azalma sağladığı belirtilmiştir. Ebeveynlerin yaşadıkları stresinin neden ve sonuçları hakkında detaylı ve doğru bilgi alma istekleri, profesyonel destek arama ihtiyaçları ve bu doğrultuda harekete geçerek yardım almaları da artacaktır. Bu profesyonel destek kapsamında; okul psikolojik danışma ve rehberlik servisine, psikolojik

danışma merkezlerine ya da hastanelerin ruh sağlığı birimlerine başvuran ebeveynlerin kendilik algıları ve iletişim becerileri, çocuklarıyla kurdukları iletişim bağlamında daha objektif ve güvenilir olarak ele alınacaktır. Böylece ebeveynlerin problem çözme becerileri ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algıları desteklenerek içinde buldukları stres seviyelerini düzenlenmelerine ve daha işlevsel aile yapılarının ortaya çıkmasına yardımcı olunacaktır.

Demografik değişkenler kapsamında ebeveyn stresiyle bağlantılı durumların incelenmesiyle risk grubunda yer alan ebeveynlerin belirlenerek bunlara dönük koruyucu ve önleyici çalışmaların etkili bir şekilde yapılması hızlanacaktır. Çalışmalar daha çok anneler ve yetersizlik durumu olan çocuğa sahip ebeveynler üzerinde yoğunlaşmaktadır. Ayrıca çalışmada ele alınan demografik değişkenler ve etkilerinin bilinmesi de anne-babaların, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algılarının ve çocuklarıyla kurduğu iletişimin geliştirilmesine yönelik düzenlenen bilgilendirme çalışmalarında ebeveyn stresinin daha iyi değerlendirilmesini sağlayarak hangi ebeveyn gruplarına hangi çalışmalar yapılabileceğine dair verimli planlamalar yapılmasını sağlayacaktır.

Anne ve babaların ebeveyn rollerine ilişkin kendilik algıları ve çocuklarıyla kurdukları iletişim ebeveynlerin hissettikleri stresi belirleyen iki önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Yüksek ebeveyn öz yeterliliğine sahip anne ve babalar, ebeveynlik rolünü daha etkin bir şekilde yerine getirebileceklerine inanır ve bu inançları çocuklarının gelişimine olumlu katkılarda bulunur (Büyüktaşkapu, 2012; Gençal Yazıcı, 2015; Crnic ve Ross, 2017). Bu araştırma kapsamında, anne ve babaların ebeveyn rollerine ilişkin kendilik algılarının detaylı şekilde değerlendirilmesi ile benlik saygısı artırma, stres yönetimi, etkili iletişim becerileri gibi konularda ebeveynlere yönelik yapılan seminer çalışmalarının yeniden şekillenmesi sağlanacaktır.

Bu bilgiler temel alınarak ebeveynlerin yaşadığı stresin kaynakları ve çözümleri noktalarını anlamının ve bu bağlamda onların yaşamında önemli bir etkiye sahip olan ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ve çocuklarıyla kurdukları ilişkisinin niteliğine demografik değişkenler bağlamında odaklanarak ne gibi etkileri olduğunun fark edilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır.

Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı yüksek, olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisine sahip, ebeveynlik stresi düşük anne ve babaların niteliklerini tespit etmek, bu değişkenlerin

birbirleriyle ilişkisini belirleyebilmek ve işlevsel ebeveyn-çocuk ilişkisi kurulmasına katkı sağlayabilmek amacıyla bu araştırma uygulaması yapılmıştır. Araştırmalar, ebeveynlik rollerinde düşük öz-yeterlilik düzeyine sahip bireylerin genellikle kolayca pes etme eğiliminde olduklarını, başarısızlık durumlarında kendilerini suçladıklarını ve yüksek düzeyde anksiyete ve depresyon yaşadıklarını göstermiştir. Diğer yandan, yüksek öz-yeterlilik düzeyine sahip ebeveynler, kendilerini olumsuz şekilde değerlendirmekten kaçınarak daha az anksiyete ve depresyon yaşama eğilimindedirler (Miller, Gordon, Daniele ve Diller, 1992; Thompson, Gustafson, Hamlett ve Spock, 1992).

Ebeveyn rollerine dair yeterlilik algısı çalışmalarında, rol doyumu ve rol dengelemesi değişkenleri hakkında detaylı çalışmalar yapılmasına fayda sağlayacaktır. Ebeveynlerin, rollerine ilişkin kendilik algılarını ve çocuklarıyla kurdukları iletişimin niteliğini göz önüne alarak yaşadıkları stresi çok yönlü şekilde anlamlandırmalarına destek verilmiştir.

Bu çalışma sonucunda anne ve baba olarak bireylerin farklı deneyim ve yeni beceriler edinmeleri, sağlıklı ve işlevsel aile yapıları oluşturabilmeleri adına literatüre katkıda bulunulmuştur. Ayrıca, yeni nesil ebeveynlik çalışmalarında stres-eğitim düzeyi ilişkisine dair literatüre farklı bir bakış ve örneklem grubu sağlanması amaçlanmıştır.

Ebeveynlerle ilgili yapılan araştırmalar incelendiğinde, birçok çalışmanın ebeveynlerle ilgili konuları ele aldığı gözlemlenmektedir. Ancak, ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliği, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ve ebeveyn stresi gibi değişkenleri birlikte inceleyen az sayıda yurt içi araştırma bulunmaktadır ve çeşitlendirilmeye ihtiyaç vardır. Yurtdışındaki çalışmalardan ilham alarak, bu değişkenleri aynı araştırma içinde birleştiren ve yerli örnekleme gerçekleştirilen araştırmaların yapılması, daha kapsamlı bir anlayış geliştirmemize katkı sağlayabilir. Bu bağlamda, ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliği ile ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı arasındaki ilişkiyi ve ebeveyn stresinin gelişimindeki rolünü anlamak için bir araştırmanın yapılması gerektiği ortaya çıkmaktadır. Bu araştırmada, ilgili değişkenlerin bir arada incelenmesi, alan yazındaki boşluğu dolduracak ve gelecekte yapılacak diğer çalışmalara da katkı sağlayacaktır.

1.4 Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma kapsamında bazı sınırlılıklar yer almaktadır. Bunlar aşağıda liste halinde verilmiştir.

- Araştırma, amaçlarda yer alan hipotezler ile sınırlıdır.
- Araştırmadan elde edilen veriler özbildirime bağlı şekilde toplanmış olup ölçekte yer alan sorulara verdikleri cevaplarla sınırlıdır.
- Araştırma, ölçümlerde kullanılan veri araçları ve bunların içerikleri bağlamında ölçebildikleri ile sınırlıdır.

1.5 Araştırmanın Varsayımları

- Araştırma kapsamında anne ve babalardan oluşan örneklem sayısının evreni temsil etmesi bağlamında yeterli olarak kabul edilmektedir.
- Araştırma örnekleminde bulunan ebeveynlerin, formda yer alan tüm maddeleri içtenlikle, samimi ve yansızlık ilkesi bağlamında objektif şekilde doğru cevapladıkları kabul edilmektedir
- Araştırma ölçümlerinde kullanılan veri toplama araçlarının bağımlı ve bağımsız değişkenleri geçerli ve güvenilir olarak ölçtüğü varsayılmıştır

1.6 Araştırma Tanımları

Ebeveyn: “Anne ve baba.”(Parlatır ve ark., 1994; TDK,2023) .

Ebeveynlik: Ebeveynlik, çocuk sahibi olma kararı alarak başlayan bir süreçtir. Bu süreç, çocuğun dünyaya gelmesiyle devam eder ve ömür boyu sürer (Nealy ve ark., 2012). Sınırsız bakım faaliyetleri ile karmaşık değişkenleri kapsayan çok boyutlu ve zorlu bir süreçtir (Borstein, 2002).

Ebeveyn-Çocuk İlişkisi: Aile, çocuğun ilk ve en önemli sosyal çevresidir. Çocuk, ebeveynleriyle kurduğu iletişim yoluyla sosyal davranışları öğrenir ve aile içindeki rolü belirlenir. Ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutumları ve yaklaşımları, çocuğun duygusal ve sosyal gelişimi üzerinde etkilidir. Sağlıklı bir kişilik gelişimi için temel bakım verenle kurulan iletişim büyük bir öneme sahiptir ve bu iletişim, çocuğun sosyal ilişkilerini etkileyen belirleyici bir faktördür (Kandır ve Alpan, 2008).

Ebeveyn Rolü: Ebeveynlik rolü, bireyin toplum içerisindeki diğer rollerinde olduğu gibi çocuğuna karşı ilgili ve sevgi dolu olarak ebeveynliğin getirileri olan rollerini de yeterli ve etkili şekilde yerine getirmesidir (Cooke, 1991).

Kendilik Algısı: Kişinin kendi deneyimleri, dışsal geri bildirimler, çevresel etkiler ve algılarına dayalı olarak geliştirdiği, kendi kimliği, yetenekleri ve değeri hakkındaki içsel görüş ve inançların bütünüdür (Bracken ve Howell, 1991).

Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı: Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, bir kişinin ebeveyn rolünü nasıl algıladığını, bu rolün kendisi için tatmin edici olup olmadığını ve aile içinde çocuğun gelişimine nasıl katkıda bulunduğunu şekillendirir. Bu algı, ebeveyn rolüne dayalı tatmin ve yeterlilik duygularını içerir (Bornstein ve ark., 2003). Aynı zamanda ebeveyn-çocuk ilişkisini etkileyen bir değişken olarak da düşünülebilir (Güler ve Yetim, 2008).

Stres: Stres, bireyin dış çevresindeki zorlayıcı faktörlerden kaynaklanan, biyolojik, psikolojik ve sosyal sistemlerini etkileyerek dengeyi bozan etkiler anlamına gelmektedir (Lazarus, 1993).

Ebeveyn Stresi: Çocuk yetiştirirken bir ebeveynin hissettiği veya deneyimlediği zorluk (Abidin, 1995).

Bölüm II: Kavramsal Çerçeve ve İlgili Araştırmalar

Bu bölümde ebeveyn-çocuk ilişkisi, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ve ebeveyn stresi ile ilgili literatür bilgisi yer almaktadır.

2.1 Ebeveyn-Çocuk İlişkisi

2.1.1 Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Tanımı ve Alt Boyutları

Gladding (2017) perspektifinde aile; içinde biyolojik veya duygusal bağlar bulunan, tarihî, duygusal ve ekonomik ilişkilere sahip olan ve kendilerini o evin üyeleri olarak gören bireylerin bir araya geldiği bir birliktir. Başka bir deyişle, toplumun temeli olarak ifade edilebilir (Connell, 1998).

Ebeveyn kavramı ise anne ve baba olarak tanımlanmaktadır (Parlatır ve ark., 1994; TDK, 2023). Arapça kökenli bir kelime olmakla birlikte İngilizcede “parent” kelimesi ile yer almaktadır (Kılıç ve Widdows, 2009). Hem anne hem de babayı kapsayan bir kavramdır (Okumuş, 2008).

Ailenin en temel görevlerinden biri, çocuğun doğduğu andan itibaren onun büyüme, gelişme ve eğitim ihtiyacını desteklemektir (Ömeroğlu, 1994). Topluma uyum sağlamada temel davranış örnekleri, bireyin aile içinde kazandığı ilk deneyimlerle şekillenir. Bu bağlamda aile, çocuğun hayatının ilk yıllarında bakım ve eğitiminden sorumlu olan temel bir kurumdur (Oktay, 2002). Bir başka deyişle; çocuğun fiziksel, duygusal, zihinsel ve sosyal ihtiyaçlarının karşılanması, ona rehberlik edilmesi ve onun hayatta başarılı olmasını sağlamak için gerekli desteğin verilmesi anne ve babaların çocuklarıyla olan iletişimlerdeki ve ebeveynliklerdeki sorumluluklarındandır.

Ebeveyn-çocuk ilişkisi, bir ebeveyn (anne, baba veya bakıcı) ile çocuk arasındaki duygusal, fiziksel ve sosyal etkileşimi ifade eder. Bu ilişki, çocuğun doğumundan itibaren başlar ve genellikle yaşam boyu devam eder. Ebeveyn-çocuk ilişkisi, çocuğun duygusal gelişimi, davranışları, benlik saygısı, bağlanma, güven duygusu, özsaygı ve daha birçok önemli yönü üzerinde derin etkilere sahiptir. Çocuğun bilişsel, sosyal, fiziksel ve cinsel gelişim alanları olmak üzere bütüncül şekilde gelişiminin sağlıklı bir şekilde ilerlemesinde ebeveyn tutumlarının etkisi ve ebeveynleriyle kurdukları ilişkinin niteliği ön plana çıkmaktadır. Yörükoğlu (2000) tarafından belirtildiği üzere, aile içi ilişkilerin sağlıklı

olması, özellikle anne-babaların tutumları ve çocuğun temel güven duygusu açısından anne ile ilişkileri ile birlikte, diğer aile bireylerinin özellikleri, çocuğun psikolojik gelişimi üzerinde son derece etkilidir. Anne ve baba, çocuğun dünyayı algılayış biçimini şekillendirir ve onun yaşadığı dünyayı ya güvenli ve yaşamaya değer, ya da korkulan, güvensiz bir yer olarak algılamasına neden olabilir. Bu nedenle, sağlıklı aile ilişkileri, çocuğun olumlu bir şekilde büyümesine katkı sağlarken, olumsuz ilişkiler çocuğun gelişimini negatif yönde etkileyebilir.

Çocukların sağlıklı bilişsel ve toplumsal gelişimleri için baskıcı olmayan, esnek, pozitif, hoşgörülü, tutarlı ve ilgili davranışlar sergileyen ebeveynlere ihtiyaçları vardır (Nelsen, Lott ve Glenn, 2003). Çocukların yüksek özgüvenli, mutlu ve sağlıklı bir kişilik gelişimine sahip yetişkinler olmalarında ebeveynlerinin sağlıklı tutum ve davranışlara sahip olmaları önemli bir faktördür (Kıvırcık, 2019).

2.1.1.1 Olumlu Ebeveyn-Çocuk İlişkisi

Çocuk, doğduğu anda başlayarak içinde bulunduğu sosyal çevre tarafından bilişsel, sosyal ve ruhsal bakımdan şekillendirilir. İhtiyaçları ve beklentilerinin karşılanması aile tarafından sağlanırken davranışları ve kişiliği özellikle anne-babası ve onlarla kurduğu ilişki tarafından oluşturulur (Seven, 2008). Bebeklerin güven duygusu, anne ve baba ile kurdukları ilişkiye bağlıdır. Bu ilişki, ebeveynlerin bebeğin ihtiyaçlarına uyumlu ve tutarlı bir şekilde yanıt verdiği durumlarda güven duygusu gelişir (Gander ve Gardiner, 2001).

Maccoby (1980) ebeveyn-çocuk arasındaki güvenli bağlanmanın gerçekleşmesinde karşılıklı etkileşim üzerinde durmuştur. Çocuk yaşamı boyunca hayatı deneyimlese de yaşamının ilk yıllarında, annesi ile kurduğu etkileşim ve annenin çocuk için yarattığı çevre, çocuğun kendilik duygusunun gelişmesine katkıda bulunur. Annenin oluşturduğu sıcak çevre, çocuğun kendini bütünleşmiş bir şekilde hissetmesini ve sağlam bir kendilik duygusu geliştirmesini sağlar (Winnicott, 2013). Anne ile çocuk arasındaki etkileşim ve iletişim de karşılıklı olarak oluşur ve gelişir (Yavuzer, 2010). Ebeveyn-çocuk ilişkisi, çocukların duygusal ve sosyal gelişimleri üzerinde büyük bir etkiye sahiptir. Sağlıklı bir ilişki, çocuğun iyi bir özsayıgı geliştirmesine, başkalarıyla ilişki kurmasına ve yaşam becerilerini öğrenmesine yardımcı olabilir. Aksine, olumsuz bir ilişki, çocuğun duygusal sorunlar yaşamasına, davranış sorunları geliştirmesine ve olumsuz bir benlik algısı

oluşturmasına neden olabilir. Bu nedenle, ebeveyn-çocuk ilişkisinin sağlıklı ve destekleyici olması önemlidir.

Anne-çocuk arasındaki iletişimin yanı sıra, baba ile çocuk arasında kurulan iletişimin de önemli olduğu birçok araştırma tarafından vurgulanmaktadır. Babanın çocuğun gelişimine katkısı giderek daha fazla anlaşılmaktadır. Toplumsal faktörler, babalık rolünün şekillenmesinde önemli bir faktördür (Mercan ve Tezel, 2017). Babaların çocuklarıyla aktif zaman geçirmesi, etkileşimde bulunması, oyunlar oynaması ya da çocukla ilgili konularda ailede sorumluluk ve rol alması çocuklar üzerinde doğrudan olumlu etkilere sahipken aile ortamının ve özellikle eş ilişkilerinin daha sağlıklı, işlevsel ve sevgi temelli olması noktasında dolaylı etkilere sahiptir. Baba, çocuğun yaşamında sağlıklı cinsel gelişim, zihinsel ve fiziksel iyi oluşun en önemli değişkenlerinden biridir. Babayla ve aileyle kurulan ilişkinin olumsuz olması durumunda çocukların gelişimlerini doğrudan ve olumsuz yönde etkilemektedir. Bu noktada babaların da anneler kadar çocukların yaşamında öneme sahip olduğu ifade edilebilir (Mangır ve Aktaş, 1992).

Anne ve babalar çocuklarının yaşamları boyunca büyük bir etki ve öneme sahiptirler. Sıcak, destekleyici, açık ve etkili iletişim ortamının olduğu ailelerde çocuklar olumlu yönde gelişim gösterir. Aile üyelerinin birbirlerine zaman ayırması, duygularını destekleyici ve sevgi dolu bir şekilde paylaşması, güven ve değer vererek birbirlerini koşulsuz kabul etmeleri ebeveyn-çocuk ilişkisinin olumlu yönde gelişmesini destekler (Akyol, 2003).

Aile içi iletişim; eşler arası, çocuklar arası ve ebeveyn-çocuk arası kurulan ilişki ile gerçekleşir (Şahin ve Aral, 2012). Çocuk, anne-babasıyla kurduğu iletişimin niteliğine bağlı olarak kendine dair aile içinde yer ve değerini belirler. Aile içerisinde yer alan bireylerin ilişkileri ve iletişim kaliteleri özellikle çocuğun gelişiminde önemli bir faktör olarak öne çıkar.

2.1.1.2 Olumsuz Ebeveyn-Çocuk İlişkisi

Ebeveynler, çocuğun doğumdan itibaren gelişiminde etkili olan ilk çevresel faktörlerden birisidir (Seven, 2008). Ayrıca çocuğun yaşamında kritik bir öneme sahiptir (Kandır ve Alpan, 2008). Ancak ebeveyn ve çocuk arasındaki güvensizlik duygusu, ebeveynlerin bebeğin ihtiyaçlarına yeterince yanıt veremediği durumlarda ortaya çıkar. Güven duygusu geliştiremeyen çocuklar, sosyal ilişkilerde zorluk yaşayabilir (Cüceloğlu,

1999). Akgül Gök (2013) tarafından belirtildiği gibi, sağlıklı ailelerde ise iletişim problemleri yaygındır ve bu durum aile içinde problemlerin çözümünü zorlaştırır.

Anne ve babaların olumlu veya olumsuz tutumları, çocukların benlik kavramını oluşturmalarında etkili olmakla birlikte olumsuz ebeveyn tutumu çocuğun benlik kavramını oluşturma sürecinde değersizlik algısının yerleşmesine sebep olabilir (Yavuzer, 2017). Ayrıca bu tür ortamlar, ebeveynlerinin beklentilerine uymakta zorlanan çocukların kendilik algılarının olumsuz yönde gelişmesine ve değersizlik hissiyle yaşamlarını sürdürmek zorunda kalmalarına sebep olabilir (Geçtan, 2019). Değersizlik hissi yaşanmasına sebep olan her olumsuz yaşantı ile birlikte çocuk ve yetişkinlerin kendilik algılarına yönelik saygılarının da azalmasına sebep olur (Hurley, 2018). Başka bir deyişle, çocukluk döneminde yaşanan bu tür olumsuz deneyimler, bireyin kendi değerini düşük görmesine yol açabilir. Olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisi özellikleri aşağıdaki gibi ifade edilebilir:

- **Bağlanma Sorunları:** Çocuğun güvende hissetmemesi ve ebeveynleriyle sağlıklı bir bağlanma oluşturamaması, ebeveyn-çocuk ilişkisinin olumsuz yönde şekillenmesine neden olabilir.
- **Duygusal İlgisizlik veya Reddetme:** Ebeveynler, çocuklarına yeterince ilgi göstermemesi veya onları reddetmesi anlamına gelir. Bu durum, çocuğun sevgi ve kabul ihtiyacının karşılanmasına engel olabilir.
- **İletişim Sorunları:** Ebeveyn-çocuklar arasındaki iletişim sorunları, sorunların çözülmesini, duygusal ihtiyaçların ifade edilmesi ve karşılanmasını zorlaştırabilir.
- **Yapıcı Olmayan Eleştiri:** Ebeveynlerin, çocuklarına karşı sürekli eleştirel olması çocuğun özsaygısını düşürerek olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisini oluşmasına sebep olabilir.
- **Aşırı Kontrol veya Baskı:** Ebeveynlerin, çocuklarının yaşamını aşırı şekilde kontrol etme veya baskı yapma eğilimi bulunabilir. Bu durum, çocukların bağımsızlık duygusu yaşamasını engelleyerek özgürlüklerini sınırlayabilir.
- **Şiddet veya İstismar:** Şiddet veya istismar, çocuğun hem duygusal hem de fiziksel olarak zarar görmesine neden olarak kalıcı etkiler bırakabilir. Fiziksel, duygusal veya cinsel istismarı içerebilir.

- **Aşırı Beklentiler:** Ebeveynler, çocuklarına karşı aşırı beklenti içine girerek onları mükemmel olmaya zorlayabilir. Bu beklentiler, ebeveyn ve çocuk için aşırı stres içeren bir duruma dönüşebilir.

Anne babaların çocuklarına sorumluluk verip rehberlik etmeleri, çocukların sağlıklı bir özerklik duygusu oluşturmalarına yardımcı olur. Ancak, ebeveynler çocuklarına itaat etmeleri için baskı yaparlarsa, çocuklar kendi benliklerini sorgulayabilir ve karar alma ile davranışlarını kontrol etme konusunda güvensizlik ve yetersizlik hissi yaşayabilirler (Gander ve Gardiner, 2004). Ebeveynlerin stresli ve öfkeli davranışları, çocuklarda kaygı oluşturabilirken, olumlu ve teşvik edici davranışlar çocuklarda iş birliği, özdenetim ve güven gibi temel yeteneklerin gelişimine katkı sağlar (Goodman ve ark., 2015).

2.1.2 Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Geliştirme Yolları

Aile bireyleri sistem içerisinde sürekli etkileşim halindedir ve aile üyelerinin tutum ve davranış örüntüleri, ailenin genel bütünlüğünü etkiler. Bu nedenle; sevgi ve saygının temelli, ihtiyaçların karşılandığı ve olumlu kabule ilişkilerin geliştiği bir aile ortamı çocukların zihinsel, ruhsal ve fiziksel gelişimini pozitif yönde etkiler (Şentürk, 2012). Aile üyeleri arasındaki ilişki, bireyin kişilik gelişimini, toplumsal tutum ve davranışlarını önemli oranda etkiler (Gander ve Gardiner, 2004).

Arabacı (2011) ebeveyn ve çocuk arasındaki sağlıklı ve güven ilişkisine dayalı iletişimin, çocuğun ileride diğer insanlarla kuracağı sağlıklı ilişkilerin temelini attığını belirtmektedir. Bu sağlıklı iletişim, çocuğun çevresindeki insanlara güven duymasını ve onları daha iyi anlamasını sağlar. Tezel Şahin ve Cevher (2007) ise aynı noktada sağlıklı iletişimin çocuğun çevresindeki insanlara güven duymasını ve onları daha iyi tanımasını desteklediğini vurgulamaktadır. Sağlıklı bir ebeveyn-çocuk ilişkisi geliştirmek için dikkat edilmesi gereken noktalar şu şekilde sıralanabilir:

- **Bağlanma ve Güven:** Sağlıklı bir ebeveyn-çocuk ilişkisi, çocuğun bağlanma ve güven duygularını geliştirmesine yardımcı olur.
- **Sevgi ve İlgi:** Ebeveynlerin çocuklarına sevgi ve ilgi göstermesi, onların duygusal ihtiyaçlarını karşılamasına, sevildiklerini hissetmelerine ve güvende olduklarını bilmelerine katkı sağlar.

- Etkili İletişim Becerileri: Ebeveynlerin açık ve etkili iletişim kurmaları, çocukların duygusal ihtiyaçlarını ifade etmelerine, sorunlarını çözmelerine ve güçlü ebeveyn-çocuk ilişkisinin gelişmesine yardımcı olabilir.
- Empati: Çocukları, duygularını paylaşmaya teşvik eder. Ebeveynlerin çocuklarının duygusal dünyalarını anlamaya çalışmaları, çocukların duygusal zekâlarını geliştirmelerine yardımcı olur.
- Sınırlar ve Kurallar: Ebeveynlerin sınırlar ve kurallar belirlemesi, olumlu ebeveynlik tutumları benimsemeleri, çocukların sınırları öğrenmelerine ve kendilerini disipline etmeyi öğrenmelerine yardımcı olarak çocukların sorumluluk duygusu geliştirmelerine katkı sağlar.

Çalışkan ve Aslanderen (2014), açık iletişim, etkin dinleme, karşılıklı iyi niyet, anlayış, iş birliği, fedakârlık ve sevgi gibi olumlu özellikler, sağlıklı ailelerde bulunmaktadır ve bu durum çocukların geleceğe güven duygusunu geliştirir. Aile içinde sağlıklı ilişkiler, üyeler arasında açık iletişimi, karşılıklı anlayışı, iş birliğini, fedakârlığı ve sevgiyi içerir. Bu sağlıklı ailelerde, geleceğe güven duyulur ve sorunlar sorun haline gelmeden önce çözülmeye çalışılır. Her birey, ailede önemli bir role sahiptir ve aile üyeleri birbirlerine bağımlı hale gelmezler. Sorunlar ortaya çıktığında aile üyeleri birbirlerine destek olurlar.

Ebeveyn-çocuk arasındaki olumsuz ilişki, hem ebeveynlerin hem de çocukların duygusal ve psikolojik sağlığını etkileyebilir ve çocukların ileriki yaşamlarında çeşitli sorunlar yaşamalarına neden olabilir. Olumsuz bir ilişki, çocuğun benlik saygısını düşürerek duygusal sorunlara yol açabilir. Aynı zamanda ebeveynin yaşadığı stres düzeyini de arttırabilir. Bu nedenle, ebeveynlerin çocuklarına destekleyici, sevgi dolu ve sağlıklı bir ortam sunmaları önemlidir.

2.1.3 Ebeveynlik Tutumları

Ebeveynlik tutumları, ebeveynlerin çocuklarına karşı tutum ve davranışlarını tanımlayan bir kavramdır (Yazıcı ve Söylemez, 2021). Bu tutumlar, çocukların duygusal ve davranışsal gelişmelerini etkileyebilir (Johnson, Kent ve Leather, 2004). Ebeveynlik tarzı, çocukların büyütülmesi ve ebeveynlerin çocuklarla iletişim kurma biçimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Zandiyeh ve Hedayati, 2015). Bu nedenle, ebeveynlik tarzı, çocukların gelişimi ve ilişkileri üzerinde kritik bir faktördür. Çocuklar, ebeveynlerinin

davranışlarıyla özdeşim kurarak, ileriki yaşamlarında ebeveynlerinin tutumlarına benzer davranışlar sergilerler. Ebeveynler, çocuklarının yaşantısında rol modeldirler ve bu, çocukların kişilik ve karakterinin temellerini atan bir faktördür. Ebeveynler, sağlıklı tutumlar sergileyerek, çocukların kendileriyle barışık bireyler olmalarına katkıda bulunurlar (Kaya, Bozaslan ve Genç, 2012).

Ebeveynlerin davranışlarının çocuklarıyla kurdukları ilişkilere etkisi, bu davranışların özelliklerinin anlaşılmasıyla daha iyi anlaşılabilir. Bu da, hangi ebeveyn tutumlarının çocukların gelişimine olumlu katkı sağlayacağını belirlemede yardımcı olabilir. Aydoğdu ve Dilekmen'in (2016) belirttiği gibi, ebeveynlerin tutum ve davranışlarının ilişkilere etkisi, bu tutumların özelliklerinin bilinmesiyle daha net bir şekilde anlaşılabilir.

Her aile, çocuk yetiştirme tarzını kendi kültürel, ekonomik, dini ve kişisel geçmişlerine dayanarak belirler. Şirin'in (2019) belirttiği gibi, ebeveynlerin sosyal ve ekonomik koşulları, inanç sistemleri ve ahlaki değerleri, çocukluk yaşantıları, yetiştirme koşulları, yaşadıkları deneyimler çocuk yetiştirme sürecinde tutum ve yaklaşımlarını etkilemektedir. Anne ve babaların çocuklarına yönelik tutumlarını etkileyen faktörler (Yavuzer, 2020):

- Anne babaların çocuk doğmadan önce oluşturdukları mükemmel çocuk algısı doğrultusunda ebeveynlerin tutumları şekillenir ve eğer çocuk bu algı ve beklentileri karşılayamazsa ebeveynlerde reddetme ya da hayal kırıklığı ortaya çıkabilir.
- Ailelerin yaşadığı topluma dair kültürel değerler, anne ve baba tutumlarını etkiler ve şekillendirir.
- Ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algıları yüksek olan yani anne ve baba rollerini benimseyerek bunlardan doyum sağlayan, kendini yeterli hisseden ebeveynler, çocuklarına daha olumlu bir tutum sergilerler. Özgüveni eksik ve ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algısı düşük olan ebeveynler, çocuk yetiştirme konusunda belirsizlik yaşayabilirler.
- Ebeveynlerin sahip oldukları çocuk sayısı, çocuğun cinsiyeti ve kişisel özellikleri konusunda memnuniyet düzeylerinin yüksek olması olumlu ebeveyn tutumu sergilemelerini sağlar.
- Ebeveyn tutumları, çocukları yaşadıkları sosyal ilişkilerden duygusal durumlarına ve genel kişilik özelliklerine kadar etkilemekte ve onların mutluluk, üzüntü, öfke,

duyarlılık veya kayıtsızlık gibi duygusal tepkilerini şekillendirmektedir. Bu nedenle, sağlıklı bir nesil yetiştirme konusunda ebeveynlerin sergiledikleri tutumlar önemli bir rol oynadığı söylenebilir (Yaprak, 2007).

Literatürde ebeveynlik tutumları incelendiğinde, yedi farklı ebeveynlik tarzı göze çarpar: otoriter ebeveynlik, izin verici ebeveynlik, ihmalkâr ebeveynlik, serbest ebeveynlik, dengesiz ve kararsız ebeveynlik, mükemmeliyetçi ebeveynlik ve demokratik ebeveynlik. Bu farklı tarzlar, ebeveynlerin çocuklarına yaklaşımını ve çocuklarıyla ilişki biçimini yansıtır.

Otoriter Ebeveynlik: Otoriter ebeveynler, itaati ve katı disiplini vurgularlar, çocukları üzerinde sıkı kontrol sağlarlar ve genellikle çocukların ihtiyaçlarına fazla dikkat etmezler. Bu tarzda yetişen çocuklar genellikle özgüven eksikliği, içe kapanıklık ve yeni deneyimlerden kaçınma eğilimindedirler (Gander ve Gardiner, 2004; Şahin ve Aral, 2012)

İzin Verici Ebeveynlik: Bu tutuma sahip ebeveynler, çocuklarına daha hoşgörülü, kabul edici ve disiplinden uzak bir yaklaşımı yansıtır. Bu tarzda çocuklar davranışları konusunda daha fazla özgürlüğe sahiptirler ve daha az beklenti altında hissederler (Karabulut, 2007; Steinberg, 2007). Bu ebeveynlerle büyüyen çocuklarda genellikle özgüven eksikliği, dürtü kontrol bozukluğu, düşük akademik başarı ve madde bağımlılığı gibi sorunlar görülebilir (Kuzgun, 1991).

İhmalkâr Ebeveynlik: Bu tarza sahip ebeveynler, genellikle çocuk yetiştirme sürecine zaman ve enerji ayırmada düşük katılım düzeyleri ile ilişkilendirilir ve çocuğu duygusal olarak uzak tutma eğilimi göstermektedir. İhmalkâr ebeveynlik tarzının bu olumsuz etkileri, çocuğun duygusal ve sosyal gelişimini olumsuz yönde etkileyerek saldırganlık, madde kullanımı, düşük okul başarısı gibi problemlere sebep olmaktadır (Maccoby ve Martin, 1983).

Serbest Ebeveynlik: Bu tutuma sahip ebeveynler, çocukların davranışlarına karşı genellikle tepki göstermezler ve çocuğun isteklerini yerine getirirler (Aydın, 2002). Bu ebeveynlerin genellikle tek çocuğa sahip olduğu gözlemlenmiştir (Kaya, Bozaslan ve Genç, 2012). Bu tür bir aile ortamında büyüyen çocuklar, isteklerinin her zaman gerçekleşmediği durumlarda hayal kırıklığı yaşayabilirler (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016).

Dengesiz ve Kararsız Ebeveynlik: Bu tutuma sahip ebeveynler, çocuk yetiştirme ve eğitimi konusunda anlaşmazlık yaşarlar ve ortak bir çözüme ulaşamazlar. Bu durum çocuğun kişisel gelişimini olumsuz etkileyebilir. Bu tür bir aile ortamında büyüyen çocuklar genellikle ılımlı, çekingen ve pasif bir kişilik yapısı gösterebilirken, bazıları sinirli, kendini kanıtlamaya çalışan veya tepkisel kişilik özellikleri sergileyebilirler (Kaya ve ark., 2012).

Mükemmeliyetçi Ebeveynlik: Bu tutuma sahip ebeveynler, kendi başarısızlıklarını çocuklarının telafi etmesini umarlar (Yamanoglu, 2009). Çocuklarından, kendi başaramadıkları hedeflere ulaşmalarını beklerler ve bu beklentileri karşılanmadığında sıkı bir tutum sergilerler. Bu, çocukların kapasitelerinin üzerindeki hedeflere ulaşmalarını beklemeleri anlamına gelir. Bu tür beklentiler karşılanmadığında, çocuklar güvensizlik hissi yaşayabilirler ve başarı kaybı hissedebilirler (Aydoğdu ve Dilekmen, 2016).

Demokratik Ebeveynlik: Hem ebeveynleri hem de çocukların işlevsel davranış örüntülerine sahip oldukları, bilgi alışverişine dayalı ebeveynlik tutumudur (Karabulut, 2007). Bu ebeveynler, çocuklarına koşulsuz sevgi ve kabul sunarlar. Sınırlar, birlikte belirlenir ve çocuklar bu sınırlar içerisinde daha fazla özgürlük ve ebeveyn rehberliği ile büyür. Bu yaklaşım, çocukların kendi duygu ve düşüncelerini ifade etmelerini destekler (Gander ve Gardiner, 2004; Şahin ve Aral, 2012). Yılmaz (2018), demokratik ebeveyn tutumu ile yetiştirilen ergenlerin benlik saygısının daha fazla olduğunu ifade etmiştir.

Günümüzde küresel ekonomik, sosyal, siyasi ve duygusal değişimler, teknolojik ilerlemeler gibi bir dizi faktör, ebeveynlerin çocuklarına yönelik tutum ve yaklaşımlarını etkileyerek, yeni ebeveynlik kavramları ortaya atılmıştır. Ebeveynler, çocuklarını en iyi şekilde yetiştirmeye çalışırken bazen zorluklarla karşılaşabilirler ve bu zorluklar farklı ebeveynlik yaklaşımlarının ortaya çıkmasına neden olabilir. Bu yaklaşımlar, ebeveynlerin çocuk yetiştirme tarzlarını şekillendirir ve günümüzdeki ebeveynlik dinamiklerini yansıtır. Bu güncel ebeveynlik yaklaşımları, çocukların sosyal becerilerini şekillendirmede etkili olabilirler (Dalkıran, 2023). Bu yeni ebeveynlik tutumları, çocukların sosyal yeteneklerini olumlu veya olumsuz bir biçimde etkileyen modern yaklaşımları temsil etmektedir. Bu stilleri arasında arasında çocuklarla yakın ilişki içinde bulunan (El Ele Ebeveynlik), koşulsuz ebeveynlik, curling ebeveynlik, çatışmadan uyum sağlayan (İnatlaşmadan Ebeveynlik), eşit paylaşımlı ebeveynlik, çocukların kendi inisiyatifiyle yani doğal olarak davranabilen ve sorumluluk alan (Doğal Ebeveynlik), çim biçme makinesi ebeveynlik,

anne bekçiliği, "neden" sorularının önemseyen ve çocuğa koyulan sınırların açıklandığı (Pozitif Ebeveynlik), dijital ebeveynlik, blogger anne ve helikopter ebeveynlik gibi farklı tutumlar bulunur (Dönmez, 2019; Alpsoy, 2021; Dalkıran, 2023). Bunlar arasında dijital ebeveynlik ve helikopter ebeveynlik öne çıkmaktadır.

Dijital Ebeveynlik: Evlerinde internet kullanabilen çocuğa sahip ebeveynlerdir (Yaman ve ark., 2013). Teknoloji kullanımında temel becerilere sahip olan, çocuğun internet kullanım sürecine hâkim olan, sanal ortamda çocuğun mahremiyetine özen gösteren, çocuğun siber zorbalığa maruz kalmaması için uygun önlemleri alan ve çocuğu doğru teknoloji kullanımı ile ilgili bilgilendiren ebeveynler için kullanılan bir kavramdır.

Helikopter Ebeveynlik: Demokratik bir tutuma benzer bir şekilde davransalar da, bu tür davranışları sahip ebeveynlerin eğitim ve gelecek ile ilgili endişeleri, müdahaleci bir yaklaşıma yol açmaktadır. Temelde kişisel sınırların ihlal edildiği ve aşırı endişeden dolayı bağımsız gelişimin zarar görmesine neden olduğu bir yaklaşımdır (Laurence, t.y.). Bu ebeveynlik tarzının en belirgin özelliği ise bu tutumu gösteren anne ve babaların çocuklarını aşırı düzeyde odağa koymuş olmalarıdır (Rousseau ve Scharf, 2017). Ayrıca bu ebeveynler, çocuklarının bağımsız davranışlarına daha az onay verme, kaybetme korkusu yaşama, sürekli öğüt verme, çocukları adına kararlar alma ve bunun da ötesinde sorunları çocukları adına çözme eğilimindedirler (Yılmaz, 2020).

Helikopter ebeveynlerle büyüyen çocuklar, genellikle kendi başlarına iş yapma yetilerinde eksiklik gösterirler. Kendi değerlerini düşük görme, yetersizlik hissi, güvensizlik gibi sorunlarla karşılaşabilirler (Duygulu, 2018). Ayrıca bu tutumla yetiştirilen çocukların, ilgili ebeveyn tutumuyla büyüyen çocuklara kıyasla bağımsızlıklarının daha az desteklendiği ve yoğun ayrılık korkusu yaşadıkları belirlenmiştir (Lemoyne ve Buchanan, 2011). Bu çocuklardan bazıları sağduyudan uzak, aşırı özsaygıya sahip olurken bazıları kimlik karmaşası yaşama eğiliminde olup hayattan zevk almakta zorlanma, sıklıkla daha fazla mutsuz olma, sosyal ilişkilerde seçim yapmada zorlanma ve akranlarına göre daha fazla psikosomatik rahatsızlığa sahip olma gibi özellikler gösterebilirler (Pehlivan, 2013; Ekşi, Barış ve Demir 2020).

Helikopter ebeveynlik tutumunun aşılmasında, ailelerin çocuklarının özgüvenlerini artırmaları ve dışsal onaya ihtiyaç duymadan kendi davranışlarını yönlendirebilmeleri için farkındalık geliştirmeleri büyük bir öneme sahiptir (Yılmaz, 2020).

2.1.4 Yeni Nesil Ebeveynlik ve Ebeveyn-Çocuk İlişkisi

Çağdaş ve Seçer (2006) tarafından vurgulandığı gibi, günümüzde anne-baba-çocuk ilişkilerinin çocukların kişisel gelişimi ve toplumsal uyumları üzerindeki etkisi daha iyi anlaşılmaktadır.

Modernleşme, geleneksel hayattan bağları koparmadan kültürel değişim ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak ortaya çıkan süreçtir (Öter, 2019). Modernleşme süreciyle birlikte değişime uğrayan aile yapısında ebeveyn-çocuk ilişkisi daha ön plana çıkan bir kavram haline gelmiştir. Ayrıca modernleşme süreciyle birlikte ebeveyn ve çocuklar için hem olumlu hem de olumsuz etkiler ortaya çıkmıştır. Bu çalışmada da ebeveyn-çocuk ilişkisinde etkili olan olumlu ve olumsuz değişkenler incelenmiştir.

Demografik değişimler, aile yapısındaki üye sayısı ve aile işlevlerinde değişikliklere yol açmış olsa da temelde eşler ve çocuklardan oluşan bir birlik olarak varlığını sürdürmektedir. Toplumsal yapı içinde kadın, erkek ve çocuklardan oluşan bu aile yapısının önemi, toplumsal değişimler ve gelişmelerden etkilemesine rağmen değişerek ve dönüşerek devam etmektedir (Bayer, 2013). Bu noktada aile içi daha fazla zaman geçirilmesi, kadının iş hayatına girmesi, çocuğun gelişimi ve eğitimine daha fazla önem verilmesiyle ebeveynlerin tutumlarında, rol ve sorumluluklarında, aile içi iletişime verilen önemde değişimler meydana gelmiştir.

Çocuklar, giderek ailenin odak noktası haline gelmiştir. Araştırmalar, bu durumun iki ana nedene dayandığını göstermektedir. Birincisi, zayıflayan aile bağlarının oluşturduğu duygusal eksikliğin çocuklar aracılığıyla giderilmeye çalışılmasıdır. İkincisi, ebeveynlerin iş hayatlarına harcadıkları zaman ve enerjiyi çocuklarına daha fazla önem vererek telafi edilmeye çalışılmasıdır (Tiryakioğlu, 2017). Bu durum çocukların fiziksel, bilişsel, sosyal ve ruhsal gelişimini anne-çocuk ve baba-çocuk ilişkisi temelinde değerlendirilmeye başlanmasını sağlamıştır.

Ebeveynler, çocukların problem çözme süreçlerine aşırı derecede katıldığında, çocuklar kendi sorunlarını çözme becerisi ve özgüven konusunda yetersiz kalabilirler. Başarısızlık, hayatın normal bir parçasıdır ve çocuklar bunu deneyimleyerek kendi hatalarından öğrenebilirler. Helikopter ebeveynliğin, uzun vadede çocuklara zarar verebileceği bazı istisna çalışmaları olsa da birçok araştırma sonucu ile belirlenmiştir (Özdemir, 2023).

Ebeveynlerin iletişim biçimi, helikopter ebeveyn tutumunu anlamada bir belirleyici olabilir. Bu tutumu gösteren ebeveynler, genellikle çocukları adına konuşmak için çoğul özneler kullanmayı tercih ederler (Kelly ve ark., 2017). Bu ebeveynlik tarzını benimseyen ebeveynler, çocuklarına karşı aşırı ilgili, sürekli olarak denetleyen ve genellikle genç yaşta ebeveyn olan yeni nesil, yalnızca bir veya az sayıda çocuğa sahip olan ve genellikle yüksek sosyo-ekonomik düzeye sahip ebeveynler arasında gözlemlenmektedir (Kwon ve ark., 2016). Ebeveyn-çocuk iletişimleri sırasında karşılıklı etkili bir iletişim gibi görünebilir, ancak aslında odak noktası yalnızca çocuğun ideal davranışları, sorumlulukları, önerileri ve beklentileridir (Gottlieb, 2011).

Aşırı koruyucu ve sınırlayıcı bir ebeveynlik yaklaşımı ya da ilgisiz, reddedici tutumla yetişen çocukların genellikle onaylanma, destek görme ve kabul edilme ihtiyaçlarının karşılanması yetersiz kalmaktadır. Bu durum, bu çocukların sosyal kaygı ve duygusal bağımsızlıkları sorunları yaşama eğilimini arttırmaktadır. Ayrıca bu çocuklarda, tırnak yeme, göz kontağı kuramama, kekeleme gibi fiziksel belirtilerin yanı sıra utanç, yetersizlik, başarısızlık hissi gibi duygusal ve bilişsel belirtilerin görülme sıklığı demokratik bir ebeveynlik yaklaşımıyla büyüyen çocuklara kıyasla daha fazladır (Ekşi ve ark., 2020).

Ebeveyn-çocuk arası olumlu bir ilişki kurduğunda çocuk kendi yeteneklerini tanır, onları geliştirir ve kendisi hakkında olumlu düşüncelere sahip olabilir. Ancak, olumsuz ilişki olması durumunda, çocuğun sürekli olarak engellendiği ve bu nedenle sağlıklı bir benlik gelişimi yaşamadığı söylenebilir (Ersanlı, 1991). Ebeveynler, çocuklarının yaşamlarında kişilik ve kimlik oluşumlarını şekillendirerek destek ve denetim sağlayan önemli rollere sahiptirler. Bu rollerin çok yönlü etkileri vardır ve çocukların baş etme mekanizmalarını, iletişim tarzlarını, sosyal ilişkilerini ve gelecekteki ebeveynlik veya partnerlik tutumlarını etkileyebilir (Çakmak ve Kaplan, 2015). İşlevsel aile ve sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkisi için anne ve babaların algıladıkları stres seviyesinin azaltılması öne çıkmaktadır. Bu durum olumlu disiplin yöntemlerinin kullanılması ve sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkisinin gelişmesinde etkili bir faktör olarak öne çıkmaktadır (Friedrich ve ark., 1985; Frey ve ark., 1989; Mash ve Johnston, 1990).

Bu noktada bugünün yeni nesil ebeveynlerinin benimsediği tutumlar ve uygulamalar, sonraki nesillerin hem kendilik algılarını hem de ebeveynliğe bağlı stres durumlarını şekillendirmeye devam edecektir.

Taner (2014) tarafından yapılan çalışmada, eğitim düzeyi yüksek olan annelerin daha pozitif ebeveynlik davranışları geliştirdiği ifade edilmiştir. Buna ek olarak eğitim seviyesinin yükselmesi ile yakın sosyal çevredeki çeşitlilikler artmaktadır. Düşük eğitim seviyesine sahip insanlar daha çocuk aile ve komşularıyla iletişim halindeyken yüksek eğitim düzeyindeki insanlar ek olarak iş, okul ve arkadaş çevreleriyle de iletişim halindedir (Beşpınar, 2013).

Warshak ve Santrock (1983), ebeveynlerin çocukları için yaptıkları yatırımın, çocuklarıyla geçirdikleri zamanın süresiyle değil kalitesi ve etkililiğiyle belirlendiğini ifade etmiştir. Özellikle çalışan ebeveyn sayısının artması ile birlikte daha çok ifade edilen “nicelik değil nitelik önemli” düşüncesi ebeveynlerin çocuklarıyla geçirdikleri zamanı daha dengeli ve etkili değerlendirmelerini, bu sayede hem çocuklarıyla kurdukları ilişkinin olumlu olmasını hem de ebeveynlik rollerinden doyum almalarını kolaylaştırmaktadır.

2.1.5 Ebeveyn-Çocuk İlişkisi ile İlgili Araştırmalar

Ebeveynlerin çocuklarına sevgi ve saygıyla yaklaştığı, olumlu bir ilişki kurduğu durumlarda, çocukların kendi değerlerini hissetmeleri ve özgüven geliştirmeleri daha olasıdır. Başka bir araştırmada, aileleri tarafından kabul gören ve sevilen bireylerin daha yüksek bir kendilik değerine sahip olduğu sonucuna ulaşılmıştır (Şentürk, 2012). Ebeveyn-çocuk ilişkilerinde kurulan olumlu ilişkiler ve meydana gelen çatışmaların çocuğun psikososyal gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahiptir (Dereli ve Dereli, 2016).

Ebeveyn-çocuk ilişkisi ve ebeveyn tutumları, kişilerin benlik saygısını ve özgüven gelişimini etkilemektedir. Bir araştırmaya göre, ebeveyn-çocuk ilişkisinde demokratik ebeveynlik tarzına uygun tutum ve davranışları olan anne ve babaların çocuklarında daha yüksek benlik saygısı ve sağlıklı bir benlik algısı gelişimi olduğu belirlenmiştir (Monghaddam, 2017). Bir başka deyişle demokratik ebeveynlik tarzı, çocukların benlik gelişimi ve özsaygısının belirleyici bir faktördür.

Güngör ve Buluş (2016) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlerin çocuklarına yönelik beklentilerinin fazla olması ile çocuklarda uyum problemleri ve kaygı sorunları yaşanması arasında yüksek bir ilişki olduğu belirlenmiştir. Bir başka deyişle ebeveynlerin hem kendi rollerine hem de çocuklarına yönelik beklentilerinin fazla olması çocuklar üzerinde kaygı ve uyum problemlerinin artmasına sebep olmaktadır.

Ebeveynlerin çocuklarına sağlıklı iletişim kurmaları, çocukların ileriye yönelik hedeflerini belirlemelerine, problem çözme becerisi geliştirmelerine ve akademik başarılarına ulaşmalarına yardımcı olur. Ancak; aile içi parçalanma veya ölüm gibi olumsuz olaylar, çocukların akademik başarılarını olumsuz yönde etkilemektedir (Şentürk, 2012). Bu durum aile içi ilişkilerin çocuğun hem ruhsal hem de akademik gelişimine etkisini göstermektedir. Birçok araştırma, olumsuz ebeveyn tutumları ile çocuklarda ortaya çıkan psikopatolojiler arasında bir ilişki olduğunu göstermektedir (Öngider, 2013).

Araştırmalar, babaların çocuklarının bilişsel gelişimi ve okul başarısı üzerinde önemli bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Baba ile yakın ve nitelikli bir ilişkiye sahip olan çocuklar, okul başarısı ve bilişsel gelişimleri açısından olumlu etkiler gösterirler. Bunun ötesinde, baba çocuğun kişiliğinin gelişiminde özdeşim modeli olarak da büyük bir rol oynar. Baba yokluğu, pasiflik veya ilgisizlik, çocuğun ruh ve beden sağlığını olumsuz etkileyebilir ve uyum sorunlarına ve davranış bozukluklarına neden olabilir (Yavuzer, 2010).

Ulusoy ve arkadaşları (2005) tarafından yapılan çalışmada ebeveyn tutumları ile gençlerin kendi hayatlarına dönük karar alma davranışları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ebeveyn-çocuk ilişkisi, çocuğun akademik yaşamındaki başarıda da etkisini göstermektedir. Ebeveynle kurulan ilişkisinin kalitesi çocuğun okul yaşamında başarılı olmasını desteklemektedir (Aslan ve Arslan Cansever, 2007; Cüceloğlu, 2018).

Ebeveyn çocuk ilişkisi ve kaygı üzerine yapılan araştırmalarda belirtildiği üzere ebeveynlerin yüksek kaygı düzeyine sahip olması çocukların olumsuz duygu durumlarını daha fazla yaşamalarına ve kaygı düzeylerinin artmasına sebep olmaktadır (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2003; Yeşildaş, 2018). Kaygının öğrenilen bir duygu durumu olması ve çocukların ebeveynleriyle kurdukları ilişkide yoğun bir şekilde kaygıyı deneyimlemeleri duygu durumlarının olumsuz yönde şekillenmesine neden olmaktadır. Bu kapsamda Avşaroğlu ve Okutan tarafından 2018 yılında yapılan çalışma sonuçlarında aile üyelerine bireysel veya grup olarak verilen psikolojik ve bilgi temelli destek; kaygıda azalma, kabullenme düzeyinde artış, çocuklarda olumlu duygu gelişimi ve ebeveyn stresinde azalma olduğu belirtilmiştir.

Erkan ve Toran (2010) tarafından sosyoekonomik durum ve annelerin çocuklarıyla ilişkilerinde kabul edici-redderici davranışlarına odaklanılan araştırmada, alt veya üst sosyoekonomik düzeydeki annelerin davranışlarında farklılık bulunmaktadır.

2.2 Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı

2.2.1 Kendilik Algısı

Bireyin özellik, ideal ve düşüncelerinin bütünü temsil eden benlik (kendilik) kavramı; kişinin kendi bilincinde sahip olduğu kendilik bilgisi ve algılarını içine alan geniş bir terim olarak kabul edilmektedir. Benlik kavramı, kişinin kendi hakkında yaptığı değerlendirmelerden oluşur. Bireylerin kendilik bilgisini oluştururken benlik tanımlamalarını ve değerlendirmelerini bilinçli olarak nasıl gerçekleştirdiğini ifade eder (Güler ve Yetim, 2008). Benlik kavramı, bireyin kişilik özelliklerine dair inançlarının özetini içermektedir (Smith ve Mackie, 1990). Bu inanç, bireyin kendi yeteneklerine ve bu yetenekler üzerindeki kontrol kapasitesine bağlı olarak hissettiği güvendir (Gerçek, 2018). Crain ve Bracken (1994) tarafından ifade edildiği üzere kendilik kavramı, benlik saygısını da kapsamakla birlikte bireyin çevresindeki durumlara verdiği tepkileri ile şekillenen, öğrenilen ve geliştirilen bir yapıdır.

Kendilik algısı, kişinin deneyim ve tecrübelerinin gelişimiyle oluşmakla birlikte çevresinden aldığı dönütler, olumlu veya olumsuz pekiştireçler ile şekillenerek kişinin kendisine dair algı ve bakış açılarından meydana gelmektedir (Shavelson ve ark., 1976). Bireyin gelişiminin başladığı ilk andan itibaren şekillenmeye başlayan kendilik algısı oluşumunda, çocukluk yaşantılarının önemi vurgulayan çalışmalar literatürde yer almaktadır (Hopkins ve Klein, 1993).

Kendilik algısı; duygusal, fiziksel, akademik, sosyal ve aile ile ilgili boyutları içerebilir. Aynı zamanda kişinin duygusal deneyimlerini nasıl yaşadığı ve ifade ettiği üzerinde de etkili olmaktadır (Kim ve Zane, 2004; Brunner ve ark., 2008). Aynı zamanda, bireylerin karar verme süreçlerinden, rollerine bağlı davranışlarına ve insanlarla olan ilişkilerine kadar etki eder (Yılmaz ve ark., 2018). Kişinin kendisini algılama biçimi, sosyal çevresi tarafından nasıl algılandığıyla ilişkilidir ve bu iki faktör birbirlerini etkiler. Kişinin deneyimleri, sosyal çevresinden aldığı tepkilere göre kendi hakkındaki bakış açısını şekillendirir (Kwan, Kenny, John, Bond ve Robins, 2004). Olumlu bir kendilik algısına sahip olan kişiler, stresle daha etkili bir şekilde başa çıkma eğilimindeyken

olumsuz bir kendilik algısı, bireylerde depresyon riskini arttırır (Şahin, Batigün ve Koç, 2011).

Bireylerin kendilik algılarında yeterlilik inançları, onların davranışlarını ve motivasyonlarını etkileyen önemli bir unsurdur (Arseven, 2016). Ayrıca, bu inançlar kişilerin eylemlerine ve yaşamlarında gerçekleştirecekleri değişimlere olan inançlarını da şekillendirir. Bireylerin kendilik algılarına dair yeterlilik inançları ile ilgili herhangi bir değerlendirme yapabilmesi için, karşılaştıkları durum, sorun veya görev hakkında bilgi sahibi olmaları gerekir. Öz yeterlilik düşüncesi oluşturabilmek için, kişinin karşılaştığı durumla ilgili ne yapması gerektiği konusunda bilgi ve bilinç sahibi olması önemlidir (Bandura, 1997).

Kendilik algısı, bireylerin engellerle ve olumsuz durumlarla karşılaştıklarında ne kadar çaba göstereceklerini belirler. Olumlu kendilik algısına sahip bireyler daha fazla çaba harcarlar ve başarısızlık sonrası toparlanma süreci daha hızlı olabilir (Arslan, 2019; Acar, 2021). Kendilik algıları yüksek olan bireyler, başarısızlık durumlarını açıklarken sebepleri çoğunlukla kendi çabalarına ve yeteneklerine bağlayabilirken, kendilik algısı düşük olanlar bu başarısızlıkları kendi yeteneksizliklerine atama eğilimindedirler (Şenay, 2021).

2.2.2 Ebeveyn Rolü

Rol kavramı, bireylerin görevlerini temsil eder. Ebeveynlik rolü, bireyin hayatının bir döneminde karar vererek başladığı zorlu ve özveri gerektiren bir süreci içerir (Özcan, 2012). Bu rol, özellikle bireylerin yaşamlarına çocukların gelmesi ve aile içinde uyumun sağlanmasıyla ilgilidir.

Anne olma süreci, bireyin annelik davranışlarını öğrenmeye başladığı bir dönemdir. Bebeğin doğumuyla birlikte, birey annelik kimliği kazanır ve sosyal rolleri ile davranış biçimlerinin bir araya gelmesi, annelik rolünü üstlenir. Ancak bu yeni rol ve sorumluluklar, bazı zorlukları da beraberinde getirir (Taşkın, 2015). Çocukların bakımı ve gelişimi ile ilgili konuların sorumluluğu, özellikle annelere daha fazla yüklenir ve anneler, toplum tarafından çocuklarla ilgilenme görevini taşıyan kişi olarak görülür (Derince, 2012). Anneler, çocuk bakımının başlıca sorumluluğunu üstlendiğinden, ebeveynlik rollerini gerçekleştirmek için daha fazla fedakârlık yapar (Boström, Broberg ve Bodin, 2011). Çocuk, anne ve babası tarafından korunması ve desteklenmesi gereken bireydir. Ebeveynlerin, çocukların maddive manevi istek ve ihtiyaçlarının karşılanması gibi onların

sosyal, dilsel, bilişsel ve motor becerilerinin gelişiminin desteklenmesi konusunda sorumlulukları bulunmaktadır (Sert, 2006; Darıca, Abidoğlu ve Gümüşçü,2011).

Ebeveynlik rolleri belirlenirken toplumun yapısı, kadın ve erkek üzerinden belirlenen tutum ve davranışlar, ebeveynliğe dair beklentiler toplumun ebeveynlik rollerine ilişkin algılarını şekillendirir. Bu durum annelik ve babalığa dair rollerin belirlenmesini etkiler (Mercan ve Tezel, 2017).

2.2.3 Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Tanımı

Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, farklı çalışmalarda ebeveyn rol yeterliliği, ebeveyn rolüne ilişkin özyeterlilik gibi çeşitli terimlerle ifade edilen bir kavramdır (Montigny ve Lacharite, 2005). Ancak bu çalışmada İngilizce "self-perception " teriminin Türkçe karşılığı olan "ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı" kelimesi kullanılmıştır (Güler ve Yetim, 2008).

Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, Bandura'nın (1997) tanımına göre özyeterlilik olarak alınarak açıklanmıştır ve ebeveynlerin, çocuklarıyla ilgili durumlarla başa çıkma yeteneği ve onları olumlu bir şekilde etkileme kapasitesine dair inançlarını ifade eder. Bu inançlar, çocuğun gelişimini ve uyumunu kolaylaştırmak için ebeveynlerin çocuklarına nasıl rehberlik edebileceğine dair inançlarını içerir. Başka bir deyişle, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, ebeveynlerin çocuklarına yönelik görevleri yerine getirme ve bu görevleri etkili bir şekilde yönetme yeteneği ile ilgilidir.

Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, bireyin kendilik algısı ile desteklenen ve anne babalık rol ve sorumluluklarına bakış açısıyla şekillenen bir kavramdır (MacPhee ve ark., 1996; Bornstein ve Cote, 2006). Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, bir ebeveynin çocuklarına yönelik ebeveynlik görevlerini yerine getirme yeteneği ve bu görevleri düzenleme kapasitesi ile ilgilidir (Montigny ve Lacharite, 2005). Başka bir deyişle, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, bir ebeveynin rollerini nasıl yerine getirdiği konusunda kendi değerlendirme ve inançlarını içerir. Ayrıca, ebeveynin bu rolü nasıl yerine getireceğine dair sahip olduğu yeterlilik algısı ve inançlarla ilgilidir.

Ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algısını etkileyen faktörler, kendilerini bakım verici olarak yeterli hissetme düzeyleri, bu rolün kendileri için ne kadar tatmin edici olduğu,

ebeveynlik görevlerine verdikleri özveri ve yatırımlar, ebeveynlik rolünü diğer rolleriyle nasıl dengeledikleri gibi işlevlerdir (MacPhee ve ark., 1986).

Aksoy ve Diken'in (2009) çalışmasına göre, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, farklı faktörlerden etkilenebilmektedir. Bu faktörler arasında sosyo-ekonomik durum, bekâr ebeveyn olma, sosyal destek ve annelik yaşı gibi değişkenler bulunmaktadır. Yani, bir ebeveynin rollerine ilişkin kendilik algısı, bu faktörlerin varlığı veya eksikliği tarafından etkilenebilir. Örneğin, bir ebeveynin daha düşük bir sosyo-ekonomik statüye sahip olması veya yalnız bir anne olması, ebeveynin rollerine ilişkin yeterlilik algısı üzerinde olumsuz etkiler yaratabilir. Bu faktörler, ebeveynlerin kendilik algılarını ve inançlarını şekillendiren önemli etkenler olarak ortaya çıkmaktadır.

Ebeveyn rollerine ilişkin öz yeterlilik ve kendilik algılarını geliştiren etkili faktörler şunlardır (Koyunoğlu, 2021):

1. Ebeveynliğe Dair Önceden Edinilen Bilgiler: Ebeveynlikle ilgili sahip olunan bilgiler, çocuk dünyaya getirilmeden önce edinilen deneyimlerle ilişkilidir. Bu bilgiler, anne ve babaların çocuklarıyla ilgili karşılaştıkları problemlerde daha hızlı ve etkili bir şekilde çözüm üretmelerine yardımcı olur. Etkili başa çıkma ile anne ve babaların ebeveynlik rollerinde hissettikleri öz yeterlilik algısı güçlenir (Montingny ve Lacharite, 2005).

2. Model Alınan Yaşantılar: Ebeveynlerin kendi erken çocukluk dönemlerinde anne ve babalarıyla yaşadıkları deneyimler, ebeveynlikle ilgili şemaları oluşturmalarına katkı sağlayarak ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algılarını şekillendirir. Ayrıca ebeveynleriyle kurdukları etkileşim ve onlara bağlanma nitelikleri, ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algılarında yeterli hissetmelerinin temellerini oluşturur (Coleman ve Karraker, 1997).

3. Dışsal Onay ve Destek: Ebeveynlerin rollerine ilişkin görev ve sorumlulukları yerine getirmelerinde, uzman kişiler veya çevrelerindeki kişiler tarafından onaylanmaları etkili olmaktadır. Dışsal onay ve destek, ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algısını artırıcı bir faktördür (Montingny ve Lacharite, 2005).

4. Fizyolojik ve Psikolojik İyi Oluş: Ebeveynlerin olumlu ruh halinde olmaları, ebeveynlik öz yeterlilik inançlarını arttırmaktadır. Dolayısıyla, fizyolojik ve psikolojik olarak iyi oluşun güçlendirilmesi, ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algılarının ve yeterlilik inançlarının artmasına katkı sağlar (Montingny ve Lacharite, 2005).

Bu faktörler, annelerin ebeveynlik öz yeterlilik algısını etkileyerek çocuklarını daha etkili bir şekilde yetiştirmelerine katkıda bulunur.

Ebeveynlerin yüksek bir kendilik algısına sahip olması, çocukların yaşadığı zorluklar karşısında olumlu etkiler yaratır. Ebeveyn rolüne ilişkin yüksek kendilik algısı, ebeveynlerin kendilerine daha fazla güvenmelerini, ebeveynlik rollerinde daha fazla çaba göstermelerini, stresle ve problemlerle baş etme konusunda daha işlevsel yöntemler kullanmalarını sağlar. Bu durum, çocuklarının daha sağlıklı bir bilişsel ve duygusal dengeye sahip olmalarına yardımcı olur (Kaya ve Şahin, 2020). Diğer yandan, kendilik algısı düşük olan ebeveynler, çocuklarının problemlerini değiştiremez etkenlerle ilişkilendirebilir ve bu da onları çözüm aramaktan uzaklaştırarak umutsuzluğa kapılmalarına ve depresif hissetmelerine sebep olabilir (Guillamón ve ark., 2013).

2.2.3.1 Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutları

MacPhee ve arkadaşları (1986) tarafından yapılan çalışmada ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısını belirleyen 4 işlev tanımlanmıştır. Literatüre ebeveyn rolü kavramı pek çok açıdan ele alınsa da ERKA ölçeği kapsamında yeterlilik, rol doyumu, yatırım ve rol dengeleme alt boyutları üzerinde yapılan bu çalışma ile ebeveyn rolü kavramının tek bir boyuttan oluşmadığı ve her bir boyutun farklı etki ve işlevlerinin bulunduğu vurgulanmak istenmiştir.

2.2.3.1.1 Yeterlilik

Yeterlilik kavramı, Bandura (1992) tarafından bireyin herhangi bir durumla baş edebilmesi için sahip oldukları özellik becerilerin ne kadar yeterli olduğuna dair yargıları şeklinde ifade edilmiştir. (Bandura, 1982). Başka bir deyişle, bir görevi yeterli düzeyde, etkili ve başarılı şekilde gerçekleştirmek için gereken yetenek olarak tanımlanır.

Ebeveynliğe ilişkin yeterlilik algıları ise “Ebeveyn Yeterliliği” olarak literatürde yer almaktadır (Aksoy ve Diken, 2009). Algılanan ebeveyn yeterliliği, anne ve babaların çocuklarının ihtiyaçlarını karşılayabilme konusunda gereken becerilere sahip olma ve ebeveynlik konusunda bilgi, beceri ve yeteneklerine dair bireysel değerlendirmelerinden meydana gelir (MacPhee ve ark., 1986; Montigny ve Lacharité, 2005). Ebeveynliğe rollerine uygun tutum ve becerilerini bilgili ve yeterli düzeyde karşılamaya dair beklentilerin derecesi ebeveyn yeterliliği anlamına gelmektedir (Teti ve Gelfand, 2004).

Yeterlilik, bir şeyin etkili, işlevsel veya başarılı şekilde yapılması için gerekli olan özelliktir. Ebeveynlerin kendilik algıları bağlamında hissettikleri yeterlilik ise çocuk yetiştirme sürecinde gerekli ilgi, duyarlılık ve özelliklere sahip olmak anlamına gelmektedir (Montigny ve Lacharité, 2005).

Coleman (1998) tarafından ise anne ve babaların çocukların gelişim ve davranışlarında ne düzeyde olumlu etkileri bulunduğu dair algılamaları şeklinde açıklanmıştır. Hassall ve arkadaşları (2005), ebeveyn yeterliliğini bireylerin ebeveyn rollerindeki yeterliliklerini değerlendirmeleri ve ne derecede yeterli olduklarını düşündükleri olarak ifade etmiştir. Ebeveyn olarak yeterli kabul edilen bireyler çocuklarının sosyalleşme süreçlerine katılımları için destek vermektedirler (Teti ve Candelaria, 2002).

Sanders ve Woolley (2005) tarafından yapılan çalışmada ebeveyn olarak rollerine ilişkin yetersizlik algısına sahip bireylerin, çocuklarıyla ilişkilerinde daha fazla çatışma yaşadıkları ve işlevsel olmayan tutum ve davranışlara sahip oldukları belirtilmiştir.

Sonuç olarak; ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, ebeveyn-çocuk ilişkisi bağlamında önemli bir rol oynamaktadır. Ebeveynlerin rollerine ilişkin öz yeterlilik algısına sahip olmaları, çocuklarıyla daha etkili iletişim kurmalarına ve daha sağlıklı ebeveynlik tutum ve davranışları sergilemelerine yardımcı olabilir. Başka bir ifadeyle, ebeveyn-çocuk ilişkisi döngüselidir; yani ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, ebeveynlik davranışları ve çocukla ilişki arasında karşılıklı bir etkileşim bulunmaktadır. Çocuğuyla olumlu bir ilişki kuran anne veya baba, ebeveynlik rollerine bağlı görevlerini yerine getirme konusunda kendini daha yetkin hisseder (Coleman ve Karraker, 1998). Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının yüksek olması, olumlu bir ilişki kurmayı destekler ve aynı zamanda olumlu bir ilişki, ebeveynin kendilik algısını artırabilir. Bu, ebeveynlik deneyimini olumlu bir şekilde güçlendiren bir döngü oluşturur.

2.2.3.1.2 *Rol Doyumu*

Doyum, bireylerin rollerini uygularken hissettikleri memnuniyettir (Moutonve Tuma, 1988). Ebeveyn rolüne ilişkin doyumunu ise hem bu rolden hem de ebeveyn-çocuk ilişkisinden elde edilen memnuniyeti ve ebeveynliğe dair duyguların kalitesini ifade eder (MacPhee ve ark., 1986). Başka bir deyişle, bir ebeveynin ebeveynlikle ilgili duygusal memnuniyetini veya çocuğa karşı sorumluluklarını yerine getirmekten kaynaklanan mutluluktur (Mouton ve Tumo, 1988).

Ebeveyn rol doyumunu, anne ve babaların ebeveyn rol ve sorumluluklarından kaynaklı hissettikleri memnuniyet ve neşedir (Johnston ve Mash, 2010). Bir başka deyişle; ebeveynlik rollerine dair, kişinin hissettiği duyguların kalitesi olarak ifade edilebilir. Yüksek ebeveyn doyumunu, anne ve babaların ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algılarını şekillendirmektedir. Anne-baba olarak olumlu kendilik algısına sahip ebeveynler, sağlıklı çocuk yetiştirilmesine ve mutlu bir toplum oluşturulmasına katkı sağlayabilir. Lerner ve Galambos (1985) tarafından aktarıldığı üzere Lamb, Chase, Landsdale ve Owen anne-çocuk ilişkisi üzerine yaptıkları çalışmada rol doyumunu, ebeveynlerin öz saygısını ve duyarlılığını artırarak rollerine ilişkin olumlu algı geliştirmelerini destekler. Rol doyumunu yüksek annelerin, çocuklarıyla iletişim daha kaliteli olmakla birlikte annelik rollarında daha duyarlı ve hevesli bir tutum göstermektedirler. Johnston ve Mash (1989) tarafından ebeveyn doyumunu, ebeveynliğe bağlı ortaya çıkan duyguların niteliği ve kalitesi şeklinde ifade edilmiştir.

Anne ve babaların ebeveynlik algıları ve diğer rolleri arasındaki denge, aynı zamanda sosyal sistemlerden aldıkları destekle ilişkilidir (Anglely ve ark., 2015). Ebeveynlerin rollerine ilişkin kendilik algısı, anne veya baba olarak davranışlarını, motivasyonlarını ve yeterli hissetme düzeyleri önemli ölçüde etkiler. Ebeveyn rollerinde yüksek kendilik algısına sahip ebeveynler, çocuklarını yetiştirme sürecinde ebeveynliğe yönelik kişisel gelişimlerine yatırım yapmaya devam ederler. Bu noktada ebeveynlik sürecinde stres faktörü haline gelen durumlarla etkili baş etme sürecinde rol dengeleme boyutunu daha işlevsel olarak kullanırlar. Böylece ebeveynlik rollerinden aldıkları doyum seviyesi de yükselir.

2.2.3.1.3 Yatırım

Çocuk yetiştirmede yatırım ve çocuğa bağlılık en önemli faktörlerdendir. Yatırım, Belsky (1984) tarafından çocuğa karşı duyarlılık ve çocuğun iyi bir şekilde yetiştirilmesi için gereken ebeveyn özellikleri ile ifade edilen bir kavramdır. Ebeveynlerin rollerine ilişkin kendilik algısı bağlamında yatırım kavramı, anne ve babaların hissettikleri sorumluluk ve bunları yerine getirme düzeyi anlamına gelmektedir. Ebeveynlerin sosyal ve duygusal yatırımı, ebeveynlik tutum ve becerilerine bağlı olarak değişmektedir. Yatırım alt boyutu, ebeveynlerin çocuk yetiştirirken aldığı sorumluluk ve bu sorumlulukları yerine getirme düzeyine bağlı olarak ebeveyn rollerinin ne kadarını yerine getirdikleri ve iyi

çocuk yetiştirmek için çaba harcadıklarının belirlemesi ile bağlantılıdır (Greenberg ve Goldberg, 1989).

Yatırım kavramı, bireylerin ebeveynlik rol ve statülerine bağlı olarak kendilik tanımlarını belirlemesidir. Ebeveynlik yatırım algısı yüksek olan anne ve babalar, çocuklarının istek ve ihtiyaçlarını yeterli ve etkili şekilde karşıladıklarına inanmaktadır. Aynı zamanda bu ebeveynler, çocuklarına karşı daha olgun beklentilere sahip olup onların potansiyellerini desteklemektedirler. Ayrıca yatırım algısı yüksek ebeveynlerin, çocuklarını daha olumlu şekilde değerlendirdikleri ve onların ihtiyaçlarına daha duyarlı oldukları ifade edilmektedir (Ishenger-Tallman, Passley ve Buehler, 1993).

Yılmaz ve arkadaşları (2018) tarafından ifade edildiği üzere yatırım alt boyutu, ebeveynlerin çocuk yetiştirmede ne kadar ilgili ve sorumlu olduğu ile bu sorumlulukların ne kadarını gerçekleştirdiği ile ilgilidir. Yatırım düzeyinin yüksek olması; ebeveynlerin zaman, enerji ve kaynak bakımından yeterli düzeyde çocukları ile etkileşimde bulunması anlamına gelir. Sosyal ve duygusal yatırım ise bu etkileşimden keyif almayla ilişkilidir. Çocuğun ihtiyaçlarına, refahı ve rahatına gösterilen özen ile birlikte bu ihtiyaçların karşılanması, çocuğun yararına tercihlerde bulunulması, ebeveyn rollerinin benimsenmesi ve çocuğun koşulsuz kabulü ebeveynlerin yaptıkları yatırımlar arasında yer almaktadır (Corywyn ve Bradley, 1999).

Balcı (2000), kadın kavramı ile birleştirilen rollerin anne ve eş üzerinde yoğunlaştığını belirtmiştir. Kadınların toplumsal olarak daha çok bu rollerde sosyalleştiği ve yatırım yaptıkları alanların bu noktalarda yoğunlaştığı ifade edilebilir. Çocuk bakımına dâhil olma, çocuğun fiziksel ve sosyal gelişimini destekleme, çocuğun sağlık ihtiyaçlarını karşılama, çocuğun sağlıklı beslenmesinin desteklenmesi çocukla etkili zaman geçirme ve ona karşı kabul edici olma, çocuğun gelişimine uygun sosyal ve duygusal yatırımlarda bulunma ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algının yatırım alt boyutu içerisine dâhil edilebilir. Greenberg ve Goldberg (1989) tarafından vurgulandığı gibi ebeveyn rolüne ilişkin yatırım, anne ve babaların çocuklarını yetiştirme sürecinde hissettikleri sorumluluk ve bu sorumluluklarını yerine getirme düzeyi ile bağlantısının yanı sıra kişilerin ebeveynlik rollerini gerçekleştirmesi ile de ilişkilidir.

Eğitim seviyesi ve yatırım algısı birlikte değerlendirildiğinde ise çocuğun gelişimine yönelik araştırma yapmaktan keyif alma, eğitimlere katılma ya da kitap okuma gibi

faaliyetlerin eğitim seviyesi yüksek ebeveynlerde bulunduğu ve bu iki değişken arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunması beklenmektedir (Yılmaz ve ark., 2018).

2.2.3.1.4 Rol Dengeleme

Rol dengeleme ebeveynleri sahip oldukları ebeveyn, eş veya çalışan rollerini başka bir deyişle sahip olduğu tüm rolleri etkili ve işlevsel bir şekilde dengede tutabilmesidir (Perry-Jenkins ve arkadaşları, 2000). Toplumda, çoklu rollerin zorlayıcılığı ve ebeveynlik becerilerine etkilerinin olumsuzluğu üzerine düşünceler yer almaktadır. Ancak Barnett (2004) tarafından ifade edildiği üzere, literatürde birden fazla role sahip kadınların psikolojik ve fiziksel olarak daha sağlıklı olduğu belirtilmektedir. Ebeveynleri rolleri ile diğer roller arasında kurdukları denge, bu rollerde sağladıkları etkililikle ilgilide olumlu ipuçları vermektedir.

Rol dengeleme, bireyin anne ve baba olma dışındaki rollerini de etkili ve işlevsel bir şekilde dengeleyerek yönetmesidir. Abidin (1995) ebeveynlik stres modelinde; ebeveynlik rollerine dair yaşanan ya da hissedilen kısıtlama veya değişikliklerin, ebeveyn stresine sebep olduğunu açıklamıştır. Güler ve Yetim (2008) tarafından aktarıldığı üzere rol dengeleme alt ölçeğinden yüksek alan bireylerin düşük depresyon seviyesi ve yüksek iyi olma hali gösterdikleri belirlenmiştir. Lerner ve Galambos tarafından 1985 yılında yapılan çalışmada; çocuk gelişimi üzerinde kadınların anne olarak sahip oldukları rol ve diğer rolleri arasında sağladıkları dengenin etkisinin, çalışma hayatında yer almalarından daha fazla etkili olduğu belirtilmiştir. Hess ve arkadaşları tarafından 2004'te yapılan eş ve ebeveyn rolü üzerine yapılan çalışmada ise eş ilişkisinin rol dengesini etkileyen en önemli faktör olduğu ifade edilmiştir. Bu bulgu da rol dengelemesinin ebeveyn rollerine dair algı, tutum ve davranışların belirlenmesindeki önemini ortaya koymaktadır.

2.2.4 Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ve Ebeveyn-Çocuk İlişkisi

Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, anne ve babaların ebeveynlik görevlerini nasıl yürütebileceklerine ve ebeveynlik becerilerine olan yeterlik inançlarını yansıtır (de Montigny ve Lacharité, 2005). Ebeveynlerin bu inançları, hem ebeveynlerin hem de çocukların uyumunda önemli bir rol oynar (Márk-Ribiczeyve ark., 2016). Olumsuz ebeveyn davranışları ile negatif bir ilişki içindedir (Coleman ve Karraker, 1998). Yani ebeveynlerin rollerine ilişkin kendilik algısında yeterli hissetme düzeyi arttıkça, olumsuz ebeveynlik davranışlarının sıklığı azalma eğilimindedir.

Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, ebeveynlik yeterliği ile de ilişkilidir (Pennell, Whittingham, Boyd, Sanders ve Colditz, 2012). Rollerinde yeterli hisseden ebeveynler, genellikle daha fazla doyum alarak ebeveynlik görevlerini daha iyi yerine getirdiklerini düşünürler. Aksoy ve Diken (2009) tarafından yapılan çalışmasına göre ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı yüksek olan ebeveynlerin daha sağlıklı çocuklar yetiştirdiği ve bu çocukların daha az problemlili davranış gösterdiği belirlenmiştir. Bu durum ebeveyn-çocuk ilişkisini de düzenleyen bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Ebeveynleri öz-yeterlilik algılarıyla ilgili bulguların merkezinde, ebeveynlerin daha pozitif ebeveyn-çocuk etkileşimleri yaşama fırsatlarının artırılması gerekliliği yer almaktadır (Kwok ve Wong, 2000). Ebeveynler, çocukların yaşamında toplumsal cinsiyet rollerine göre farklı etkiler bırakmaktadır. Ebeveynin rollerine ilişkin yeterlilik algısı, aile içinde evlilik doyumu ve çocuğun uyumu gibi bir dizi faktörü etkileyebilir (Jones ve Prinz, 2005). Anneler, sosyal ilişkilerin düzenlenmesinde rol model olarak görülürken babalar, genellikle çocuklarına gelecek planlaması ve dış dünya ile etkileşimde rol model olurlar. Modernleşen hayat ile birlikte ebeveynlere yönelik toplumsal cinsiyet rolleri de değişime uğrayarak babaların çocuk bakımında aktif rol alması ve etkili baba-çocuk iletişiminin kurulması konuları önem kazanmıştır (Kuzucu, 2011). Bu noktada araştırmalarda yeni nesil baba rollerinin çocuklar üzerindeki etkini de incelemektedir. Araştırmalar, hem kız çocuklarının hem de erkek çocuklarının babalarıyla kurdukları iletişime ihtiyaç duyduğunu ve özellikle babalarıyla etkili iletişim kuran kız çocuklarının kendi cinsiyet rollerine uygun davranışları daha fazla sergilediklerini göstermektedir (Tezel, 2015).

Harrell (1973) tarafından yapılan çalışmada anne-çocuk ilişkisi ve anne olarak ebeveyn rolünden alınan doyum karşılaştırılarak anne olmaktan kaynaklı duyarlılık ve ilgiye sahip ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları ilişki kalitesini arttırdığı belirlenmiştir. Ayrıca yine aynı çalışmada belirtildiği üzere ev ve iş rollerini dengeleyebilen annelerin yine çocuklarıyla iletişiminin daha iyi düzeyde olduğu ve daha fazla olumlu ebeveyn davranışları sergiledikleri ifade edilmiştir. Literatürde yer alan bu bilgi doğrultusunda bu araştırmanın bulguları değerlendirildiğinde ebeveyn çocuk ilişkisinin ötesinde rol doyumu ve rol dengelemenin ebeveyn stresini yordaması iki değişkenin birbiriyle korelasyon göstermesinden dolayı anlamlı bir şekilde açıklanabilmektedir.

Grusec ve Goodnow (1994) ise yaptıkları çalışmada annelerin ebeveynlik rolünden kaynaklı aldıkları doyumun; anne-çocuk ilişkisinin niteliğini, olumlu ebeveynlik

tutumlarını ve çocuklardaki olumlu davranışları arttırdığı belirtilmiştir. Rol doyumu, kadınların annelik rollerine ilişkin kendilik algılarını ve öz-saygılarını destekleyerek ebeveyn tutumlarını daha olumlu hale getirmektedir (Lindsay ve ark., 1979). Yine bu literatür bulgusundan yola çıkarak ebeveyn-çocuk ilişki ve rol doyumunun anne ve babaların ebeveynlik streslerini daha iyi yönetmeleri için gerekli baş etme mekanizmaları oluşturmalarını sağlamaktadır.

Ebeveynin rollerine ilişkin kendilik algılarında yeterlilik hissetmesi, depresyon gibi psikolojik sorunları önlemede de rol oynamaktadır (Rezendes ve Scarpa, 2011). Ayrıca çocuklarının gelişimine yatırım yapılması da ebeveynlik davranışlarını da etkilemektedir. Özellikle olumlu bir öz-yeterlilik duygusu, anne ve babanın ebeveynlik rolünü daha etkili bir şekilde yerine getirmesine, çocuklarıyla ilişkilerinin olumlu niteliğe sahip olmasına yardımcı olmaktadır.

Literatürde ebeveyn rolünden keyif alma ve çocuklarına karşı duyarlı olma gibi sosyal-duygusal yatırımların bu rolleri kabul etme ve daha hassas davranma arasında anlamlı bir ilişki olduğu belirtilmektedir (Yılmaz ve ark., 2018). Ebeveynler, çocukların sağlıklı gelişimi üzerinde önemli bir etkiye sahip olan kilit faktörlerden biridir. Dolayısıyla, ebeveynlerin güçlendirilmesi, daha sağlıklı ve mutlu çocukların yetişmesine katkı sağlayabilir. Araştırmalar, ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları ilişkinin ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ile ilişkilendirilebileceğini göstermektedir.

2.2.5 Yeni Nesil Ebeveynlik ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı

Modernleşme sürecinde değişen aile yapısı ve yaşam koşulları ile kentlere göçler artarak aile bireylerinin sayısı azalmış ve çekirdek aile kavramı oluşmuştur. Modernleşme, toplumda meydana gelen değişimlerin yanı sıra bireyler üzerinde de önemli etkiler yaratmıştır (Köker, 2007). Ancak modernleşme ve sanayileşme süreci ile ekonomik geçimin zorlaşması, annelerin iş hayatına katılmasıyla birlikte geleneksel cinsiyet rollerinin sıkı sıkıya bağlı olma durumu da değişime uğramıştır. Bu dönüşümle birlikte, anneler artık ev işlerini ve çocuk bakımını tek başlarına üstlenmek zorunda olmayıp aile içinde roller daha esnek bir şekilde dağıtılmaya başlanmıştır.

Kadınların iş hayatına katılması, ekonomik ihtiyaçlar ve sosyal aktivitelere katılma isteği ile bağlantılıdır. Geleneksel aile yaşantısında kadın, ev içi rol ve sorumluluklara sahipken iş yaşamına girişle birlikte farklı deneyimler ve yaşantılar da ortaya çıkmıştır. Bu

değişim aile içi dayanışmayı artırırken, eve gelir sağlayan kişi sayısını da arttırmıştır (Doğan, 2009). Değişen aile yapısı ile boşanmaların artması da ailelerin kırılabilirliğinin arttığını göstermektedir (Yıldırım ve Canatan, 2013). Aynı zamanda değişen toplum ve aile yapısı ile birlikte toplumsal cinsiyet rollerinde farklılaşmalar ortaya çıkmıştır. Bu farklılıklar arasında ebeveynlerden yalnızca birinin çocukla ilgilendiği aile yapısı olan tek ebeveynli aile yer almaktadır (Gladding, 2017). Modernleşen yapı ile birlikte aile içerisinde cinsiyet ayırımına dayalı yapı azalarak kadına verilen önem artmıştır (Gökler ve Atamtürk, 2021).

Yeni nesil aile yapısı içinde, kadın ve erkek olarak ebeveyn rolleri daha fazla dayanışma içinde olmayı gerektirip ve partnerlerin birbirlerinden yardım talep etmelerinin önü açılmıştır. Bu dönüşüm, geleneksel baba ve geleneksel anne rollerinin karıştığı yeni bir baba ve yeni bir anne rolü ortaya çıkmasına yol açmıştır (Kuzucu, 2011). Çeliköz ve arkadaşları (2018) tarafından yapılan araştırmada kadınların iş hayatında bulunmalarının bir işi başarma duygusunu olumlu yönde etkileyerek farklı durum ve rollerdeki özyeterlilik algılarını da güçlendirdiği ifade edilmiştir. İstihdam durumu ve ebeveynlik algılarının olumlu yönde gelişimine yönelik literatürde farklı çalışmalar da yer almaktadır. Ayrıca; babalarıyla etkili iletişimi kurabilen çocukların, kişilik gelişimleri olumlu yönde ilerlemekle birlikte kendi anne ve babalarının ebeveynlik rollerini örnek alarak gelecekteki ebeveynlik tutum ve davranışları da pozitif yönde şekillenmektedir (Özdalga, 2012).

Kwok ve Wong (2000) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlik öz-yeterliliğinin ebeveynlerin zihinsel sağlığı üzerindeki aracılık etkisi incelenmiştir. Çalışma sonuçlarına göre ebeveynlik rollerini daha sınırlayıcı bulan ebeveynler de daha fazla ebeveynlik stresi yaşadığı ve ebeveynlerin çocuklarına yaptığı değerlendirmelerin stres düzeyini etkilediği ifade edilmiştir. Örneğin; çocuğunu fazla talepkar ya da daha az kabul edilebilir davranışlara sahip olarak algılayan ebeveynler, yüksek stres düzeyine sahiptir. Bunun yanında ebeveynin öz-yeterlilik algısının, ebeveynlik stresinde ve ebeveynlerin zihinsel sağlığı üzerinde düzenleyici bir faktör olarak etkisi olduğu belirlenmiştir. Ayrıca kültürel ve sosyal faktörlere bağlı olarak araştırma sonuçlarının değerlendirilerek ebeveyn eğitim programları düzenlenebileceği de belirtilmiştir.

Coleman ve Karraker (2000) tarafından yapılan bir araştırmalarda, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının farklı faktörlerle ilişkilendirildiği bulunmuştur. Bu çalışma, ebeveynlerin çocuklarıyla olan ilişkileri, sosyo-ekonomik durumları ve çocuklarının

özelliklerine odaklanmıştır. Araştırmada, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının, çocuğun sosyal yönlerine daha çok odaklanan ebeveynlerde yüksek olduğu gözlemlenmiştir. Yani, çocuğun sosyal ilişkilerine daha fazla önem veren veya çocuğun sosyal becerileri üzerinde yoğunlaşan ebeveynlerin kendilik ve yeterlilik algısı daha yüksek bulunmuştur. Aynı zamanda, eğitim ve gelir düzeyi daha yüksek olan ebeveynlerin de daha yüksek kendilik algısına sahip olduğu görülmüştür. Bu sonuçlar, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının; çocuğun özellikleri, ebeveynin sosyo-ekonomik durumu ve ebeveyn-çocuk arası kurulan ilişki gibi faktörlerle ilişkilendirilebileceğini bu da ebeveynlik davranışlarını şekillendirebileceğini göstermektedir.

2.2.6 Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ile İlgili Araştırmalar

MacPhee ve arkadaşlarının (1986), ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği geliştirme çalışmaları kapsamında 2-48 aylık çocukları olan 608 anneye uyguladıkları ölçek uygulanmıştır. Annelerin yeterlilik ve memnuniyet duygusundaki bireysel farklılıklar; yönetilemeyen çocuk davranışları, uyumlu olmayan ebeveyn-çocuk ilişkileri, yaşam stresleri, sosyal destek kaynakları ve çocuk bakım deneyimleri temel alınarak açıklanmıştır. Annelik rolüne ilişkin kendilik algısının ortaya çıkmasını sağlayan işlevler; bu role ilişkin yeterlilik, anne olmaktan sağladığı rol doyumunu, anne olmak için yaptığı yatırım ve diğer yaşam rolleriyle annelik arasında yapabildiği rol dengeleme olarak belirlenmiştir (Güler ve Yetim, 2008). Bu çalışmanın öne çıkan katkılarından bir diğeri ise annelerin çocuklarıyla etkileşimlerini düzenlemede yaşadıkları zorluklar ile ebeveyn olarak kendilerine duydukları saygı arasındaki bağlantının açıklanmasıdır. Bu çalışma, özellikle ebeveynliğe geçiş döneminde, ebeveynlik fenomenolojisi ile ilgili büyüyen literatüre katkı sağlamıştır (MacPhee ve ark., 1986).

Kadınlarla yapılan bir araştırmada, kendilik algısının roller etrafında toplandığı belirlenmiştir (Mendias, Clark ve Guevara, 2001). Bu durum; kadınların kendilik algılarının, sahip oldukları rollerle şekillendiğini göstermektedir. Yılmaz ve arkadaşları (2018) tarafından yapılan araştırmada; üst sosyoekonomik düzeydeki kadınların ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algılarının, orta ve düşük seviye sosyoekonomik düzeydeki kadınlarınkine oranla daha yüksek olduğu bulunmuştur.

Gali Cinamon ve arkadaşları (2007) tarafından yapılan çalışmada; ebeveyn rolüne ilişkin yetkinlik algısının, anne ve babaların ebeveynlikten aldığı doyumunu etkileyerek

ebeveynliğe adanmışlık duygusu yaşamalarını ve ebeveyn olmaktan memnuniyet duymalarını sağladığı ortaya koyulmuştur. Bu durum ebeveynlerin rollerine ilişkin yatırım yapma davranışlarını ve rol doyumlarını olumlu etkilediğini ortaya koymaktadır.

Ebeveynlerin yaşadığı depresyon durumu, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algılarını olumsuz etkileyebilir ve ebeveynlik becerilerini zayıflatabilir (Heerman ve ark., 2017). Ebeveyn rollerine ilişkin kendilik algısı, çocukların sosyal yetkinliği ile de ilişkilendirilmiştir (Ogelman ve Topaloğlu, 2014). Bu rollerde kendini yeterli hisseden ebeveynler, çocuklarının sosyal becerilerini geliştirmelerine yardımcı olmaktadır. Ayrıca, ebeveyn rollerine ilişkin kendilik algısında özyeterlilik hisseden bireylerin, çocuklarının okul başarısının daha yüksek olduğu belirlenmiştir (Ardelt ve Eccels, 2001).

Kendilerini ebeveyn olarak yeterli hisseden anneler, genellikle yaşamlarından ve kendilerinden daha fazla memnuniyet duyarlar ve bu nedenle daha az sosyal desteğe ihtiyaç duyarlar (Arellano ve ark., 2019). Bu durum, annelerin ebeveynlik görevlerini daha olumlu ve yeterli bir şekilde gerçekleştirmelerine yardımcı olur.

Otizmlili çocuk anneleri, normal gelişim gösteren çocuğa sahip annelere göre ebeveynlik rolü ile diğer rolleri arasında denge kurmakta zorlanmakla birlikte kendilerini ebeveynlik rollerinde daha yetersiz hissetmektedirler (Rezendes ve Scarpa, 2011; Safe, Joosten ve Molineux, 2012). Tunali ve Power (2002) tarafından yapılan çalışmada normal gelişim gösteren çocuğa sahip annelerin eş ve anne rolleri arasında denge kurmada daha başarılı oldukları belirlenmiştir.

Akosmanoğlu (2022) yaptığı çalışmada, okul öncesinde çocuğu olan anneler için uygulanan psikoeğitim programı ile annelerin öz yeterlilik algılarını ve çocuklarıyla kurdukları iletişime etkilerini deneysel bir şekilde incelemiştir. 90 dakikadan oluşan 10 oturumluk programda 20 anne deney grubunu 20 anne ise kontrol grubunu oluşturmuştur. Anne-Baba-Çocuk İletişimini Değerlendirme Aracı (ABCİDA) ve Ebeveyn Öz Yeterlilik Ölçeği kullanılarak veri elde edilmiştir. Psikoeğitim programı sonucunda deney grubunda yer alan annelerin iletişim becerileri artırılarak öz yeterlilik algılarının da geliştiği belirlenmiştir. Çalışma sonucunda ayrıca anne baba eğitimlerinin önemi vurgulanarak sağlıklı ve işlevsel aile yapılarının ortaya çıkması için destek verilerek çocuk gelişiminde etkisine değinilmiştir.

Tanlası (2023) tarafından yapılan çalışmada, aile apartmanlarında yaşamını sürdüren annelerin, ebeveyn görevleri açısından öz yeterlik algıları ve bu algılarına etki eden faktörler nitel bir araştırma ile incelenmiştir. Araştırmada 28-50 yaş arasında bulunan ve en az 1 senedir aile apartmanında yaşamını sürdüren 13 anne yer almıştır. Araştırma sonuçlarına göre, aile apartmanlarında yaşayan annelerin çocuklarıyla kurdukları iletişimde yeterince ilgi gösteremediklerini ifade ederek ebeveynlik ihtiyaçlarının tatmin edici düzeye gelemediğini belirtmişlerdir. Ayrıca, annelerin içinde buldukları psikolojik durum ve eşlerinin desteğine bağlı olarak ebeveyn rolünde öz yeterlilik algılarında değişim olduğu belirlenmiştir.

Eğitim düzeyi ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı üzerine yapılan çalışmada eğitim düzeyi ile kendilik algısı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Üniversite mezunlarının lise mezunlarına göre daha yüksek kendilik algısına sahip oldukları ve lise mezunlarının da ortaokul mezunlarına kıyasla daha yüksek düzeyde kendilik algısına sahip oldukları belirlenmiştir (Yılmaz ve ark., 2018). Şener (2011) tarafından yapılan çalışmada öğrenim düzeyi arttıkça annelerin daha yeterli, kendine güvenen ve olumlu öz-yeterlilik algısına sahip oldukları belirlenmiştir.

Çocuk sayısı ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı arasındaki ilişkide ise çocuk sayısının artması anne ve babaların ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algısını düşmekle birlikte rol dengeleme ve yeterlilik boyutlarında anlamlı bir farklılık görülmemiştir (Yılmaz ve ark., 2018).

İstihdam durumu ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı incelendiğinde çalışan annelerin çalışmayan annelere oranla ebeveynlik rollerine ilişkin daha yüksek kendilik algısına sahip oldukları ifade edilmiştir (Yılmaz ve ark., 2018). Kadının çalışma durumu ve annelik rolüne dair kendilik algısı arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Bir başka deyişle, çalışan annelerin ebeveyn rollerine ilişkin kendilik algıları daha olumlu düzeydedir (Corwyn ve Bradley, 2002).

Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ya da ebeveyn öz yeterliliği üzerine yapılan çalışmalarda anne ya da baba ayrı ayrı alınsa bile çocukla kurulan ilişkide etkili ve düzenleyici bir faktör olarak ortaya çıkmaktadır. Özellikle Murdock'un (2013) çalışmasında ise anne ve babaları ayrı ayrı ele alınarak annelerin rollerine ilişkin kendilik algısının, ebeveynlik davranışları ve çocuk davranış problemleri ile ilişkili olduğunu

belirlenmiştir. Bu durum, annelerin ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algısına dair hissettikleri yeterlilik düzeyinin, hem ebeveynlik tutumlarını hem de çocukların davranışlarını etkilediğini göstermektedir.

Tüm bu çalışmalar, ebeveyn rollerine ilişkin kendilik algısının; ebeveynlerin kendi davranışları, çocukların gelişimi ve çocukla kurdukları ilişki üzerinde önemli bir etkisi olduğunu göstermektedir.

2.3 Ebeveyn Stresi

2.3.1 Stres Tanımı ve Türleri

“Stres” terimi, literatürde tam olarak tanımlanmamış bir kavramdır. Daha yaygın olarak, fizyolojik ve psikolojik durumları ifade eder ve genellikle çarpıntılar, gerginlik, huzursuzluk gibi belirtilerle tanımlanır (Goldberger ve Brenznitz, 1982). Stres, içten ve dıştan gelen uyarılara karşı kişinin uyum ve denge sürecini bozan veya olumsuz etkileyen fiziksel ya da psikolojik tepkilerdir. Günümüz şartlarında ise kişilerin hayatlarında negatif etkileriyle ön plana çıkmaktadır. Psikoloji kavramlarında sıkıntı veya zorluk anlamlarına gelen stres; fizyolojik, bilişsel, duygusal ve davranışsal alanlarda etkisini gösteren ve farklı tepkilerin birleşiminden meydana gelen duygudur (Tiryaki, 2014). Günlük hayatta ise problem, sıkıntı, zorlanma, üzüntü, gerginlik, endişe, kaygı ve dert kavramlarıyla kullanılmaktadır (Baltaş ve Baltaş, 2008). Bir yakının kaybı, evlilik ilişkisinin bozulması ya da bir ilişkinin sonlanması gibi psikolojik durumlar ya da hastalık gibi fiziksel sebeplerden ötürü kişinin yoğun çaba harcayarak uyum sağlamaya çalışması stres olarak ifade edilmektedir (Cüceloğlu, 2006).

Lazarus (1993)’a göre Zarar (harm), Tehdit (threat), Meydan okuma (challenge) olmak üzere 3 farklı stres türü bulunmaktadır. Zarar (harm), stresin bireye mevcut olan psikolojik zararı; tehdit (threat), henüz yaşanmamış, ancak yaklaşmakta olan psikolojik zararın tahmini; meydan okuma (challenge) ise etkili başa çıkma kaynakları ile aşılabileceği beklenen zorlu durumlar olarak ifade edilmiştir (Lazarus, 1966). Lazarus (1993) tarafından ortaya konulduğu üzere, stresin oluşumunda dört temel unsur mevcuttur:

1. Stresin başlangıcına yol açan içsel veya dışsal etkenler: Kişinin çevresiyle etkileşimi ve benzeri değişkenler,
2. Bu etkenlerin kişinin genel sağlığı veya dengesi için potansiyel bir tehdit oluşturup oluşturmadığına yönelik bilişsel değerlendirme,

3. Zihinsel veya fiziksel başa çıkma stratejilerinin stresi ne kadar etkili bir şekilde yönetebildiği,

4. Bireyin karmaşık fiziksel ve zihinsel stres tepkileri.

Lazarus'un ifadelerinden yola çıkarak, stres oluşumunu anlayabilmek için bu dört unsurun etkileşimi ve bireyin algılamaları önemli bir rol oynamaktadır. Bireyin algılamalarının önemini ise Lazarus ve Eriksen (1952) araştırmalarında şu şekilde ifade etmişlerdir: 1950'li yıllarda yapılan araştırmalarda bireylerin büyük problemler karşısında verdikleri stres tepkilerini küçük problemlere de göstermişlerdir. Benzer olarak bazı bireylerin stres altındayken düşük performans gösterdikleri ancak bazılarının ya stres durumlarından hiç etkilenmediği ya da yüksek düzeyde performans sergiledikleri belirlenmiştir. Bu araştırmadan yola çıkarak bireysel farklılıklar; stresi algılama, anlamlandırma ve tepki vermede etkili bir faktör olarak belirtilebilir.

2.3.2 Stresin Kaynakları ve Etkileri

Lazarus (1993) tarafından stresin oluşumunda etkili olan dört temel unsur biri olan bilişsel değerlendirme kişinin stresi algılamasında önemli bir rol oynamaktadır. Bir durumun stres kaynağı olup olmadığının belirlenmesi, bireyin zihinsel sürecinin bir yansıması olarak ortaya çıkmaktadır. Uyarının tehlikeli olup olmadığına dair oluşan algı kişinin stres tepkileri göstermesini etkiler (Uçar, 2004). Stres kişinin belirgin bir alanda yaşadığı bir durumdan kaynaklanabileceği gibi farklı alanlardan da kaynaklanmakta ve kişinin yaşantısında birçok noktada etkisini gösterebilmektedir. Ekşi ve arkadaşları (2017) tarafından bireylerin aile ilişkileri dâhil olmak üzere özel hayatlarındaki birçok durumdan kaynaklanabileceği belirtilmiştir.

Kişilerin gündelik yaşamlarında tehlikeli ya da zarar verici olarak algıladıkları durum ve koşullar stres faktörü haline gelip bu doğrultuda tepki göstermelerine neden olabilir. Birey, sosyal, duygusal, bilişsel ya da fizyolojik işleyişini düzene koyabilmek için yeni davranış örüntülerine zorlanır. Stres düzeyinin normalin üzerinde olması ya da sürekli hissedilir hale gelmesi ise stres durumunun kronikleşerek kişilerin hem psikolojik hem de fizyolojik sağlıklarını olumsuz şekilde etkileyerek patolojik durumlara yol açabilir (Güler, 2008; Budak, 2000). Tüm bunların yanı sıra stres; evlilik, okula başlama, yeni işe girme vb. olumlu olarak değerlendirilen yaşantılardan da kaynaklanıyor olabilir (Budak, 2000).

Stres tepkisi veya değişikliklere adaptasyon süreci, kısa ve uzun vadeli olarak organizma dengesini bozarak olumsuz etkilere neden olabilir ve baş ağrısı, yüksek tansiyon ve kalp problemleri gibi çeşitli fiziksel hastalıkların ortaya çıkmasına zemin hazırlar. Ayrıca stres karşısında geri çekilme, kabullenme ya da karşı koyma, korku, endişe, depresyon gibi duygusal sorunları da kapsayan psikolojik rahatsızlıklar ve dikkat dağınıklığı, farklı konular arası bağlantı kurmada güçlük, ileri düzeyde unutkanlık, takıntılı düşünceler gibi zihinsel düzeyde sorunlar da meydana gelebilir (Baltaş ve Baltaş, 2008).

Stres altındaki bireylerde hızlı ve kolay öfkelenme, önemsiz olaylara bile aşırı reaksiyon gösterme, uyku düzensizlikleri, fazla sigara ve alkol tüketimi, yorgunluk ve huzursuzluk görülebilir. Sürekli şüphe duyma, aşırı kontrolçülük de diğer belirtileri arasında yer almaktadır. Strese bağlı olarak yaşadıkları gerginliğin artması hafıza zayıflığı, tansiyon yüksekliği, konsantrasyon bozukluğu gibi fiziksel belirtilerin oluşumunu da tetiklemektedir (Norfolk ve Serdaroğlu, 1989).

Lazarus (1994) tarafından ifade edilen Thomas Holmes ve Richard Rabe'in araştırmasında stres yaratıcı faktörleri ortaya çıkartan yaşam olaylarına maruz kalan insanların yaşadıkları sağlık sorunlarının 2 yıl sonra bile devam ettiği belirtilmiştir. Bu çalışma stres yaratıcı faktörlerin kişinin fiziksel sağlığını da etkileyerek hastalık geçirme ihtimalini arttırmakta ve stresin birikimli şekilde artarak bireylerin yaşamını daha fazla olumsuz yönde etkilemektedir.

Ekşi ve arkadaşları (2017) stresin, bireylerin aile ilişkileri dâhil olmak üzere özel hayatlarındaki birçok durumdan kaynaklanabileceği belirtmiştir. Stres yalnızca kişilerin aile içi iletişimlerini etkilemekle kalmayıp iş yaşantılarına da etkisini göstermektedir. Aksoy ve Kutluca (2005) tarafından ifade edildiği üzere bireylerin yüksek iş stresi yaşamaları durumunda çalışma motivasyonlarını kaybettikleri, hata yapma oranlarının arttığı ve sık sık izin ya da rapor alma isteklerinin olduğu belirlenmiştir. Bunun yanında bu kişilerin yaşadıkları strese bağlı çalışma arkadaşlarıyla iletişim düzeylerinde belirgin bir azalma gözlemlenmiştir. Stres belirtilerini ise fiziksel-psikolojik, fiziksel-davranışsal ve psikolojik-davranışsal belirtiler şeklinde sıralayarak bir stres belirtisinin diğer belirtileri tetikleyen bir unsur olabileceği belirtilmiştir.

Kişilerarası bireysel farklılıklardan biri olarak karşılaşılan ve kişinin sıkıntı veren durumlara karşı direnç gösterme yeteneği olarak ifade edilen psikolojik esneklik, stresle

mücadele konusunda önemli bir faktördür. Psikolojik esnekliği yüksek olan kişiler, stresle başa çıkma konusunda daha yetenekli olup daha etkili stratejilere sahiptirler (Lazarus, 1993).

2.3.3 Ebeveyn Stresi Tanımı ve Alt Boyutları

Stres terimi, dışsal koşullardan kaynaklanan ve bireyde stres oluşturan “stresörlerden” farklı bir anlam taşır. Stresörler, bireyin içinde bulunduğu stresli durumları tetikleyen faktörler olarak kabul edilir. Ebeveynlik literatürüne göre, çocuğun duygusal olarak yönetimi gibi ebeveynlik zorlukları, ebeveynlik stresini oluşturan stresörler olarak kabul edilir. Dahası, ebeveynlik deneyiminde algılanan ve yaşanan zorlukların artmasıyla birlikte, ebeveynlerin stres seviyelerinin yükseldiği gözlemlenmektedir (Shek ve Tsang, 1993). Ebeveynlik stresi ve ebeveynlik davranışları, çocuk davranış problemleri ile ilişkili olan iki temel yapıdır. Farklı tanımlar olsa da; ebeveyn stresi, çocuk yetiştirirken bir ebeveynin hissettiği veya deneyimlediği zorluk olarak tanımlanabilir (Abidin, 1995). Vondra ve Belsky (1993) ise ebeveynler için stres kaynaklarının çocuğun davranışları ve ebeveynlerin ebeveynlik algıları gibi iki temel faktörden geldiğini vurgulamışlardır.

Ebeveyn stresi, ebeveynle ilgili değişkenler (örneğin, ebeveyn psikolojik iyi olma durumu), çocukla ilgili değişkenler (örneğin, çocuk özellikleri) ve olumsuz yaşam olaylarından oluşur (Kwon, 2007). Ebeveynlerin çocuklarıyla ilgili yaşadıkları sorun ve zorluklar, ebeveynlik beklentileri ve rolleriyle başa çıkarken karşılaştıkları güç durumlardan da kaynaklanabilir. Ebeveyn olma durumunda çeşitli nedenlerle stres yaşanabilir ve her ebeveyn farklı şekilde deneyimleyebilir. Ebeveynlik stresi, hem ebeveyn hem de çocuk üzerinde olumsuz etkilere sahip olması açısından önemli bir kavramdır (Abidin, 1992).

Abidin (1983) tarafından geliştirilen Ebeveynlik Stres İndeksi ölçeğinde ebeveynlerin yaşadığı zorluk kaynakları ve ebeveyn stres düzeyinin ölçülmesi amaçlanmıştır. Ölçek, ebeveyn alanı ve çocuk alanı olmak üzere iki bölüme ayrılmıştır. Ebeveyn alanı, ebeveynliğin algılanan sosyal ve psikolojik maliyetlerini incelerken bağlanma duyguları, depresyon, rol sınırlamaları, yetenek hissi, sosyal izolasyon, eş ilişkisi ve ebeveyn sağlığı gibi alt ölçekleri içermektedir. Çocuk alanı ise çocuğun uyum kabiliyeti, kabul edilebilirliği, talepkarlığı, ruh hali, dikkat dağınıklığı gibi alt ölçeklerden kaynaklanan strese yönelik ebeveyn algılamalarını belirlemeye çalışmaktadır.

Ebeveyn stres ölçeği ebeveynsel ödüller, ebeveyn stres kaynakları, kontrolsüzlük ve ebeveyn doyumu olmak üzere dört faktörü barındırmaktadır. Bu alt boyutlar ebeveyn stresini yordayıcı etki gösteren değişkenlerin daha iyi anlaşılmasını sağlamaktadır.

- **Ebeveynsel Ödüller**

ESÖ ölçek maddelerine bakıldığında, ebeveyn rolünden alınan doyumu ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin olumlu niteliğini ifade etmektedir. Kwok ve Wong (2000) tarafından yapılan çalışmada ilkökul çağında çocukları olan ebeveynlerin çocuklarını daha talepkar, daha kabul edilemez ve daha az ödüllendirici bularak ebeveynlik stresi ve daha fazla ebeveyn-çocuk ilişkisinde çatışmalar yaşadıklarını göstermektedir.

- **Ebeveyn Stresi Kaynakları**

Stres, bireyler tarafından durumların algılanış şekilleri sonucunda ortaya çıkan bilişsel sürecin adlandırılmasında kullanılan bir kavramdır. ESÖ maddelerine bakıldığında ebeveyn stres kaynakları; ebeveynlik rollerine yapılan maddi ve manevi yatırım düzeyinin yetersizliğini, ebeveynlik rollerinde denge sağlayamamayı, bu rolleri gerçekleştirirken sosyal destek kaynaklarının yetersizliğini, ebeveyn rolüne dair doyum alamamayı ve ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliğinin olumsuz yönde olmasını kapsamaktadır. Abidin ve Burke (1978) ise, ebeveynlik stresinin hem çocukların hem de ebeveynlerin özelliklerinden kaynaklandığını savunmuşlardır.

Ebeveyn stresine yönelik araştırmalarda aile ve sosyal destek kaynakları üzerinde birçok çalışma literatürde yer almaktadır (Frey ve ark., 1989; Bonds, Gondoli, Sturge-Apple & Salem, 2005; Hassall ve ark., 2005; Gerdes ve ark., 2007). Sosyal destek kaynaklarının artması ile ebeveynlerin algıladıkları stres seviyesinin gerilediğini ve ebeveynlerin çocuklarıyla olan iletişimlerinin daha sağlıklı düzeye geldiğini ortaya koyan çeşitli araştırmalar bulunmaktadır (Bonds ve ark., 2005; Gerdes ve ark., 2007). Belsky (1984) tarafından sosyal destek kaynakları, genel sosyal destek (aile ya da arkadaş tarafından alınan destek) ve ebeveynlik desteği (yakın çevreden alınan ebeveynlik üzerine olumlu tavsiyeler) olarak iki başlıkta ele alınmıştır. Genel destek kaynaklarının ebeveynlerin psikolojik iyi oluşlarına katkı sağladığı ortaya konulmuştur. Sonuç olarak ebeveyn destek kaynaklarının ebeveynlik işlevlerini olumlu yönde etkilediği vurgulanmıştır. Ayrıca, ebeveynin psikolojik kaynaklarının; ebeveyn-çocuk ilişkisini stresten korumada, çevreden aldıkları bağlamsal destek kaynaklarından daha etkili

olduğunu belirlenmiştir. Hassall ve arkadaşlarının (2005) yaptığı çalışmada da, çevreden gelen sosyal destek artışının annelerin algıladıkları stres düzeylerini azalttığı belirlenmiştir.

Özetle, ebeveynlerin çocuklarının uyum yetenekleri, kabul edilebilirlikleri, talepkarlıkları, ruh halleri ve dikkat dağınıklıkları gibi durumlara dönük algılamaları ebeveynlik stresini etkilerken, aynı zamanda ebeveynlerin ebeveynlik rolünü algılamaları, bağlılık duyguları, depresyon, rol kısıtlamaları, yeterlilik hissi, sosyal izolasyon, ilişki kalitesi ve ebeveyn sağlığı gibi unsurlar da ebeveynlik stresini artırabilir (Kwok ve Wong, 2000).

- **Kontrolsüzlük**

ESÖ maddelerine bakıldığında ebeveyn rollerine ilişkin kontrol sağlanamaması, farklı yaşam rolleri ile ebeveynlik rollerinin dengelenememesi, olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliği ve ebeveynlik rolünden doyum alınamaması ebeveyn stresinin kontrolsüzlük alt boyutunda artış göstermesine sebep olmaktadır. Zorbaz (2018) tarafından yapılan çalışmada, ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları ilişkinin niteliği (çocukla yaşanan çatışma ve olumlu ilişki) ve deneyimlerin, ebeveynlerin rollerine ilişkin kontrol sağlayabilme ve yeterlilik algısını anlamlı bir şekilde etkilediği bulunmuştur. Çalışmada, çocukla geçirilen süreden çok ilişki niteliğinin özyeterlilik üzerinde yordayıcı bir faktör olduğu görülmüştür. Bu nedenle, ebeveynlerin rollerine ilişkin kontrol ve yeterlilik düzeylerini artırmak amacıyla ebeveynlik becerileri ve çocuklarla iletişim güçlendirme konularına odaklanılması önemlidir.

- **Ebeveyn Doyumu**

ESÖ ölçek maddelerine bakıldığında ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliğinin olumlu yönde olması ve ebeveyn rollerine ilişkin alınan yüksek doyumunu ifade etmektedir. Ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algısı kapsamında da yer alan ebeveyn rolüne ilişkin doyum, ebeveynliğin temel özelliği olan ebeveyn rolüne bağlı tatmin ve yeterlilik duygularını kapsar ve aynı zamanda ebeveyn-çocuk ilişkisini etkileyen bir değişken olarak da düşünülebilir (Güler ve Yetim, 2008).

2.3.4 Ebeveyn Stresinin Sonuçları ve Etkileri

Psikolojik açıdan kaygı, depresyon, gibi duygusal tepkilerle ortaya çıkabilen ebeveyn stresi; fizyolojik olarak uyku ve yeme bozuklukları, yorgunluk şeklinde kendini

gösterebilir. Ayrıca anne ve babaların kendilik algı ve saygısı ile öz yeterlilik düzeyi üzerinde de etkili olabilir. Sosyolojik açıdan ele alındığında ise ebeveynlik rolleri, beklentiler ve ebeveynlerin birbirleriyle olan sosyal etkileşimleri, yaşadıkları stres düzeyini etkileyebilmektedir. Miller ve arkadaşları (1992) tarafından yürütülen çalışmada, ebeveynlik stresi ile ebeveyn depresyonu ve anksiyetesi arasında ilişki olduğu belirtilmiştir.

Ebeveynlik araştırmalarında, çocuğun duygusal deneyimlerini yönetme gibi ebeveynlik zorluklarının, ebeveynlik stresini tetikleyen faktörler olarak kabul edilmektedir. Ayrıca, ebeveynlikte karşılaşılan zorlukların artmasıyla birlikte, ebeveynlerin stres düzeylerinin de yükseldiği belirtilmektedir (akt; Kwok ve Wong, 2000). Buna göre ebeveynlerin çocuklarıyla yetersiz zaman geçirmesi, çocuklarda görülen zorlu davranışlar, partnerler arası çatışma ve iletişimsizlik, mutsuzluk ve öfke duygularının artması, fiziksel ve psikolojik rahatsızlıkların ortaya çıkması gibi stres kaynakları, çocuklar ve ebeveynleri olumsuz yönde etkilemektedir. Bu etkiler, ebeveynlerin yalnızca aile yaşantılarını değil bireysel ve sosyal alanlarını da olumsuz yönde etkileyerek bireyin iletişim becerilerini zayıflatmaktadır.

Ebeveynlik stres seviyesi ebeveynlerin olumsuz disiplin tutumlarına sahip oldukları, çok izin verici veya katı disiplin tutumları gösterdikleri ya da her ikisini de tutarsız bir şekilde uyguladıkları aynı zamanda da fiziksel olarak kötü davranışlar göstererek çocuklarına zarar verebildikleri belirlenmiştir (Deater-Deckard, 1998; akt; Anthony ve ark., 2005).

Stres seviyesinin yüksek olması ebeveynlerin algılarını da etkileyerek çocuklarını rahatsız edici olarak algılamalarına sebep olmakta ve bu durum olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisi kurulmasına yol açmaktadır (Kwok ve Wong, 2000; Smith, 2017).

Tüm bunlar göz önüne alındığında ise ebeveyn stresinin anne ve babaların çocuklarıyla kurduğu iletişimi kalitesini ve niteliğini düşürerek psikolojik sağlıklarını olumsuz etkiledikleri ifade edilebilir (Hisli Şahin, Güler ve Basım, 2009; Cousino ve ark., 2013).

2.3.5 Demografik Faktörler ve Ebeveyn Stresi

Ebeveynlik stresinde cinsiyet farklılıklarını inceleyen az sayıda çalışma vardır ve var olan bu çalışmalar genellikle belirli çocuk ve ebeveyn gruplarına (örneğin, engelli çocukların ebeveynleri) odaklanmıştır (Smith, 2017). Wanamaker ve Glenwick'in (1998) araştırmasında, serebral palsi hastalığı bulunan okul öncesi çocukların anne ve babalarının algıladıkları ebeveynlik stres düzeylerinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Benzer şekilde Theule, Wiener ve Tannock (2013) tarafından yapılan çalışmada, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) olan çocukların ebeveynlerinin stres düzeyleri arasında az fark bulunurken kız çocuğu olan ebeveynlerin erkek çocuğu olanlara göre daha az stres yaşadıkları belirlenmiştir. Krauss (1993) tarafından yapılan çalışmada babaların ebeveynlik rollerinde yaşadığı stresi ebeveyn-çocuk ilişkisi ve çocuk mizacı ile ilişkilendirirken annelerin stres kaynaklarını ebeveyn sağlığı, eşle ilişki, rol kısıtlamaları gibi ebeveynlikle ilgili kişisel durumlarla ilişkilendirmiş ve ebeveynlerin yaşadığı stresin kaynaklarında cinsiyete göre farklılık bulunduğunu ifade etmiştir. Warfield (2005) tarafından yapılan çalışmada da çocuk davranış problemleri ve gelir düzeyi anneler için ebeveynlik stresinin önemli kaynakları olarak belirlenirken babaların çocuk bakımı bulmada yani çocuklarına uygun ve güvenilir bir bakım sağlama konusunda yaşadıkları zorluklar stres kaynağı olarak belirtilmiştir.

Anne ve babaların yaşadığı ebeveyn stresinde farklı değişkenler farklı yordayıcılıklara sahipken ebeveynlerin cinsiyete bağlı olarak farklı düzeyde ebeveyn stresi deneyimleyip deneyimlemediği belirgin değildir (Smith, 2017). Ancak Oelofsen ve Richardson (2006) tarafından yapılan çalışmada gelişimsel olarak engeli bulunan okul öncesi çocukların annelerinin ebeveynlik stres düzeyi, babalarinkine göre daha yüksek düzeyde çıkmıştır. Bu bulgular, ebeveynlerin cinsiyetlerine göre ebeveynlik stresini farklı şekillerde tecrübe ettiklerini ve çocukların engel durumlarına bağlı olarak farklı uyum şekillerine sahip olduklarını ortaya koymuştur.

Theule, Wiener ve Tannock tarafından 2013 yılında yapılan meta-analize dayalı çalışmada dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) olan çocukların ebeveynlerinin stres düzeyi diğer ebeveynlere kıyasla daha yüksek çıkmıştır. Ayrıca ebeveynlerin stres düzeyleri karşılaştırıldığında anne ve babalar arasında az fark bulunmuştur ancak kız çocuğuna sahip ebeveynlerin stres düzeyinin, erkek çocuğuna sahip

ebeveynlerinkine göre daha düşük seviyede olduğu gözlemlenmiştir. Bu durum çocuk cinsiyetinin ebeveynlik stresinde önemli bir faktör olduğunu ortaya koymuştur.

Deater-Deckard ve Scarr (1996) tarafından ortaya konulan araştırmada ise tipik gelişim gösteren ve engel durumu bulunmayan okul öncesi çocukların çift maaşla çalışan ebeveynlerinde cinsiyete bağlı olarak algılanan ebeveynlik stres düzeylerinde çok az fark bulunduğu ve ebeveyn stresinin ebeveyn-çocuk davranışlarını yordamada neredeyse aynı şekilde olduğu belirtilmiştir. Bu çalışmada cinsiyetler arası farkın ebeveynlik stresine etkisinin bulunmama nedeni olarak gelir ve eğitim seviyesinin (yani yüksek düzeyde kaynakların) annelerin ve babaların ebeveynlik stresini nasıl deneyimlediğini etkilemesi olarak açıklanmıştır.

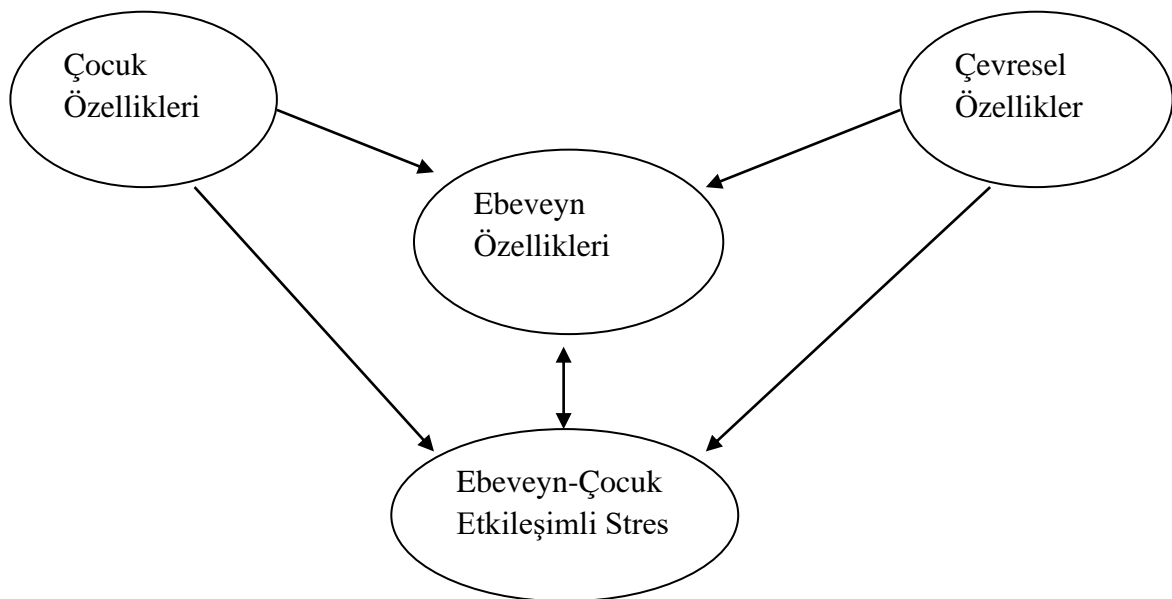
Tek ebeveynli aile, anne veya babadan birisinin, sıklıkla ölüm, boşanma, evlilik dışı hamilelik veya evlat edinme gibi nedenlerle, çocuğun bakımını tek başına üstlendiği bir aile tipini ifade eder. Bu terim aynı zamanda, ebeveynlerin çocuklarını birlikte büyütemedikleri durumları anlatmak için de kullanılır (Sülü Akgül, 2020). TÜİK (2023) verilerine göre 2022 yılında Türkiye'de bulunan hanhalklarının %10,3'ü tek ebeveyn ve çocuklardan meydana gelmektedir. Bu oran 2014 yılında %7,6 iken düzenli artış göstererek %13,3'e ulaşmıştır. Ayrıca baba ve çocuklardan oluşan çekirdek aile oranı toplam hanhalklarının %2,3'ünü, anne ve çocuklardan oluşan çekirdek aile oranı ise %8'ini oluşturmaktadır. Anne ve çocuklardan oluşan aile oranının baba ve çocuklardan oluşan aile oranından fazla olması kadınların ebeveynliğe bağlı rollerinde ve stres düzeydelerinde değişiklikler oluşturur. Harnandez (2019); boşanma sonrasında kadınların ebeveynlik durumuna bağlı olarak maruz kaldıkları taleplerin, çeşitli psikolojik sıkıntılar yaşamalarına sebep olabileceğini belirtmiştir. Ayrıca tek ebeveynliğe sürecinde kadınların; çevreleriyle kurduğu ilişki, boşanma durumlarını değerlendirme biçimleri ve kendilerini algılama şekilleri de önem kazanmaktadır (Uğur, 2014). Bu durum, boşanma sonrasında sosyoekonomik durumda ortaya çıkabilecek değişikliklere bağlı zorluklar, aile içi sorunların yönetilmesi ve çocukla kurulan ilişkinin olumlu yönde geliştirilmesi gibi konular stres durumu etkiler (Pereira ve ark., 2015).

Ayrıca ailedeki çocuk sayısı (Warfield, 2005) ve psikolojik sıkıntılar (Skreden ve ark., 2012), hem anne hem de babalar için ebeveynlik stresinin benzer yordayıcıları olarak yer almıştır. Saygı (2011) tarafından yapılan araştırmada iki veya daha fazla çocuğu

bulunanebeveynlerin, tek çocuğu olan lara göre daha yüksek düzeyde ebeveyn stresi deneyimlediği belirlenmiştir.

2.3.6 Ebeveyn Stresi ve Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Niteliği İlişkisi

Mash ve Johnston (1990) tarafından ortaya konulan “Ebeveyn-Çocuk Etkileşimli Stres Modeli (A Model Of Stress In Parent-Child Intreaction)” ile ebeveyn-çocuk ilişkisindeki stres belirleyicilerinin nasıl etki ettiğini kavramlaştırabilmek ve daha iyi anlaşılmasını sağlamak amacıyla bir model sunulmuştur. Bunlar: **Çocuk Özellikleri (Child Characteristics)**: Çocuğun bilişsel veya fiziksel özellikleri, mizacı, davranış problemlerinin bulunuşu, **Çevresel Özellikler (Environmental Characteristics)**: Günlük hayattaki sorunlar, olumsuz hayat deneyimleri, , kişinin içinde yer aldığı anlık etkileşimsel bağlam ve **Ebeveyn Özellikleridir (Parent Characteristics)**. Bu katkı sağlayıcılar, ebeveyn-çocuk etkileşimini hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkileyen faktörler olarak görülmektedir. Model, çocuk ve çevresel özelliklerin ebeveyn-çocuk etkileşimindeki stres üzerindeki doğrudan etkilerine ve bu değişkenlerin ebeveyn özellikleri aracılığıyla dolaylı etkilerine işaret etmektedir. Bu model başlangıç olarak ortaya konulduğunda; ebeveyn özelliklerinin, çocuk özelliklerine (örneğin, genetik olarak) veya aile ortamına (örneğin, ekonomik sınırlamalar gibi) doğrudan etkileri gibi diğer faktörler, daha az önemli kabul edilerek dışlanmıştır. Ayrıca anne ve baba arasındaki ilişkiyi ve sosyal destek de kuram açıklamalarına dâhil edilmemiştir.

Şekil 1: Ebeveyn-Çocuk Etkileşimli Stres Kuramı (Mash ve Johnston, 1990)

Birçok ebeveyn, ebeveynlik rolünün getirdiği taleplerle bağlantılı olarak ebeveyn, çocuk ve aile işlevselliği açısından önemli bir faktör olarak değerlendirilen ebeveyn stresini deneyimlemektedir. Delvecchio ve arkadaşları (2016) tarafından aile işlevselliğinin kapsadığı alanlar:

- Duygusal özellikler: Ebeveyn-çocuk ilişkilerinin yakınlığı, sıcaklık, duyarlılık, algılanan destek ve güvenlik,
- Aile yönetimi konuları: Aile üyelerinin rolleri, yaşa uygun kurallar,
- Katılım ve bilişsel gelişim: Aile içindeki üyelerin birlikte katıldığı etkinliklerin ve bu etkinliklerin bilişsel olarak nasıl gelişim sağladığı,
- Fiziksel sağlık alışkanlıkları,
- Aile içi ilişkilerin kalitesi: Ebeveyn-çocuk etkileşimleri, ebeveyn-ebeveyn ilişkileri, eş-eş ilişkileri,
- Sosyal bağlantılar: Geniş aile ile ilişkiler, aile biriminin dışındaki etkinlikler, üyelerin rol dengelemesi.

Ebeveynlik stresi, daha cezalandırıcı ya da daha az olumlu ebeveynlik uygulamaları ile ilişkilendirilmiştir (Abidin, 1992).

Kwok ve Wong (2000) tarafından yüksek düzeyde stres yaşayan ebeveynlerin, çocuklarının davranışlarını daha rahatsız edici şekillerde değerlendirebileceği ve çocuklarına karşı olumsuz tepkiler verme olasılıklarının artacağı belirtilmiştir. Yüksek düzeyde ebeveynlik stresi, işlevsiz veya uyumsuz ebeveynlik uygulamaları (örneğin; gevşek disiplin, düşük duygusal sıcaklık, çocuğun olumsuz özelliklerine odaklanma eğilimi aşırı tepkisel davranışlar ve zorlayıcı disiplini içeren sert, otoriter tavırlar, annenin depresyonu, olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkileri) ile ilişkilendirilirken düşük düzeyde ebeveynlik stresi, yüksek duygusal sıcaklık ve ebeveyn denetimi gibi olumlu ebeveynlik uygulamaları ile ilişkilidir (akt. Smith, 2017). Yüksek düzeyde ebeveynlik stresi hisseden annelerin ebeveyn-çocuk ilişkisinin olumsuz şekilde etkilendiği belirlenmiştir (Gerdes ve ark., 2007).

Szymanska ve Aranowska (2019) yapılan çalışmada ebeveyn stresinin çocukların kişilik gelişimi ve kişilik özellikleri seçimini etkilediği belirlenmiştir. Bu durum ebeveynlikte anne ve babaların birden fazla stres kaynağına maruz kaldığını ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin de etkilenebileceğini göstermektedir. Ayrıca ebeveyn stresinden dolayı

çocukların ebeveynleri tarafından olumsuz disiplin yöntemleriyle yetiştirildiği ve bu yüzden sosyal-duygusal, bilişsel ve buna bağlı olarak akademik zorluklarla karşı karşıya kaldıkları literatürde yer almaktadır (Friedrich ve ark., 1985; Frey ve ark., 1989; Mash ve Johnston, 1990).

Kwon (2007) tarafından yapılan bir araştırmada ebeveynlik stresi, ebeveynsel zekâ ve çocuk davranış problemleri arasındaki ilişkiyi incelenmiştir ve çalışma sonucunda ebeveynlik stresinin çocuk gelişimi üzerindeki önemini vurgulanarak çocuk davranış problemleri üzerinde doğrudan etkili olduğu ortaya konulmuştur.

Kwok ve Wonk (2000) ile Cousino ve arkadaşları (2013) tarafından yüksek ebeveyn stresine sahip anne ve babalarla yürütülen çalışmalarda hem anne-babaların hem de çocukların ruh sağlığı olumsuz şekilde etkilendiği belirtilirken Anthony ve arkadaşları (2005), bu çocukların sosyal anlamda yeterliliğinin de olumsuz yönde etkilendiğini ifade etmiştir.

2.3.7 Ebeveyn Stresi ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı İlişkisi

Geçmişten bugüne ebeveyn stresi incelendiğinde zaman içerisinde ebeveynlik rolü ve beklentilerinin ne gibi değişiklikler gösterdiği daha anlaşılır hale gelebilir. 20. yüzyıl ortalarından itibaren modern dönemde, iş gücüne katılım oranı artan kadınların ebeveynlik rol ve sorumluluklarıyla birlikte yeni roller edinmiştir. Bu roller arasında yaşanan çatışma ve zorluklar ebeveyn stresini tetikleyici faktörler olarak ortaya çıkmıştır. Bu süreçte artmaya başlayan ebeveyn stresi günümüzde farklı değişkenler aracılığıyla devam etmektedir.

Mash ve Johnston (1990) ise ebeveynlerin çocuklarının davranışlarını nasıl algıladıkları ve ebeveynlik konusundaki yetenekleri gibi unsurların, ebeveynlik stresini belirlemede temel rol oynadığını öne sürmüşlerdir.

Anne ve babalar, ebeveynlik sürecinde farklı birçok aşamadan geçerek ebeveynlik rollerine uyum sağlamaya çabalarlar (Taşkın, 2015). Ebeveynlik rolüne uyum sağlama süreci sırasında, bireyler genellikle stres yaşarlar. Engelli çocuğa sahip ebeveynlerle yapılan bir çalışma, ebeveynlik rolünü etkin bir şekilde yerine getiren ebeveynlerin daha az stres yaşadığını göstermektedir (İlhan, 2017). Bu, ebeveynlerin çocuklarına daha iyi bakabilmeleri ve ebeveynlik rolünü daha iyi yönetebilmeleri ile ilişkilidir.

Bandura (1977, 1982, 1986) yaptığı çalışmalarda bireylerin yoğun stres yaşadıkları durumlarda kendilerini problemleri çözebilmek için ne derece yeterli hissediyorlarsa bunlarla başa çıkma konusunda gösterdikleri çabanın o kadar arttığını ifade etmiştir. Yaşadıkları stres verici durumlarla başa çıkma konusunda kendilerini yeterli ya da yetenekli hissetmeyen bireylerin ise daha kolay pes edebildiği ve depresyon, anksiyete, hayal kırıklığı gibi duygusal tepkiler verebilecekleri belirtilmiştir.

Deater-Deckard (1998) tarafından yapılan araştırmada ebeveyn stresinin, ebeveynlik rollerine bağlı taleplerden kaynaklandığı belirtilmiştir. Ayrıca ebeveyn stresi ile yetersiz ebeveynlik becerileri arasında neden-sonuç ilişkisi bulunduğu, çocuk yetiştirmede yaşanan problemler ile zayıf ebeveynlik becerileri arasında nedensel ilişki olduğu ve ebeveynlik stresi ile çocuk uyumu arasındaki ilişkide ebeveynlik davranışlarının aracı rolü olduğu açıklanmıştır.

Yüksek ebeveyn stresi, anne ve babaların kendilik algılarını olumsuz yönde etkilemektedir (Petermann, 2006). Kwok ve Wong (2000) tarafından, ebeveyn stresinin ebeveyn öz yeterlilik algısı ve psikolojik durumu arasında aracılık etkisinin bulunduğu ve stres düzeylerinin, ebeveynin algıladığı öz yetkinliği aracılığıyla psikolojik durumlarını etkilediği belirtilmiştir.

Bazı çalışmalar, annelerin daha olumsuz bir ebeveynlik algısına sahip olduğunu göstermektedir (Delvecchio, Riso ve Salcuni, 2016). Yani anneler, ebeveynlik rolleri ve ev işleri arasındaki rollerinde denge sağlamak zorunda oldukları için bu durum daha fazla stres yaratabilir. Ebeveynlerin yaşadığı stres durumu rollere göre ele alındığında ise annelerin babalara göre daha fazla ebeveynlik stresi yaşadığı bulunmuştur. Bu, bu alandaki diğer literatürle uyumlu bir sonuçtur (Hauenstein 1990; Kwok ve Wong, 2000; Quittner ve ark., 1990). Bu duruma etki eden faktörden bir tanesi, çalışmayan annelerin çocuklarıyla ve ebeveynlik rolleriyle daha yakın ilişki kuruyor olmaları iken diğer sebebi çocukların ihtiyaçlarının genel olarak anneler tarafından karşılanması ve babaların çoğunlukla işte zaman geçirmeleri olarak ifade edilmiştir. Ayrıca, çalışmayan annelerin sosyal kaynaklarının azlığı ve toplum tarafından ebeveynlik rollerinde iyi düzeyde olması gerektiğine yönelik beklentiler annelerin yaşadığı ebeveynlik stresinin daha fazla olmasına sebep olmaktadır (Shek ve Tsang, 1993).

Ebeveynler, sık sık tekrarlayan depresyon atakları, anksiyete (endişe), fiziksel ve zihinsel sağlık sorunları yaşama riski altındadır. Bu sorunlar, aynı zamanda sosyal izolasyona yol açabilir, yani ebeveynler kendilerini toplumdan ve sosyal etkileşimlerden izole hissedebilirler.

Gelişimsel olarak risk altındaki bir çocuğun ebeveyni olmak, ebeveynlerin geleceğe dair endişeler, stres, depresyon ve hayal kırıklığı gibi psikolojik sorunlar yaşamalarına yol açabilir. Bu tür psikolojik sorunlar, ebeveynlerin ebeveynlik rollerini yerine getirme konusundaki kendilik algılarını etkileyebilir ve kendilerini yetersiz hissetmelerine neden olabilir (Heath ve ark., 2015). Bu nedenle ebeveynlerin rollerine ilişkin kendilik algılarında yeterli inançlarını geliştirmek ve psikolojik sorunlarla başa çıkmalarına yardımcı olmak önemlidir.

Literatürde ebeveynlik stresi araştırmalarının ebeveyn öz yeterlilik algısı ile bağlantısı üzerinde durulmaktadır (Kwok ve Wonk, 2000; Raikez ve Thompson, 2005; Crnic ve Rose, 2017). Frey, Greenberg ve Fewel'in 1989 yılında yaptığı çalışmada olumlu yeterlilik algısı ve eleştirel olmayan sosyal çevre ve destek kaynaklarına sahip olmak ebeveynlerin stres düzeyinin düşmesine katkı sağlamıştır.

Cihan, Karagöz ve Var (2021) tarafından boşanmış annelerin ebeveyn stres düzeyi ile ilgili yapılan araştırmada; ebeveyn stresi ile rol dengeleme arasında negatif yönlü bir ilişki (rol dengeleme arttıkça ebeveyn stresi azalır), yatırım alt boyutu ile pozitif bir ilişki (yatırım algısı arttıkça ebeveyn stresi artar) bulunurken, rol doyumu ve yeterlilik ile arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır.

2.3.8 Yeni Nesil Ebeveynlik ve Ebeveyn Stresi

Günümüzde, ebeveynlerin, çocuklarını geleneksel yöntemlerden daha farklı bir şekilde yetiştirme istekleri önemlidir. Geçmişte yaşadıkları deneyimler ve fırsatlarla sınırlı kalan birçok ebeveyn, kendi çocuklarına daha iyi bir yaşam sunma arzusu taşırlar. Bu arzu, bazen olumlu sonuçlara yol açarken bazen de olumsuz sonuçlar doğurabilir. Ebeveynler, çocuklarının daha iyi bir gelecek yaşamasını sağlama hedefiyle çeşitli çabalar sarf ederler. Bu çabalara odaklanan ebeveynlere, "Yeni Nesil Ebeveyn" denir (Duygulu, 2018).

Yeni nesil ebeveynlik tutumlarından olan helikopter ebeveynlikte, teknolojinin etkisiyle çocukların eğitimini desteklemek için dijital araçlar kullanma isteği artmıştır.

Ayrıca, ebeveynlerin çocuklarının ilgi alanlarına daha fazla önem verme eğilimi gözlemlenmektedir. Çocukların duygusal ve psikolojik ihtiyaçlarının daha fazla farkında olma ve onlara daha fazla özgürlük tanıma isteği de bu yeni nesil ebeveynliğin bir parçasıdır. Bu bağlamda ebeveynlerin rollerine ilişkin kendilik algıları da dönüşüme uğramakta ve yaşadıkları stres kaynakları ve düzeyleri de değişime uğramaktadır.

Anne ve babalar, çocuklarının yaşamları ve geleceklerine dair aşırı kaygı ve güvensizlik yaşamaktadırlar. Çevreden aldıkları ilgisiz ebeveyn olmamaya dair dönütler ve kendi yaşamlarında karşılaştıkları zorlukları çocuklarının yaşamaması için gösterdikleri gayret ile birleşerek tutum ve davranışlarını şekillendirirler (Yılmaz, 2020). Bu noktada ebeveynin çocuğun yaşamının her alanına müdahale etmesi ise ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının rol dengeleme alt boyutunda yetersizlik yaşamalarına ve ebeveyn stres düzeylerinin artmasına sebep olabilir.

Stres, işlevsel ve sağlıklı aile ortamı için birçok riske sebep olmaktadır. Ebeveyn stresi yüksek olan anne babaların fiziksel disiplin yöntemleri kullanma veya kötü davranma gibi durumlara daha çok başvurmaktadır (Deater-Deckard, 1998). İçten denetim odağı olan, özsaygısı ve kendilik algısı yüksek olan ebeveynlerin daha az stres yaşadığı ve ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliğinin daha olumlu düzeyde olduğu belirlenmiştir (Gerdes ve ark., 2007). Özetle, günümüzde ebeveynlik rolleri, tarzları ve ebeveyn-çocuk ilişkisi değişen toplumsal ve teknolojik koşullarla birlikte evrilmektedir. Bu yeni nesil ebeveynlik, çocukların bireysel ihtiyaçlarını ve ilgi alanlarını daha fazla önemseyen, teknolojiyi eğitimde bir araç olarak kullanmaya çalışan ve duygusal ihtiyaçlara daha fazla odaklanan bir yaklaşımı ifade eder. Günümüzde, bilgiye ve uzmanlara ulaşmak daha kolay olsa da, bu durum aileleri hangi bilgilere güvenileceği ve kimin doğruyu söylediği gibi farklı konularla karşı karşıya bırakır. Yeni nesil ebeveynlerin, bilgi bombardımanı altında kalarak çocuklarını nasıl yetiştirecekleri konusunda kararlar alırken doğru kaynakları ve uzman görüşlerini nasıl seçeceklerini de öğrenmeleri gerekmektedir. Bu durum, çağın değişen ebeveynlik dinamikleriyle başa çıkmayı gerektiren bir zorluktur ve stres kaynakları da yeni nesil ebeveynlik rollerine bağlı olarak çeşitlenebilmektedir.

Kwon (2007) tarafından yapılan bir araştırmada ebeveynlik stresi, ebeveynsel zekâ ve çocuk davranış problemleri arasındaki ilişkiyi incelenmiştir. Araştırma bulguları, ebeveynlik stresinin çocuk davranış problemleri üzerinde doğrudan etkili olduğunu

göstermiştir. Ayrıca, ebeveynsel zekânın bu ilişkiye aracılık etmediği ve ebeveynlik stresinin çocuk davranışlarına bağımsız olarak etki ettiği bulunmuştur.

Yüksey düzeyde ebeveyn stresi deneyimleyen anne ve babaların çocuklarında hastalıklar karşısında dayanıksızlık, kaygı bozukluğu, sosyal anlamda yetersizlik, olumsuz disiplin tutumları ve psikolojik rahatsızlıklar görülme olasılığı yüksektir (Kwok ve Wonk, 2000; Crawford ve Manassis, 2001; Hisli Şahin, 2009; Cousino ve Hazen, 2013).

Ebeveynlerin yaşadığı stres ile çocuk davranışlarında bulunan problemler arasında yakın ilişkili bulunmaktadır (Frey ve ark., 1989; Hassal ve ark., 2005). Rogdrigue Morgan ve Geffken (1990) tarafından otizm spektrum bozukluğu olan çocuklarla yapılan çalışma da bu çocukların ebeveynlerinin diğer ebeveynlerle karşılaştırıldığında daha yüksek seviyede stres algıladıkları ortaya konulmuştur.

Ebeveyn stresini daha fazla hissedenden anne ve babalarda, olumsuz ve tutarsız disiplin tutumlarının yüksek olduğu yapılan çalışmalar ile belirlenmiştir (Friedrich ve ark., 1985). Ayrıca bu tutumlara maruz kalan çocuklar sosyal-duygusal, fiziksel ve bilişsel olarak da olumsuz yönde etkilenerek problemler yaşamaktadırlar (Frey ve ark., 1989; Mash ve Johnston, 1990).

2.3.9 Ebeveyn Stresi ile İlgili Araştırmalar

Ebeveynler üzerinde yapılan çalışmalarda ebeveyn stresini belirleyici değişkenlerin neler olduğu hızla büyüyen bir araştırma alanıdır ve ebeveyn stresinin, ebeveyn-çocuk etkileşimi ve çocuk gelişimi üzerindeki etkilerinin belirlenmesi bu alandaki ortak odak noktalarından bir tanesidir. Değişen toplum yapısı ile birlikte çocuk sayısının artması, çalışan ebeveynlerin çocuklarına karşı sorumlulukları, çocuklarda gözlemlenen davranış problemleri ve çocuk istismarı gibi durumlar ebeveyn stresi üzerine yapılan çalışmalara duyulan ilgi ve endişenin artarak bu konularda yapılan araştırmaların çeşitlendirilmesini hızlandırmıştır.

Abidin (1990) tarafından yapılan çalışma, ebeveynlik stresinin karmaşık bir görev olduğunu vurgulamakta ve özellikle engelli veya zorlu çocuk durumlarında ebeveynlerin başa çıkmalarının beklenmesi gerektiğini belirtmektedir. Araştırma, ebeveynlik stresinin otomatik olarak işlevsel olmayan ebeveynlikle sonuçlanmadığını ve toplumun her kesiminde yetenekli ebeveynlerin olduğunu göstermektedir. Ebeveyn-çocuk

etkileşimlerinin ve çocuk sonuçlarının karmaşık etkileşimlerin bir fonksiyonu olduğunu ortaya koymaktadır. Bu çalışmada ayrıca, ebeveyn stresinin belirleyicileri ve bu stresin ebeveyn-çocuk etkileşimi ile çocuk gelişimi üzerindeki etkileri incelenmektedir. Araştırmacılar, dinamik çok değişkenli modellerin kullanılmasının ve daha kapsamlı faktörlerin göz önünde bulundurulmasının önemini vurgulamaktadır. Abidin (1979) tarafından geliştirilen bir model olan Ebeveynlik Stresi İndeksi (ESİ) gibi ölçüm araçlarının eksikliklerini belirten çalışma, daha gelişmiş modellerin geliştirilmesi gerektiğini önermektedir. Bu çalışma, yurt dışında yapılan ebeveynlik stresi araştırmalarına önemli bir katkı sağlamaktadır. Ebeveyn stresinin karmaşıklığını anlamak ve etkili müdahaleler geliştirmek için ileri düzeyde modellerin kullanılmasının önemine vurgu yapmaktadır. Bu çalışma, ebeveynlik stresi konusunda teorik ve metodolojik açıdan önemli bir kaynak oluşturmaktadır. Sonuç olarak, Abidin'in (1990) çalışması, ebeveynlik stresinin doğası, etkileyen faktörler ve ebeveyn-çocuk etkileşimi ile çocuk gelişimi üzerindeki etkileri konusunda etkileri konusunda değerli bilgiler sunmaktadır.

Smith (2017) tarafından yapılan araştırmada ebeveynlik öz yeterliliği (Domain-General Parenting Self-Efficacy) ve Dayanıklılık (Hardiness), ebeveynlik stresi (Parenting Stress) veya Ebeveyn Disiplin Tutumlarına (Parenting Practices) etki etmektedir. Bu ilişkide ebeveyn stresinin aracılık etkisi bulunmaktadır. Bu bilgiler sonucunda ebeveynlerin tutumları olumlu (Positive Parenting) ya da olumsuz ebeveynlik (Negative Parenting) olarak değişmektedir.

Okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynler ile çocuk gelişimi üzerine yapılan çalışmalarda da ebeveyn stresinin çocuklar ve onlarla kurulan iletişimde olumsuz etkileri olduğu belirtilmiştir (Akt; Crnic, Gaze ve Hoffman, 2005).

Anthony ve arkadaşlarının Ebeveynlik Stresi, Ebeveynlik Davranışı ve Okul Öncesi Çocukların Sosyal Yetenekleri ve Davranış Sorunları Arasındaki İlişkiler hakkında 2005 yılında yaptığı çalışmada ebeveynlik stresinin, çocukların sosyal yetenekleri, içe dönük davranışları ve dışa dönük davranışları üzerinde önemli bir etkisi olduğu bulunmuştur. Özellikle, çocukların sosyal yetkinlikleriyle ebeveynlik stresi arasında güçlü bir ilişki bulunmuştur. Ebeveynlerin çocuklarından beklentileri, dışa dönük davranışları ile ebeveynlik stresi arasındaki ilişkiyi zayıf bir şekilde düzenlemektedir. Bu çalışma, okul öncesi çocukların davranış ve sosyal yetkinlikleriyle ilgili araştırmalarda ve müdahalelerde

ebeveynlerin stres düzeyinin ve ebeveynlik uygulamalarının dikkate alınmasının önemli olduğunu vurgulamaktadır.

Çocuklarında otizm spektrum bozukluğu, dikkat eksikliği hiperaktivite bozukluğu (DEHB) ya da çeşitli davranış problemleri bulunan ailelerin stres düzeyleri, diğer ailelerinkine oranla daha yüksek düzeyde çıkmıştır (Hayes ve Watson, 2013; Theule ve arkadaşları, 2013). Bu çalışmalarda ortak nokta ise ebeveynlik stresi üzerine yapılan çalışmaların daha çok engeli ya da tıbbi olarak desteğe ihtiyacı olan çocukların ebeveynleri ile yapılmış olmasıdır.

Smith (2017) tarafından yapılan araştırmada ebeveynlik öz yeterliliği ve dayanıklılık gibi ebeveynsel bilişler ile ebeveyn davranışları arasındaki ilişkide ebeveynlik stresinin aracı rolünü incelemiştir. Araştırma bulgularına göre ebeveyn cinsiyetine bağlı olarak ebeveyn stresi farklılaşmaktadır. Bu farklılaşmanın babaların annelerden daha fazla stres yaşadığı anlamına gelmeyip anne ve babaların stres durumundan farklı şekillerde etkileyerek ebeveynlik uygulamalarını şekillendirdiği vurgulanmıştır.

Ebeveynlik stresinin kaynakları ve yordayıcıları olarak farklı çalışmalarda farklı değişkenleri incelenmiştir. Örneğin; Mash ve Johnston (1990) tarafından yapılan çalışmalarda ebeveyn rollerine ilişkin yeterlilik algısı, ebeveyn-çocuk ilişkisi, davranış zorlukları gibi faktörleri ebeveyn stresi ile ilişkili olarak gösterilirken; Viana ve Welsh (2010) çalışmalarında sosyoekonomik durum, partner ilişkileri, cinsiyet (erkek olmak) faktörlerinin ebeveyn stresi ile ilişkisini ele almıştır.

Raikes ve Thompson (2005) tarafından yapılan çalışmada ise ekonomik gelir ve ebeveyn stresi ilişkisinde ebeveyn rollerine ilişkin öz yeterlilik algısının rolü üzerinde durulmuştur. Öz yeterlilik algısı yüksek olan ebeveynlerin ekonomik olarak düşük seviyede olsalar bile ebeveynlik stresini daha az deneyimledikleri ancak düşük öz yeterlilik algısı ve zayıf ekonomik gelir durumunda ebeveyn stresini daha yoğun deneyimlediklerini ortaya koymuştur.

Hassall ve arkadaşları tarafından 2005 yılında ebeveyn stresine yönelik yaptıkları çalışmada ebeveynsel kontrol odağı, ebeveynlik memnuniyeti ve çocuk davranış zorlukları değişkenleri incelenerek entelektüel yetersizliği bulunan çocuklara sahip ebeveynlerin hissettikleri yetkinlik düzeyinin stres seviyelerini yordadığı ve ebeveynlik rollerinde kendini yeterli hissedeni stres seviyelerinin daha düşük olduğu belirlenmiştir. Bu

çalışmada ayrıca aile desteği bulunan ebeveynlerin yeterlilik algılarının daha olumlu seviyede olduğu belirlenmiştir.

Anthony ve arkadaşlarının 2005'teki çalışmasında belirttiği gibi ebeveynlik stresinin ebeveynlik davranışını olumsuz yönde etkilediğini ve bunun da çocukların gelişimini etkilediğini gösteren araştırmalar bulunmaktadır ve ebeveynlerde strese neden olan faktörler aynı zamanda doğrudan çocuğu da etkileyebilir. Örneğin, büyük yaşam olayları, maddi sıkıntılar, ev değişiklikleri veya diğer ailevi zorluklar, hem ebeveynlerde hem de çocuklarda aynı anda stres yaratabilir. Bu tür zorluklar, ebeveyn-çocuk ilişkisinde artan stres, ebeveynlerin öz-etkililik duygusunda azalma ve umutsuzluk, çocuklarda ise artan stres düzeyleri şeklinde kendini gösterebilir. Ayrıca; ebeveyn stresinin etkisi, doğrudan ebeveyn-çocuk etkileşiminde kendini göstermek yerine, evdeki genel duygusal ortam aracılığıyla çocuklara aktarılabilir. Ebeveyn beklentileri ve psikolojik sıkıntılar nedeniyle stresli olan bir ailede, azalmış duygusal ifadeler veya tutarsız tepki vermelerden oluşan duygusal bir ortam bulunabilir. Bu negatif duygusal iklim, çocukların sosyal-duygusal yetkinliğini doğrudan ve olumsuz şekilde etkileyebilir.

Cihan, Karagöz ve Var (2021) tarafından boşanmış annelerle gerçekleştirilen araştırmada ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı yatırım alt boyutunun ebeveyn stresini pozitif yönde yordadığı yani yatırım algısı yükseldikçe algıladıkları ebeveyn stresinin de arttığı belirlenmiştir. Bu durum; boşanmış annelerin çocuk yetiştirme sürecinde bakım verme, zaman ayırma, ilgili olma ya da fiziksel ve duygusal ihtiyaçlarını karşılama konusunda sorumluluklarının artmasına ve yatırım algısını etkileyerek stres düzeylerinin yükselmesine sebep olmaktadır şeklinde açıklanmıştır. Bir başka deyişle; boşanmış annelerin yatırım algısı arttıkça, çocuk yetiştirme sürecinde aldıkları rol ve sorumlulukların artmasına bağlı olarak ebeveynlik stres düzeyleri yükselmektedir. Ayrıca; bu araştırmada rol doyumu, rol dengeleme ve yeterlilik alt boyutlarının ebeveyn stresini yordamadığı bulunmuştur.

Bölüm III: Yöntem

Bu bölümde sıralı olarak araştırma modeli, verilerin sağlandığı araştırma grubu, veri toplamada kullanılan araçlar, veri toplama işlemi ve veri analizindeki istatistiksel tekniklerle ilgili gerekli açıklamalara yer verilmiştir.

3.1 Araştırma Modeli

Bu araştırma; çocuğu olan anne ve babalarda, ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliğinin ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının ebeveyn stresine nasıl etki ettiğini uygulanan ölçek çalışmaları ile ortaya koymayı amaçlamıştır. Buna ek olarak, bu üç değişkenin çeşitli demografik değişkenler açısından karşılaştırılarak incelenmesini hedefleyen nicel bir araştırmadır. “İlişkisel tarama modeli” kullanılmıştır. Tarama modeli, geçmişte olan veya hala olmaya devam eden bir olayı/durumu olduğu hali ile betimlemeyi amaçlayan bir araştırma türüdür (Karasar, 2017). Açıklayıcı ilişkisel ve yordayıcı ilişkisel çalışma olarak iki grup olarak literatürde yer almaktadır. Yordayıcı ilişkisel modelde; bağımlı değişkende ortaya çıkan değişiklikler, bir veya daha fazla bağımsız değişken temel alınarak açıklanır (Büyüköztürk ve ark., 2012). Ayrıca değişkenler temel alınarak tahminlerde bulunmak amacıyla yordayıcı değişken (sonuçlara yönelik tahminler için kullanılır) ve yordanan değişkenden (ölçüt değişkeni yani sonuçlara yönelik kullanılır) faydalanılır (Creswell, 2019). Özetle, yordayıcı ilişkisel araştırma modeli, bağımsız değişkenlerin bağımlı değişken üzerindeki etkisini anlamaya çalışmanın ötesine geçerek gelecekle ilgili tahminler yapma amacı taşır.

Araştırmada, ebeveyn stresi bağımlı değişken, ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliği ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı bağımsız değişken olarak ele alınmıştır. Başka bir deyişle; ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliği ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, yordayıcı değişken ve ebeveyn stresi, yordanan değişkendir. Ayrıca cinsiyet, yaş, öğretim düzeyi, gelir düzeyi, istihdam durumu, çocuk sayısı gibi değişkenler de bağımsız değişkenler arasında yer almaktadır.

3.2 Evren ve Örneklem

Araştırmanın evrenini 2022-2023 yılları arasında Türkiye genelinde 18 yaş üzeri çocuğu olan anne ve babalar oluşturmaktadır. Araştırmada, özellikle herhangi bir olasılığa dayalı olmayıp potansiyel olarak herkesin örneklem içine dâhil olabilmesini sağladığı için

kolayda örnekleme yöntemi tercih edilmiştir. Kolayda örnekleme yöntemi, araştırmacıların erişimi kolay ve maliyet açısından uygun olan örneklemleri seçtikleri bir örnekleme stratejisidir. Bu yöntem, hem nitel hem de nicel çalışmalarda sıklıkla kullanılır (Coşkun, Altunışık ve Yıldırım, 2017). Genellikle olasılığa bağlı olmayan bir seçim sürecini içerir ve araştırmacıların herhangi bir kısıtlama olmaksızın herkesi örneklem içine alabilme imkânı sunar (Cohen, Manion ve Morrison, 2005)

Çalışmada örneklem büyüklüğü hesaplanırken evrenin büyüklüğü, örnekleme hatası (kabul edilebilir hata düzeyi), güven aralığı ve örnekleme temsil etme düzeyi faktörleri göz önünde bulundurulur ve güven aralığı %95, örnekleme hatası \pm %5 olarak alınmıştır. TÜİK 2022 verilerine göre 85 milyon 279 bin 553 olan Türkiye nüfusunun %26,5'ini (22 milyon 578 bin 378) çocuklar oluşturmaktadır. Ancak, yetişkinlerin anne ve babaları da düşünüldüğünde evren büyüklüğü tam olarak belirlenememektedir. Bu sebeple örneklem hatası ve güven aralığı tablosundan yararlanılmıştır (Yazıcıoğlu ve Erdoğan, 2004). Evren büyüklüğü 1.000.000 ve üzeri olduğunda örneklem de yer alması gereken katılımcı sayısı 384 olarak belirlenmiştir.

Bu noktada araştırmanın ulaşılabilir evrenini yani örneklem grubunu ise kolayda örnekleme yöntemiyle çevrimiçi google formula ulaşılan 475 anne ve 103 baba olmak üzere 578 katılımcı oluşturmaktadır. Örneklem grubunun, tüm Türkiye evrenini temsil edebilmesi için mümkün olduğunca farklı sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik özelliklere sahip ebeveynlerin katılım sağlanması amaçlanmıştır.

3.3 Veri Toplama Araçları

Bu bilimsel çalışmada araştırmacı tarafından belirlenen değişkenlerden oluşan ve kişisel bilgileri belirlemeyi amaçlayan Demografik Bilgi Formu, ebeveynlerin çocuklarıyla iletişiminin niteliğini belirlemek için Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeği, anne ve babaların ebeveyn rollerine ilişkin kendilerini nasıl algıladıklarını ölçmeyi amaçlayan Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği ve anne babaların ebeveynliklerinde yaşadıkları stresi ölçmek amaçlı Ebeveyn Stres Ölçeği kullanılarak veriler toplanmıştır. Bu bölümde, bu ölçeklerle ilgili detaylı bilgiler sunulmuştur.

3.3.1 Demografik Bilgi Formu

Araştırma grubunda yer alan anne ve babaların demografik bilgilerini elde edebilmek için Demografik Bilgi Formu araştırmacı tarafından hazırlanmıştır. Bu form içerisinde ebeveynin cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi, istihdam durumu, gelir düzeyi, ebeveyn birliktelik durumu (tek veya çift ebeveyn olma durumu) ve çocuk sayısı gibi sorular yer almaktadır (EK -1).

3.3.2 Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeği

Hetherington ve Clingempeel'in (1992) geliştirilen Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeği (Parent-Child Relationship Scale), Aytaç, Çen ve Yüceol tarafından (2018) Türkçeye uyarlanmış ve geçerlik ve güvenirlik analizleri yapılmıştır. Ölçek 15 madde yer almaktadır. "Olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisi (EÇİÖ-P)" ve "olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisi (EÇİÖ-N)" olmak üzere iki alt boyuttan oluşup ebeveyn ve çocuk arasındaki ilişkinin niteliğini ölçmektedir. Ölçek 5'li likert tiptedir ve 1 (hiç)'den 5 (aşırı)'e kadar verilen her maddenin çocuğu ile olan ilişkisini ne kadar yansıttığını işaretleyerek belirtmesi istenmektedir. Ölçekte ters madde bulunmamaktadır.

Ölçeğin analizi sonucunda iki faktörlü bir yapı belirlenmiştir. Birinci faktör, olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisini (10 madde: 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 15) temsil eder ve sıcaklık, ilgi ve duyarlılık gibi özellikleri içerir. Bu faktör, ebeveynin çocuğuyla geçirdiği süreden ne kadar memnun olduğunu ölçmektedir. İkinci faktör ise olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisini (5 madde: 10, 11, 12, 13, 14) temsil etmekte olup çatışma, cezalandırma ve olumsuz duygular gibi unsurları içerir. Bu faktör, ebeveynin çocuğun yaptığı yanlışlara nasıl tepki verdiğini ölçer. Ölçekte, olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisi alt faktöründen yüksek puan almak, olumlu ilişki niteliğinin yüksek olduğunu gösterirken; olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisi alt faktöründen yüksek puan almak ilişki niteliğinin azaldığını ifade eder.

Ölçeğin Amerika'da kullanılan orijinal formunda olumsuz ilişki için .74 ve olumlu ilişki için .71 olarak güvenirlik değeri hesaplanmıştır (Hetherington ve Clingempeel, 1992). Bununla birlikte ölçeğin Aytaç, Çen ve Yüceol tarafından (2018) uyarlanan formunda güvenirliğini belirlemek amacıyla, Cronbach alpha katsayısına kıyasla daha yansız bir ölçü olarak ifade edildiği için birleşik güvenirlik ve test-tekrar test yöntemleri kullanılarak hesaplama yapılmıştır. Ölçeğin olumlu ilişki alt ölçeğinin bileşik güvenirlik değeri .81 ($p < 0.01$) ve olumsuz ilişki alt ölçeğinin bileşik güvenirlik değeri .80 ($p < 0.01$)

olarak bulunarak tutarlı ve geçerli olduğu belirtilmiştir. Bu ölçek, ebeveyn çocuk ilişkisi niteliğini geçerli ve güvenilir bir şekilde ölçmeyi amaçlamıştır. Bu araştırma kapsamında ölçeğin Cronbach alpha güvenirlik katsayısı; olumlu ilişki alt boyutu için .79, olumsuz ilişki alt boyutu için .75 olarak tespit edilmiştir.

3.3.3 Ebeveyn-Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği

MacPhee, Benson ve Bullock (1986) tarafından geliştirilen Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (ERKA; Self Perception of Parental Role-SPPR), Türkçe'ye Güler ve Yetim (2008) tarafından ebeveyn bilişini ölçmek amacıyla uyarlanmıştır. Güler ve Yetim (2008) tarafından ifade edildiği üzere, ölçek; anne ve babaların ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısını değerlendirmek amacıyla geliştirilmiştir. Kişinin ebeveyn rolündeki yeterlilik hissi, ebeveyn rolüne yatırım yapma derecesi, rol doyumu seviyesi ve ebeveyn rolü ile diğer yaşam rolleri arasında denge kurup kuramadığını ölçmek amacıyla açık uçlu sorulardan yararlanan bu ölçek kullanılabilir.

Ölçek maddeleri, "Bana göre kısmen doğru - Bana göre gerçekten doğru" şeklinde iki değerli olarak hazırlanmış olup toplam 22 maddeden oluşmaktadır. Katılımcı, her bir önermeye ait "Bana göre kısmen doğru" veya "Bana göre gerçekten doğru" tanımlamalarından sadece birini işaretlemektedir. İki uç temsilden her bir maddenin amacı, sosyal kabul yanılığını en aza indirmektir. Ölçekte ters maddeler bulunmaktadır.

Ölçek, "yeterlilik" (6 madde: 2, 6, 10, 14, 18, 21), "rol doyumu" (5 madde: 4, 8, 12, 16, 20), "yatırım" (5 madde: 1, 5, 9, 13, 17) ve "rol dengelemesi" (6 madde: 3, 7, 11, 15, 19, 22) olmak üzere 4 alt boyuttan oluşmaktadır. Maddeler dört cevabı 1, 2, 4, 5 şeklinde puanlanmaktadır. Ölçekten tek bir toplam puan alınmadığı için her bir alt boyuttaki maddelerin toplamından elde edilen puanlar değerlendirilmektedir. Alınan yüksek puan, bireyin o boyuta ait ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısını olumlu şekilde değerlendirdiğini göstermektedir.

Ölçeğin genel güvenirliği, Cronbach alpha katsayısı ve test-tekrar test yöntemi ile hesaplanmıştır. Alt ölçeklerin Cronbach alpha iç tutarlılık katsayılarına bakıldığında, yeterlilik için 0.68, rol doyumu için 0.65, yatırım için 0.65 ve rol dengelemesi için 0.61 ($p < 0.01$) arasında olduğu belirlenmiştir. Alt ölçeklerdeki güvenirliğin düşük olmasının sebebi olarak madde sayısının az olması düşünülmektedir. Madde sayısını arttırarak çalışmanın tekrar edilmesi, güvenirliğin artmasını sağlayan bir çözüm olarak

önerilmektedir (Tavşancıl, 2005; Güler ve ark., 2008). Bu araştırma kapsamında ölçeğin Cronbach alpha güvenirlik katsayısı .74 olarak belirlenmiştir. Ayrıca alt boyutların Cronbach alpha güvenirlik katsayısı; yeterlilik için 0.59, rol doyumu için 0.62, yatırım için 0.45 ve rol dengelemesi için 0.65 olarak belirlenmiştir.

3.3.4 Ebeveyn Stres Ölçeği

Bu ölçek, Berry ve Jones (1995) tarafından geliştirilmiştir. Gördesli ve Aydın Sünbül (2021) tarafından Türk ebeveynlere uyarlaması yapılmıştır. Ölçeğin uygulanabilmesi için en az bir çocuğa sahip olan bir ebeveyn olmak yeterlidir. Türk ebeveynlerin, genellikle çocuğun davranışından sorumlu hissetmeleriyle bağlantılı yaşadıkları stres durumunu ölçmek amacıyla geliştirilen ölçekte 16 madde yer almaktadır. Ölçek, “ebeveynsel ödüller (5 madde: 1, 3, 4, 5, 6)”, “ebeveyn stres kaynakları (6 madde: 2, 7, 8, 9, 10, 14)”, “kontROLSÜZLÜK (3 madde: 11, 12, 13)” ve “ebeveyn doyumu (2 madde: 15, 16)” olmak üzere 4 faktörlü yapıdan oluşmaktadır. 5’li likert tipinde geliştirilen ölçekte “1” hiç katılmıyorum ve “5” kesinlikle katılıyorum şeklinde ifade edilmektedir. Ölçekte 7 adet ters madde bulunmaktadır (Madde: 1, 3, 4, 5, 6, 15, 16).

Ölçekte 4 faktörlü yapı, toplam varyansın %43,2’sini açıklamaktadır. Ölçeğin genel güvenirliği, Cronbach alpha katsayısı ile hesaplanmıştır. Alt ölçeklerin Cronbach alpha iç tutarlık katsayılarına bakıldığında Faktör 1 için .76, Faktör 2 için .72, Faktör 3 için .70, Faktör 4 için .71 ve tüm ölçek için .81 ($p < 0.01$) olduğu belirlenmiştir. Bu bulgular, ölçeğin Türkçe uyarlamasının ebeveyn stres düzeyini belirleyebilmek için geçerli ve güvenilir bir ölçme aracı olduğunu ifade etmektedir. Bu araştırma kapsamında ölçeğin Cronbach alpha güvenirlik katsayısı .86 olarak tespit edilmiştir.

Ölçekten alınan yüksek puan, ebeveyn stres düzeyinin yüksek olduğunu ifade ederken düşük puana sahip ebeveynlerin 4 alt boyuta göre daha az stres yaşadıklarını ifade etmektedir.

3.4 Verilerin Toplanması

Araştırma verileri, 2023 yılında çevrimiçi google form aracılığıyla toplanmıştır. Katılımcılardan, ölçeklerde yer alan soruları yanıtlamadan önce çalışma içeriğine dair bilgilerden oluşan bilgilendirilmiş onam formunun okunarak onaylanması istenmiştir. Kimlik bilgileri alınmayarak yanıtlarının gizli tutulacağı belirtilmiştir. Form doldurma sürecinin yaklaşık 10 dakika olduğu bilgisi verilmiştir.

3.5 Verilerin Analizi

Bu çalışmanın veri analizi bölümünde, SPSS programı kullanılarak veriler analiz edilmiştir. Ebeveynlerin yanıtları analiz öncesinde dikkatlice incelenerek eksik ya da hatalı işaretlemeler olmadığı belirlenmiş ve herhangi bir veri silinmemiştir. Örneklem içerisinde yer alan ebeveynlerin demografik özellikleri, betimleyici frekans ve yüzdelik dilimleri ile açıklanmıştır. Çalışmada üç ölçek kullanılmıştır ve bunların toplam puanları ile alt boyut puanlarının ortalamaları ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır.

Büyüköztürk (2012) tarafından belirtilen kriterlere göre, araştırma örnekleminin 30 kişiden fazla olması ve verilerin normal dağılıma sahip olup olmadığını değerlendirmek amacıyla Kolmogorov-Smirnov normallik testi yapılarak basıklık (kurtosis) ile çarpıklık (skewness) değerleri incelenmiştir. Bu değerlerin -1,5 ila +1,5 arası olması normal dağılımların varsayılabilmesi için gerekmektedir. Ayrıca, normallik testi sonuçları, $p < 0.05$ anlamlılık düzeyi göz önünde bulundurularak yorumlanmış ve normal dağılımın sağlandığı kabul edilmiştir.

Ebeveyn-Çocuk İlişkisinin Niteliği alt boyutları, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı alt boyutları ve Ebeveyn Stres Düzeyi puanlarına dair betimsel istatistikî değerler Tablo 4.1.'de verilmiştir.

Tablo 3.1: Ebeveyn-Çocuk İlişkisinin Niteliği Alt Boyut Puanları, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyut Puanları ve Ebeveyn Stres Düzeyi Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler

Bağımsız Değişkenler	N	\bar{x}	SS	Çarpıklık	Basıklık
Olumlu İlişki	578	4,27	.45	-.60	.44
Olumsuz İlişki	578	2.87	.70	.03	-.06
Yeterlilik	578	19.11	4.79	.04	-.73
Rol Doyumu	578	19.0	4.05	-.53	-.41
Yatırım	578	16.55	4.03	-.29	-.28
Rol Dengelemesi	578	18.87	5.18	.04	-.79
Bağımlı Değişken					
Ebeveyn Stres Düzeyi	578	1.95	.57	.60	.07

Normallik varsayımı için çalışmadaki tüm sürekli değişkenler kontrol edilmiştir. Kutu grafiklerinde yakalanmış önemli bir aykırı değer tespit edilmemiştir ve değişkenler için çarpıklık ve basıklık değerleri normal dağılmış bir örneklem için kabul edilen $\pm 1,5$

aralığındadır (Kim 2013). Bu nedenle, yapılan analizlerde parametrik testler kullanılmıştır. Analiz sonucunda, uç değer olarak tespit edilen form bulunmamıştır ve verilerin normal bir dağılım sergilediği belirlenmiştir. Bu nedenle, analizlerde kullanılmak üzere parametrik testler tercih edilmiştir. Bu aşamada, iki grup arasındaki ortalama değerlerin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini farklılığını karşılaştırmak için Bağımsız Grup T Testi kullanılmıştır. Daha sonra, üç veya daha fazla farklı grup arasındaki ortalama farklılıklarını değerlendirmek için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) kullanılmıştır. ANOVA, gruplar arasındaki anlamlı bir farklılık olup olmadığını belirlemek için kullanılmaktadır. ANOVA analizi sonucunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmasından dolayı hangi grupların farklılık gösterdiğini belirlemek için Post-Hoc analiz yöntemlerinden Tukey–HSD çoklu karşılaştırma testi kullanılmıştır. Çalışmanın değişkenleri arasında olan ilişkiyi incelemek için ise Pearson Korelasyon analizine başvurulmuştur. Pearson Korelasyon analizi, iki değişken arasındaki ilişki derecesini ve yönünü değerlendirmek için kullanılmakta olup değişkenler arasındaki olası ilişkileri belirlemeye yardımcı olur.

Ayrıca araştırmada çoklu doğrusal regresyon analizi yöntemlerinden, hiyerarşik regresyon kullanılmıştır. Regresyon analizleri, bir veya daha fazla bağımsız değişkenin bir bağımlı değişkeni ne ölçüde tahmin etme gücünü incelemek için kullanılan analizlerdir (Fraenkel ve Wallen, 2006; akt. Büyüköztürk ve ark., 2012). Yani, birden fazla bağımsız değişkenin bağımlı değişken üzerindeki etkilerini anlamak, hangi değişkenlerin daha fazla etkili olduğunu belirlemek ve bu etkileri tahmin etmek amacıyla kullanılır. Ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliği (yordayıcı) ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının (yordayıcı) ebeveyn stresini (yordanan) yordama düzeyini belirleyebilmek amacıyla hiyerarşik regresyon analizi uygulanmıştır. Hiyerarşik regresyon analizi, farklı değişkenlerin sırasıyla eklenmesini ve her değişkenin ebeveyn stresini ne kadar açıkladığını değerlendirmeyi sağlar. Bu analiz, değişkenler arasındaki ilişkiyi ve etkiyi ayrıntılı bir şekilde incelemeye yardımcı olur.

Sonuçlar, 0.05 anlamlılık düzeyi kullanılarak yorumlanmış ve $p < 0.05$ olduğu durumlarda ilişkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Özellikle, $p = 0.01$ düzeyinde olan anlamlı sonuçlar tablolarda özel olarak vurgulanmıştır. Çalışmanın ana ve alt problemlerini yanıtlamak amacıyla yukarıda yer alan istatistiksel analiz yöntemlerine başvurulmuştur. Ayrıntılı şekilde ifade edilirse;

1. Araştırmada birinci alt problem doğrultusunda anne ve babaların Ebeveyn Stres Ölçeği toplam puanının demografik değişkenlere göre farklılaşma durumunu belirlemek amacıyla cinsiyet, istihdam durumu ve ebeveyn birliktelik durumu (tek veya çift ebeveyn olma durumu) için Bağımsız Gruplar T Testi; yaş değişkeni için Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi; gelir düzeyi, çocuk sayısı ve eğitim düzeyi için Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA), eğitim düzeyinde hangi gruplar arasında anlamlı bir fark olduğunu tespit etmek amacıyla Post-Hoc testlerinden Tukey–HSD çoklu karşılaştırma testine başvurulmuştur.
2. Araştırmada ikinci alt problem doğrultusunda ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliği ile ebeveyn stresi arasındaki ilişkinin anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için Pearson Korelasyon Analizine başvurulmuştur.
3. Araştırmada üçüncü alt problem doğrultusunda ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının ile ebeveyn stresi arasındaki ilişkinin anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için Pearson Korelasyon Analizi kullanılmıştır.
4. Araştırmada dördüncü alt problem doğrultusunda ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliği, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ve ebeveyn stresi arasındaki ilişkinin anlamlı şekilde farklılaşıp farklılaşmadığının incelenmesi için Pearson Korelasyon Analizi kullanılmıştır.
5. Araştırmada beşinci alt problem doğrultusunda ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliğinin ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının ebeveyn stresi üzerindeki yordayıcı rolünün incelenmesi amacıyla hiyerarşik regresyon analizine başvurulmuştur.

Bölüm IV: Bulgular

Bu bölümde, araştırmada kullanılan ölçeklerin toplam puan ve alt boyut puanlarının ölçülmesine dair betimsel istatistik analizleri ve bulguları sunulmuştur. Demografik değişkenler ile bağımlı değişken olan Ebeveyn Stres Düzeyi toplam puanı arasında anlamlı farklılıklar olup olmadığını değerlendirmek amacıyla analizler yapılmıştır. Son olarak, Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Niteliği alt boyut puanları ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı alt boyut puanlarının Ebeveyn Stres Düzeyi toplam puanı ile arasındaki ilişki incelenerek yordayıcılık düzeylerine bakılmıştır.

4.1 Katılımcıların Demografik Özelliklerine İlişkin Bulgular

Örneklemin özelliklerine ilişkin bilgiler aşağıda tablolar halinde verilmiştir.

Tablo 4.1: Ebeveyn-Çocuk İlişkisinin Niteliği Alt Boyut Puanları, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyut Puanları ve Ebeveyn Stres Düzeyi Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler

Demografik Değişkenler	F	%
Ebeveyn Cinsiyeti		
Kadın	475	82.2
Erkek	103	17.8
Öğretim Düzeyi		
İlköğretim	65	11.2
Lise	116	20.1
Üniversite	328	56.7
Yüksek Lisans/Doktora	69	11.9
İstihdam Durumu		
Çalışmayan	242	41.9
Çalışan	336	58.1
Gelir Düzeyi		
Orta altı	94	16.3
Orta	360	62.3
Orta üstü	124	21.5
Çocuk Sayısı		
1	211	36.5
2	251	43.4
3	89	15.4
4 ve Daha Fazla	27	4.7
Birliktelik Durumu		
Ayrı	45	7.8
Birlikte	533	92.2
Toplam	578	100

Katılımcıların Yaş Ortalaması: 37.5 (Sd=6.969)

Araştırmada yer alan ebeveynler, %82'si (475) kadın, %18'i (103) erkek olmak üzere toplam 578 kişiden oluşmaktadır. Araştırmada yer alan katılımcıların yaşları 23 ile 64 yaş arasında değişmekte olup yaş ortalaması 37,5'tir. Araştırmada yer alan ebeveynlerin %11,2'si (65) ilköğretim, %20,1'i (116) lise, %56,7'si (328) üniversite, %11,9'u (69) yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitime sahiptir. Araştırmada yer alan ebeveynlerin %41,9'u (242) çalışmıyorken, %58,1'i (336) çalışmaktadır. Araştırmada yer alan ebeveynler gelir düzeyini %16,3'ü (94) orta altı, %62,3'ü (360) orta, %21,5'i (124) orta üzeri olarak belirtmiştir. Araştırmada yer alan ebeveynlerin 211'i tek çocuk, 251'i 2 çocuk, 89'u 3 çocuk, 27'si 4 ve üzeri çocuk sahibidir. Araştırmada yer alan ebeveynler birliktelik durumlarını %7,8'si (45) ayrı, %92,2'si (533) birlikte olarak belirtmiştir.

4.2 Ebeveyn Stresinin Demografik Değişkenler Açısından Farklaşmasına Dair Bulgular

Bu bölümde, ebeveynlerin demografik değişkenlere göre ebeveyn stres düzeylerindeki farklılıklar incelenmiştir. Ebeveyn Stres Ölçeği ile ölçülen ebeveyn stres düzeyi puanları üzerindeki verilerin analizi için parametrik testler kullanılmıştır. İki kategorili demografik değişkenlerin ortalama puanlarının karşılaştırılmasında Bağımsız Gruplar T Testi tercih edilmiştir. En az üç kategorili demografik değişkenler için ise Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) uygulanmıştır. ANOVA testi sonuçlarında anlamlı farklılıklar tespit edilmesi durumunda, bu farklılıkların kaynağını belirlemek amacıyla Post-Hoc analiz testlerinden Tukey Testi kullanılmıştır. Bu yöntemlerle, demografik değişkenlere bağlı olarak ebeveynlerin stres düzeylerindeki farklılıkları ayrıntılı bir şekilde değerlendirilerek bulgular ortaya koyulmuştur.

4.2.1 Ebeveyn yaşı değişkenine göre bulgular

Tablo 4.2: Ebeveyn Stres Düzeyi Toplam Puanının Ebeveynin Yaşına Göre Farklaşmasını Belirlemede Kullanılan Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi Sonuçları

		Ebeveyn Stresi Toplam	Yaş
Ebeveyn Stresi Toplam	Pearson Korelasyonu	1	-,055
	Sig.		.187
	N	578	578
Yaş	Pearson Korelasyonu	-.055	1
	Sig.	.187	
	N	578	578

Tablo 4.2.'de görüldüğü gibi anne ve babaların Ebeveyn Stres Düzeyi puanının ebeveyn yaşlarına göre anlamlı bir biçimde farklılaşıp farklılaşmadığının tespit edilmesi için Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi yapılmıştır. Yapılan analiz sonucunda Ebeveyn Stres Düzeyi puanının ebeveynin yaşı değişkenine göre istatistikî olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı ortaya konmuştur ($r = -.055$, $p > .05$).

4.2.2 Ebeveyn cinsiyeti değişkenine göre bulgular

Tablo 4.3: Ebeveyn Stres Düzeyi Toplam Puanının Ebeveynin Cinsiyetine Göre Farklılaşmasını Belirlemede Kullanılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Puan	Cinsiyet	N	x	SS	Sd	t	P
Ebeveyn	Kadın	475	1.9691	.62475	.06156	.342	.732
Stres	Erkek	103	1.9475	.56902	.02611		
Düzeyi	Toplam	578					

Tablo 4.3.'te görüldüğü gibi Ebeveyn Stres Düzeyi puanının anne ya da baba olma durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığının tespit edilmesi için parametrik verilerin analizinde kullanılan Bağımsız Gruplar T Testi kullanılmıştır. Bu analiz sonucunda, Ebeveyn Stres Düzeyi puanının anne ya da baba olma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür ($t = .34$, $p > .05$).

4.2.3 Ebeveyn eğitim düzeyi değişkenine göre bulgular

Tablo 4.4: Ebeveyn Stres Düzeyi Toplam Puanının Ebeveynin Eğitim Düzeyine Göre Farklılaşmasını Belirlemede Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	x	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Ebeveyn Stres	İlköğretim	65	1.7913	G. arası	3.233	3	1.078	3.254	.021
	Lise	116	1.8777	G. içi	190.093	574	.331		
Düzeyi	Üniversite	328	1.9947	Toplam	193.327	577			
	Yüksek								
	Lisans ve Doktora	69	2.0199						
	Toplam	578	1.9513						

Farklı eğitim seviyesi gruplarının ebeveyn stresi düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak analiz edilmiştir. Tablo

4.4.'te görüldüğü gibi yapılan ANOVA sonucunda ebeveyn stresi ortalama puanları ile ebeveynin eğitim düzeyi değişkeni arasında istatistiki açıdan anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($F=3.25$; $p=.02<.05$).

Spesifik olarak hangi gruplar arasında anlamlı bir fark olduğunu tespit etmek amacıyla Post Hoc testlerinden Tukey–HSD çoklu karşılaştırma testi kullanılarak analiz yapılmıştır. Sonuçlara göre, üniversite mezunu ebeveynlerin ($\bar{x}=1.99$) ortalama stres puanı ilköğretim mezunu ebeveynlere ($\bar{x}=1.79$) kıyasla anlamlı derecede daha yüksektir ($p=.047<.05$). Diğer eğitim düzeyi grupları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık saptanmamıştır.

4.2.4 Ebeveyn istihdam durumu değişkenine göre bulgular

Tablo 4.5: Ebeveyn Stres Düzeyi Toplam Puanının Ebeveynin İstihdam Durumuna Göre Farklılaşmasını Belirlemede Kullanılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Puan	İstihdam	N	x	SS	Sd	t	P
Stres Düzeyi	Çalışan	336	1.9576	.57035	.03802	-,306	,760
	Çalışmayan	242	1.9427	.59151	.03111		
	Toplam	578					

Tablo 4.5.'te görüldüğü gibi Ebeveyn Stres Düzeyi puanının ebeveyn istihdam durumuna göre farklılaşıp farklılaşmadığının tespit edilmesi için parametrik verilerin analizinde kullanılan Bağımsız Gruplar T Testi kullanılmıştır. Bu analiz sonucunda, Ebeveyn Stres Düzeyi puanının çalışma ya da çalışmama durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür ($t = -.31$, $p > .05$).

4.2.5 Ebeveyn gelir düzeyi değişkenine göre bulgular

Tablo 4.6: Ebeveyn Stres Düzeyi Toplam Puanının Ebeveynin Gelir Düzeyine Göre Farklılaşmasını Belirlemede Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Puan	Gruplar	N	x	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Ebeveyn Stres Düzeyi	Orta	94	1.8910	G. arası	.553	2	.277	.825	.457
	Altı								
	Orta	360	1.9530	G. içi	192.774	575	.335		
	Orta Üstü	124	1.9924	Toplam	193.327	577			
	Toplam	578	1.9513						

Farklı gelir seviyesi gruplarının ebeveyn stresi düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak analiz edilmiştir. Tablo 4.6.'da görüldüğü gibi yapılan ANOVA sonucunda ebeveyn stresi ortalama puanları ile ebeveynin gelir düzeyi değişkeni arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($F=.825$; $p=.439 > .05$).

4.2.6 Ebeveyn birliktelik durumu değişkenine göre bulgular

Tablo 4.7: Ebeveyn Stres Düzeyi Toplam Puanının Ebeveynin Birliktelik Durumuna Göre Farklılaşmasını Belirlemede Kullanılan Bağımsız Gruplar T Testi Sonuçları

Puan	İstihdam	N	x	SS	Sd	t	P
Stres Düzeyi	Tek Ebeveyn	45	1.9972	.66771	.09954	.553	.046
	Çift Ebeveyn	533	1.9475	.57125	.02474		
Toplam		578					

Tablo 4.7.'de görüldüğü gibi Ebeveyn Stres Düzeyi puanının ebeveyn birliktelik durumuna (tek veya çift ebeveyn olma durumuna) göre farklılaşıp farklılaşmadığının tespit edilmesi için parametrik verilerin analizinde kullanılan Bağımsız Gruplar T Testi kullanılmıştır. Bu analiz sonucunda, Ebeveyn Stres Düzeyi puanının tek ebeveyn ya da çift ebeveyn olma durumuna göre anlamlı bir şekilde farklılaşmadığı görülmüştür ($t = .553$; $p=.046 > .05$).

4.2.7 Ebeveyn Çocuk Sayısı Değişkenine Göre Bulgular

Tablo 4.8: Ebeveyn Stres Düzeyi Toplam Puanının Ebeveynin Çocuk Sayısına Göre Farklılaşmasını Belirlemede Kullanılan Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) Testi Sonuçları

Puan	Çocuk Sayısı	N	x	Var. K.	KT	Sd	KO	F	P
Ebeveyn Stres Düzeyi	1	211	1.9668	G. arası	.667	3	.222	.662	.576
	2	251	1.9544	G. içi	192.660	574	.336		
	3	89	1.8813	Toplam	193.327	577			
	4 ve Üzeri	27	2.0324						
	Toplam	578	1.9513						

Farklı çocuk sayısına sahip ebeveyn gruplarının birbirinden ebeveyn stres düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığı tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılarak analiz edilmiştir. Tablo 4.8.'de görüldüğü gibi yapılan ANOVA sonucunda ebeveyn stresi ortalama puanları ile ebeveynin çocuk sayısı değişkeni arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmamıştır ($F= .662$; $p=.576>.05$).

4.3 Ebeveyn-çocuk ilişkisi ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının ebeveyn stresıyla ilişkisinin incelenmesine ilişkin bulgular

Aşağıdaki tabloda, Ebeveyn-Çocuk İlişkisi, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı ve Ebeveyn Stresi ölçeklerine ilişkin toplam puanlar ve alt boyut puanlarının betimsel istatistiksel bulguları sunulmuştur.

Tablo 4.9: Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeği ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği alt boyut puanları ile Ebeveyn Stresi ölçeğinin toplam puanına ilişkin aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri

Değişkenler	N	\bar{x}	SS
Olumlu İlişki	578	4.27	.45
Olumsuz İlişki	578	2.87	.70
Yeterlilik	578	19.11	4.79
Rol Doyumu	578	19.0	4.05
Yatırım	578	16.55	4.03
Rol Dengelemesi	578	18.87	5.18
Ebeveyn Stres Düzeyi	578	1.95	.57

Tablo 4.9.'da görüldüğü gibi örneklem grubunun ebeveyn çocuk ilişkisinin alt boyut puanlarına bakıldığında olumlu ilişki aritmetik ortalaması $\bar{x}=4.27$, standart sapması $SS=.45$; olumsuz ilişki aritmetik ortalaması $\bar{x}=2.87$, standart sapması $SS=.70$ 'tir.

Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyut puanlarına bakıldığında yeterlilik alt boyutu aritmetik ortalaması $\bar{x}=19.11$, standart sapması $SS=4.79$; rol doyumu alt boyutu aritmetik ortalaması $\bar{x}=19.0$ standart sapması $SS=4.05$; yatırım alt boyutu aritmetik ortalaması $\bar{x}=16.55$, standart sapması $SS=4.03$ ve rol dengelemesi alt boyutu aritmetik ortalaması $\bar{x}=18.87$, standart sapması $SS=5.18$ 'dir. Son ölçek olan ebeveyn stres düzeyi ölçeğinde aritmetik ortalama $\bar{x}=1.95$, standart sapma ise $SS=.57$ olarak tespit edilmiştir.

Yapılan normallik testi sonucu ebeveyn-çocuk ilişkisi ölçeği, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği ile ebeveyn stres ölçeği'nden elde edilen verilerin normal dağılmasından dolayı ölçeklerden elde edilen toplam puanlar Pearson Çarpım Moment Korelasyon Analizi ile incelenmiştir. Analiz sonuçları Tablo 4.10.'da sunulmuştur.

Tablo 4.10: Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeği Alt Boyutları, Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği Alt Boyutları ve Ebeveyn Stres Ölçeği Arasındaki İlişki

Değişkenler	1	2	3	4	5	6	7
Olumlu İlişki	1						
Olumsuz İlişki	-.243**	1					
Yeterlilik	.219**	-.222**	1				
Rol Doymu	.198**	-.134**	.525**	1			
Yatırım	.104*	-.100*	-.157**	.040	1		
Rol Dengelemesi	.227**	-.161**	.579**	.551**	-.102*	1	
Ebeveyn Stres Düzeyi	-.507**	.301**	-.244**	-.311**	-.073	-.373**	1

* $p < 0.05$, ** $p < 0.01$

Tablo 4.10'da görüldüğü üzere bu analiz sonucunda ebeveyn stres puanları, ebeveyn-çocuk ilişkisi ölçeği alt boyut puanları açısından incelenmiştir. Olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi puanı ile arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki kaydedilirken ($r = -.51$, $p < .05$); olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi puanı ile arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($r = .30$, $p < .05$).

Tablo 4.10.'da verildiği üzere ebeveyn stres puanlarının, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği alt boyutları ile olan ilişkisi incelendiğinde; yeterlilik alt boyutu puanı ($r = -.24$, $p < .05$), rol doymu alt boyutu puanı ($r = -.31$, $p < .05$), rol dengeleme alt boyutu puanı ($r = -.37$, $p < .05$) arasında negatif anlamlı bir ilişki (yeterlilik, rol doymu ve rol dengeleme algısı arttıkça ebeveyn stresi azalır) görülmüştür. Öte yandan, yatırım alt boyutu puanı ile ebeveyn stresi arasında istatistiksel olarak anlamlı ilişki bulunmamıştır ($r = -.07$, $p > .05$).

Tablo 4.10.'da verildiği üzere ebeveyn çocuk ilişkisi ölçeği alt boyut puanlarının, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği alt boyutları ile olan ilişki incelendiğinde,

olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliği ile yeterlilik alt boyutu puanı ($r=.21$, $p<.05$), rol doyumu alt boyutu puanı ($r=.19$, $p<.05$), yatırım alt boyutu puanı ($r=.10$, $p>.05$) ile rol dengeleme alt boyutu puanı ($r=.22$, $p<.05$) arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki (olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi arttıkça yeterlilik, rol doyumu, yatırım ve rol dengeleme algısı artar) görülmüştür. Öte yandan, olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliği ile yeterlilik alt boyutu puanı ($r=-.22$, $p<.05$), rol doyumu alt boyutu puanı ($r=-.13$, $p<.05$), yatırım alt boyutu puanı ($r=-.10$, $p>.05$) ile rol dengeleme alt boyutu puanı ($r=-.16$, $p<.05$) arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki (olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi arttıkça yeterlilik, rol doyumu, yatırım ve rol dengeleme algısı azalır) olduğu belirlenmiştir.

4.4 Ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliğinin ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının ebeveyn stresi düzeyini yordamasına ilişkin bulgular

Araştırmanın bu bölümünde, “Ebeveyn-çocuk ilişkisinin niteliği ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, ebeveyn stresini anlamlı şekilde yordamakta mıdır?” alt problemine yanıt olarak hiyerarşik regresyon analizi bulguları yer almaktadır.

Tablo 4.11: Regresyon Analizine Dâhil Edilen Bağımsız Değişkenlerin VIF ve Tolerans Değerleri

Model		Tolerans Değeri	VIF
1. Blok	Sabit		
	Olumlu İlişki	.941	1.063
	Olumsuz İlişki	.941	1.063
2. Blok	Sabit		
	Olumlu İlişki	.911	1.098
	Olumsuz İlişki	.896	1.116
	Yeterlilik	.588	1.701
	Rol Doyumu	.630	1.587
	Rol Dengelemesi	.574	1.741

Analiz gerçekleştirilirken bağımsız değişkenler çoklu bağlantı probleminin varlığı açısından incelenmiştir. Bağımsız değişken olarak ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliği ölçeği alt boyutları olumlu ve olumsuz ilişki ile ebeveyn rolüne ilişkin kendilik ölçeği alt boyutlarından yeterlilik, rol doyumu ve rol dengelemesi alınmıştır.

Değişkenlerin regresyon analizi varsayımları gözden geçirilerek kontrol edilmiştir ve tolerance değerleri 0.20'nin üzerinde olup VIF (Varyans Enflasyon Faktörü) değerleri 10'dan küçük olduğu için çoklu bağlantı sorunu olmadığı belirlenmiştir (Mayer, 2013). Ayrıca, bağımsız değişkenlerin çok değişkenli normalliğe uygun olduğu tespit edilmiştir.

Araştırmanın amacı doğrultusunda “Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Niteliği alt boyutları (olumlu ilişki ve olumsuz ilişki) ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı alt boyutları (yeterlilik, rol doyumu, rol dengeleme), Ebeveyn Stresini yordamakta mıdır?” araştırma sorusunun yanıtlanması amacıyla yapılan Hiyerarşik Regresyon Analizi sonuçları Tablo 4.12.’de verilmiştir.

Tablo 4.12: Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Niteliği Alt Boyutlarının (Olumlu İlişki ve Olumsuz İlişki) ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Alt Boyutlarının (Yeterlilik, Rol Doyumu, Rol Dengeleme), Ebeveyn Stresi Puanlarını Yordanmasına İlişkin Hiyerarşik Regresyon Analizi

Model		B	SH _B	β	T	R	R ²	ΔR^2	F
Toplam									
1.Blok	Sabit	4.026	.234		17.189	.539 ^a	.291	.291	117.962
	Olumsuz İlişki	.154	.030	.189	5.220				
	Olumlu İlişki	-.589	.046	-.461	-12.743				
	Sabit	4.421	.235		18.814	.602 ^b	.362	.071	64.884
2.Blok	Olumsuz İlişki	.136	.029	.166	4.748				
	Olumlu İlişki	-.520	.045	-.407	-11.545				
	Yeterlilik	.010	.005	.081	1.860				
	Rol Doyumu	-.017	.006	-.122	-2.899				
	Rol Dengeleme	-.026	.005	-.233	-5.295				

Yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonucunda, ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliği alt boyutları ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutları ebeveyn stresi üzerinde anlamlı bir etki göstermektedir (F=64.884, p<.05).

Standartlaştırılmış regresyon katsayılarına göre yordayıcı değişkenlerin ebeveyn stresi üzerinde etkisi önem sırasına göre ele alındığında çok yordayan değişkenin ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliği ve sonrasında ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutlarının olduğu belirlenmiştir. Regresyon katsayıları açısından incelendiğinde ise olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisinin ($p=.00<.05$) ve rol doyumunu ($p=.00<.05$) ile rol dengesinin ($p=.00<.05$) anlamlı yordayıcılar olduğu belirlenmiştir. Yeterlilik alt boyutu ise anlamlı bir yordayıcılık etkisine sahip değildir ($p=.06>.05$)

Ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliğinin ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının ebeveyn stresi üzerindeki yordayıcı rolleri aşamalı regresyon analizi ile 2 model üzerinden incelenmiştir. İlk modele bağımsız değişkenlerden ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliği (olumlu ilişki ve olumsuz ilişki) puanı eklenmiştir ve bağımlı değişken olan ebeveyn stresinde ortaya çıkan varyansın %29'unu anlamlı derecede açıklamıştır ($R^2=.291$, $p<.001$).

2. Modelde ise bağımlı değişkenle yani ebeveyn stresi ile istatistiksel olarak anlamlı ilişki kuran diğer bağımsız değişken ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı (ERKA) alt boyutları (yeterlilik, rol dengeleme ve rol doyumunu) modele eklenmiştir. ERKA yatırım değişkeni, Ebeveyn Stresi ile anlamlı bir korelasyon ilişkisi göstermediği için hiyerarşik regresyon analizine dahil edilmemiştir. 2. modelde; ERKA yeterlilik, rol dengeleme ve rol doyumunu değişkenlerinin eklenmesi ile 0.71'lik bir yükseliş belirlenerek $R^2=.362$ olarak ölçülmüştür. Bu durumda, 2. modelde ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliği alt boyut değişkenlerine ek olarak ERKA alt boyutları varyansın %7'sini açıklayarak modele anlamlı bir katkıda bulunmuştur ($R^2=.362$, $p<.001$).

Hiyerarşik regresyon analizi sonuçlarına göre olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisi ($\beta=-.46$, $p<.05$) ve olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisinin ($\beta=.19$, $p<.05$) ebeveyn stresi üzerindeki anlamlı yordayıcı etkisine ek olarak rol doyumunu ($\beta=-.12$, $p<.05$) ve rol dengeleme ($\beta=-.23$, $p<.05$) değişkenlerinin de ebeveyn stresi üzerinde anlamlı bir yordayıcı etkisi olduğu tespit edilmiştir.

Olumlu ebeveyn çocuk ilişkisi üzerine rol dengeleme ve rol doyumunu puanları, ebeveyn stresi puanını negatif yönde yordamaktadır. Bir başka deyişle; olumlu ebeveyn çocuk ilişkisinin ötesinde rol dengesi ve rol doyumunu puanlarının yüksek olması, daha düşük ebeveyn stresi puanıyla ilişkilidir.

Olumsuz ebeveyn çocuk ilişkisi üzerine rol doyumu ve rol dengeleme puanının yüksek olması, ebeveyn stres puanının düşük olması ile ilişkilendirilir. Ayrıca; olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisine rağmen rol doyumu ve rol dengeleme algısının yüksek olması, ebeveyn stres düzeyinin düşük olmasını sağlar.

Beta katsayılarında yer alan negatiflik; stres düzeyinde oluşan bir birimlik artışın, olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisi ve rol doyumu ile rol dengelemede oluşacak olan azalmayı ifade etmektedir. Analiz sonuçları değerlendirildiğinde; olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliği modele eklendiğinde, ebeveyn stresine olan etkisi $\beta=-.46$ iken rol doyumu eklendiğinde $\beta=-.12$ ve rol dengeleme eklendiğinde $\beta=-.23$ olarak değişmiştir. ERKA ölçeğinin bu iki alt boyutu eklendikten sonra olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisinin anlamlı şekilde artması, rol doyumu ve rol dengeleme değişkenlerinin yordayıcı etkisi olduğunu ortaya koymaktadır. Ancak; yeterlilik değişkeninin ($\beta=.08, p>.05$), ebeveyn çocuk ilişkisi niteliği değişkenleri (olumlu-olumsuz ilişki alt boyutları) üzerine ek olarak anlamlı yordayıcı bir etkisi saptanmamıştır.

Bölüm V: Tartışma, Sonuç ve Öneriler

5.1 Tartışma

Bu bölümde, yapılan analizler sonucunda elde edilen verilere dayanarak ebeveyn stres ölçeği'nden elde edilen ebeveyn stresi puanlarının demografik değişkenler olan ebeveynin cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi, istihdam durumu, gelir düzeyi, ebeveyn birliktelik durumu (tek veya çift ebeveyn olma durumu) ve çocuk sayısına göre farklılaşma durumlarına yer verilmiştir. Ebeveyn-çocuk ilişkisi ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı arasındaki ilişki incelenmiştir. Ayrıca, bu değişkenlerin ebeveyn stresi üzerindeki yordayıcı etkisi incelenmiş ve sonuçları değerlendirilerek tartışılmıştır. Bu ilişkiyi desteklemek için ilgili literatürden kaynaklar kullanılarak ilişki sonuçları ayrıntılı bir şekilde açıklanmıştır.

5.1.1 Ebeveyn stresi puanlarının demografik değişkenler olan ebeveynin cinsiyeti, yaşı, eğitim düzeyi, istihdam durumu, gelir düzeyi, ebeveyn birliktelik durumu(tek veya çift ebeveyn olma durumu) ve çocuk sayısına göre farklılaşma durumlarına dair tartışma

Mevcut araştırmada ebeveynlerin cinsiyetine göre ebeveyn stres düzeyinin anlamlı şekilde farklılaşmadığı belirlenmiştir. Benzer şekilde Wanamaker ve Glenwick (1998) ve Theule, Wiener ve Tannock (2013) tarafından yürütülen çalışmalarda, anneler ve babaların algıladıkları ebeveynlik stres düzeylerinde anlamlı bir fark bulunamamıştır. Ancak bu sonuç literatürde yer alan bazı çalışma sonuçlarından farklılaşmaktadır. Yapılan çalışmalar, daha çok anneler üzerine odaklanmakla birlikte annelere kültürel olarak yüklenen rol ve sorumluluklar, biyolojik ve psikolojik olarak kurulan anne-çocuk ilişkisi, hamilelik ve doğum sonrası süreç gibi faktörlerden dolayı annelerin babalara oranla daha fazla stres yaşadıklarını ortaya koyan çalışmalar bulunmaktadır (Beckman, 1991; Kaner, 2004; Churchill ve Craig, 2018; Koçhan 2019). Annelerin yaşadığı stres düzeyinin babalara oranla daha yüksek olduğuna yönelik bulgular literatürde yer almaktadır (Hauenstein 1990; Kwok ve Wong, 2000; Quittner ve ark., 1990). Smith (2017) tarafından yapılan araştırmada ise anne ve babaların ebeveynlik stresinden farklı şekilde etkilenmesinden dolayı cinsiyetler arası fark olduğu ifade edilmektedir. Bu çalışmada anne ve babalar arasında cinsiyete dayalı algılanan stres düzeyinde anlamlı bir farklılaşma olmamasına sebep olarak örneklemdaki erkek sayısının azlığı gösterilebilir. Nitekim grup içerisinde yer alan 578 ebeveynin 103'ü (%17.8'i) erkektir. Ayrıca yeni nesil ebeveynlik ile birlikte

ebeveynlik sürecinde anne ve babalar arasındaki keskin rol dağılımı ortadan kalkarak çocuk yetiştirme sürecinde ortak rol paylaşımı görülmektedir (Kuzucu, 2011).

Araştırmada bulgularından biri, ebeveynlerin yaşına göre ebeveyn stres düzeyinin anlamlı şekilde farklılaşmadığıdır. Bu sonuç, Bakır (2020) tarafından yapılan araştırma sonuçlarıyla benzerlik göstermektedir. Buna göre, ebeveynlerin yaşlarına bağlı olarak çocuklarıyla olan ilişkilerinde yaşadıkları sıkıntı ve buna bağlı olarak algıladıkları stres duyguları arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Ebeveyn stresi değişkeninin tek başına ebeveyn yaşı değişkeni ile ilişkisi ele alındığında anlamlı bir farklılaşma ortaya çıkmamasının sebepleri olarak ebeveyn stresi üzerinde birçok değişkenin etkili olması gösterilebilir. Literatürde Deater-Deckard ve Scarr (1996) tarafından yapılan araştırmada ifade edildiği üzere ebeveyn stresinin, ebeveynin cinsiyetine göre anlamlı bir farklılaşma yaratmamasının sebepleri; öğretim düzeyi (yani yüksek düzeyde kaynakların) ve gelir seviyesidir. Ayrıca bu araştırmanın örneklem grubu da farklılaşmanın ortaya çıkmamasına sebep olmuş olabilir.

Araştırma bulguları arasında ebeveynlerin eğitim düzeyine göre ebeveyn stres düzeyinin anlamlı şekilde farklılaştığı yer almaktadır. İlköğretim, lise, üniversite ve yüksek lisans/doktora grupları arasında yapılan analizde; üniversite mezunu ebeveynlerin, ilköğretim mezunu ebeveynlere oranla daha fazla stres yaşadığı belirlenmiştir. Bir başka deyişle; ilköğretim mezunu ebeveynler, üniversite mezunu ebeveynlere göre ebeveyn stresini daha düşük seviyede deneyimlemektedir. Bu bulgu, literatürde yer alan bazı araştırmalardan farklılaşmaktadır. Karageyik (2019) tarafından yapılan araştırmada, ebeveyn eğitim düzeyi ile stres düzeyi arasında anlamlı bir farklılaşma bulunmazken; Coşkun ve Akkaş (2009) tarafından yapılan çalışmada, ebeveynin eğitim düzeyi arttıkça algıladıkları kaygı ve stres düzeyinin azaldığı belirtilmiştir. Deater-Deckard ve Scarr (1996) tarafından ortaya konulan araştırmada ise ebeveyn cinsiyetine göre ebeveynlik stresinde anlamlı bir etki bulunmamasının nedeni olarak gelir ve eğitim seviyesi (yani yüksek düzeyde kaynakların) olarak gösterilmiştir. Buna ek olarak, eğitim seviyesinin yükselmesi ile yakın sosyal çevredeki çeşitlilikler artmaktadır. Düşük eğitim seviyesine sahip insanlar, daha çocuk aile ve komşularıyla iletişim halindeyken; yüksek eğitim düzeyindeki insanlar, ek olarak iş, okul ve arkadaş çevreleriyle de iletişim halindedir (Beşpınar, 2013). Bu çerçevede iş hayatında daha çok yer alan eğitim seviyesi yüksek anne ve babaların, sosyal çevrelerinin de eğitim seviyesi yüksek insanlardan olması ile

ebeveynlik konusunda bilgi dağarcıklarında genişleme olmaktadır. Özellikle günümüzde sosyal medyada, ebeveynlere yönelik içerik paylaşımlarının artması ve bunların ebeveynler arasında konuşulması ile ebeveynlerin çocukları için yapmaları gereken çok fazla şey olduğunu düşünmeleri, kaygı düzeylerinin artmasına ve daha fazla ebeveyn stresi yaşamalarına sebep olabilir şeklinde açıklanabilir. Bu araştırma sonucunun üniversite mezunu ebeveynlerin algıladıkları stres düzeyinin ilköğretim mezunu ebeveynlerinkinden daha yüksek olması şeklinde farklılaşmasının nedeni olarak yeni nesil ebeveynlik uygulamaları ve beklentileri gösterilebilir. Yeni nesil ebeveynlikte, çocuklarına karşı daha korumacı ve kontrolcü davranılması ebeveynlerin stres kaynaklarının artmasına sebep olarak daha fazla olumsuz algı yaşamalarına sebep olabilir. Ebeveynlerin çocuklarının geleceği hakkında endişe duymaları; stres, kaygı, depresyon ve uyku problemlerine neden olabilir (Lim ve ark., 2008). Bu durum, kontrol hissini ve “iyi ebeveyn olmalıyım” algılarını tetiklediği için stres düzeylerini artmasıyla sonuçlanabilir. Özetle, üniversite mezunu ebeveynlerin algıladıkları stresin ilköğretim mezunu ebeveynlerinkine oranla daha yüksek düzeyde çıkması, yeni nesil ebeveynlik beklenti ve süreçlerinin anne ve babaların stres seviyesinde etkili olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Araştırma sonuçlarında yer alan bir diğer bulgu, ebeveynlerin istihdam durumuna göre ebeveyn stres düzeyinin anlamlı şekilde farklılaşmamasıdır. Bu sonuç literatürdeki bazı çalışmalarla benzerlik göstermektedir. Karageyik (2019) tarafından ebeveyn istihdam durumu ve stres düzeyi arasında anlamlı bir farklılık bulunmadığı ortaya koyulmuştur. Ancak alanyazında bu araştırma bulgularından farklı sonuçlara ulaşılan çalışmalar da yer almaktadır. Coşkun ve Akkaş (2009) tarafından ise çalışan annelerin daha düşük seviyede ebeveynlik stresi yaşadığı belirtilmiştir. Akgün (2014) tarafından ifade edildiği üzere çalışma durumu, iş kaynaklı stres oluşumunu tetikleyerek ebeveyn olmaktan kaynaklanan stresin artmasına ve bu durumun aile ortamına yansımaya sebep olabilir. Bunun sonucunda ebeveynin algıladığı stres düzeyi yüksek çıkabilmektedir. Literatürde ailenin sosyoekonomik düzeyinde artış olması ile düşük ebeveyn stresi arasında anlamlı ilişki olduğunu gösteren çalışmalar da yer almaktadır. Özellikle anneler üzerine yapılan araştırmalarda çalışma durumunun yaşanılan ekonomik sıkıntıları azaltması, ebeveynliğe yönelik toplumsal beklentilerin değişmesi gibi nedenlerden kaynaklı ebeveyn stresinin daha düşük düzeyde olmasına katkı sağladığı belirtilmektedir (Shek ve Tsang 1993). Bu araştırmada yalnızca çalışma durumu ve ifade ettikleri sosyoekonomik düzeyden bağımsız olarak çalışma koşullarının, aile içi stres durumunu etkileyebileceği ya da ailede diğer

bireylerin çalışma durumundan kaynaklı ekonomik problemlerin az olabileceği göz önünde bulundurulduğunda ebeveyn stresi ve istihdam durumu arasında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır. Ayrıca Warshak ve Santrock (1983) tarafından ifade edildiği üzere “nicelik değil nitelik önemli” düşüncesinden yola çıkarak ebeveyn-çocuk ilişkisinde çalışma durumuna bağlı olarak çocukla geçirilen zamanın azalması, ebeveyn stresinin artmasına tek etken olarak değerlendirilemeyebilir.

Araştırmada yer alan diğer bulgu, ebeveynlerin gelir düzeyine göre ebeveyn stres düzeyinin anlamlı şekilde farklılaşmadığıdır. Bu sonuç, alanyazında yer alan bazı çalışmalardan farklılaşmaktadır. Coşkun ve Akbaş (2009) tarafından yapılan araştırmada sosyo-ekonomik düzeyin artması ile ebeveynlerin yaşadığı sürekli kaygı düzeylerinin azaldığı ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra, Raikes ve Thompson (2005) tarafından yapılan çalışmada ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algısı yüksek olan ebeveynlerin, ekonomik olarak düşük seviyede olsalar bile ebeveynlik stresini daha az deneyimledikleri ancak düşük kendilik algısı ve zayıf ekonomik gelir durumunda ebeveyn stresini daha yoğun deneyimlediklerini ortaya koymuştur. Bu araştırmanın sosyo-ekonomik düzey-ebeveyn stresi ilişkisinde anlamlı bir farklılık sunmamasının sebepleri olarak gelir düzeyinin tek başına ebeveyn stresini belirlemede yeterli bir faktör olmaması ve gelir durumlarının orta altı, orta, orta üzeri şeklinde ifade edilmesinden kaynaklı ebeveynlerin ekonomik olarak kendilerini doğru kategoriye yerleştirememiş olmaları gösterilebilir.

Tek ebeveynli aileler, anne veya babaların çocuk yetiştirmede tek başına çocukların gelişim ve bakımından sorumluluk aldığı ailelerdir. Araştırmada bulgularında ebeveynlerin çocuk büyütürken birliktelik durumuna yani tek veya çift ebeveyn olma durumlarına göre deneyimledikleri ebeveyn stres düzeyinin anlamlı şekilde farklılaşmadığı yer almaktadır. Bu sonuç literatürde yer alan Belsky'nin (1984) çalışmasıyla açıklanabilir. Belsky (1984) ebeveyn stresi önlemede; ebeveynin psikolojik kaynaklarının güçlü olmasının, çevreden alınan bağlamsal destek kaynaklarına göre daha etkili olduğunu belirtmiştir. Diğer yandan, bu araştırma bazı literatür sonuçlarından farklılaşmaktadır. Sosyal destek kaynaklarına sahip ebeveynlerin ebeveyn-çocuk ilişkisinin daha olumlu olduğu ve ebeveyn stresini daha az algıladıkları belirlenmiştir (Bonds ve ark., 2005; Gerdes ve ark., 2007). Öztürk ve Boylu (2013) tarafından yürütülen araştırma sonucuna göre tek ebeveyn olarak çocuk yetiştirmek; ekonomik zorlukların artışı, ebeveynlerin başa çıkma becerilerinin işlevselliğini kaybetmesi ve yaşam doyumunun azalmasıyla ilişkilendirilmiştir. Bu

sonuçlar, tek ebeveyn olarak ocuk büyütmenin anne veya babalar üzerindeki stresi artırbileceğini göstermektedir. Ayrıca; İlhan (2017) tarafından 3-6 yaş arası özel gereksinimli çocuğu bulunan tek ebeveynli ailelerin, çocuklarının sorumluluk ve ihtiyaçların karşılanmasında tek başlarına sorumluluk almalarından dolayı stres düzeylerinin yüksek bulunduğu belirtilmiştir. Hassall ve arkadaşlarının (2005) yaptığı çalışmada ise ebeveyn stresi ile aileden alınan destek arasında anlamlı bir ilişki olduğunu göstermektedir. Araştırma sonucunun; literatürde yer alan bu çalışmalardan farklılaşmasında, örneklem grubunda tek ebeveyn sayısının az olması (578 ebeveyn den 45'i) olarak açıklanabilir.

Araştırmada yer alan demografik bilgiler arasındaki son bulgu, ebeveynlerin ocuk sayısına göre ebeveyn stres düzeyinin anlamlı şekilde farklılaşmadığıdır. Anne ve babaların sahip oldukları ocuk sayısına göre ebeveynlik rollerine ilişkin yaşadıkları stres durumlarında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır. Saygı (2011)'nin çalışmasında iki veya daha fazla ocuk sayısına sahip ebeveynlerin stres düzeyinin tek çocuğu olan anne ve babalara göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir. ocuk sayısı ile ebeveyn stresi arasında anlamlı bir ilişkinin çıkmaması, örneklem grubunda yer alan ebeveynlerin çoğunluğunun bir (211 ebeveyn, %36.5) ya da iki çocuğa (251 ebeveyn, %43.4) sahip olması ve bu sebeple örneklem grubunda çok sayıda çocuğa sahip ebeveynlerin daha az bulunması (3 ocuk: 89 ebeveyn, %15.4; 4 ocuk ve üzeri: 27 ebeveyn, %4.7) olarak açıklanabilir.

5.1.2 Ebeveyn-ocuk ilişkisi lği alt boyutları ve ebeveyn stresi arasındaki ilişkinin incelenmesine dair tartışma

Araştırma bulgularına göre Ebeveyn-ocuk İlişkisi lği olumlu ilişki niteliği alt boyutu ile ebeveyn stresi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Başka bir deyişle, olumlu ebeveyn-ocuk ilişki niteliği arttıka ebeveyn stresi azalmaktadır. Warshak ve Santrock (1983), ebeveyn-ocuk ilişkisinde “nicelik değil nitelik önemli” yaklaşımı ile dengeli ve etkili şekilde kurulan ebeveyn ocuk ilişkisinin önemini vurgulamıştır. Bu durum, ebeveynlik rollerinden alınan doyumunu arttırarak ebeveyn stresiyle etkili baş etmede kolaylaştırıcı bir faktördür. Yeni nesil ebeveynlik ile çocuklar giderek ailenin odak noktası olmuştur (Tiryakioğlu, 2017). İşlevsel aile ve sağlıklı ebeveyn-ocuk ilişkisinin gelişmesinde anne ve babaların algıladıkları stres seviyesinin azaltılması ne çıkmaktadır (Friedrich ve ark., 1985; Frey ve ark., 1989; Mash ve Johnston, 1990).

Ayrıca, Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeği olumsuz ilişki niteliği alt boyutu ile ebeveyn stresi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Bir başka deyişle, ebeveyn ve çocuk arasında kurulan olumsuz ilişki niteliği arttıkça ebeveyn stresi artmaktadır. Yüksek ebeveyn stresi, olumsuz disiplin ve katı ebeveyn tutumlarını tetikleyerek çocuğuna daha az yakın hissetme gibi olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliğine sebep olmaktadır (Kwok ve Wong, 2000; Anthony ve ark., 2005; Hisli Şahin ve ark., 2009; Cousino ve Hazen, 2013; Smith, 2017). Kwon (2007) tarafından yapılan araştırmada ebeveynlik stresinin çocuk davranış problemlerinde doğrudan etkili olduğu belirtilmiştir. Ebeveynlerin yüksek kaygı düzeyine sahip olması çocukların olumsuz duygu durumlarını daha fazla yaşamalarına ve kaygı düzeylerinin artmasına sebep olmaktadır (Alisinanoğlu ve Ulutaş, 2003; Yeşildaş, 2018). Olumsuz ve tutarsız disiplin tutumlarına sahip ebeveynlerin deneyimledikleri stres düzeyinin yüksek olduğu yapılan çalışmalar ile belirlenmiştir (Friedrich ve ark., 1985). Ebeveyn stresi ile olumsuz ebeveyn tutumu arasındaki ilişki de göz önüne alındığında bu tutumların, ebeveyn-çocuk ilişki niteliğini olumsuz şekilde etkilediği ifade edilebilir. Bu noktada, araştırmanın örneklemini göz önüne alındığında yeni nesil ebeveynlik tutumları ve literatürde yer alan araştırmalar ile ebeveyn-çocuk ilişkisinin ebeveyn stresiyle olan güçlü ilişkisi anlam kazanmaktadır. Bu durum ebeveyn-çocuk ilişkisini olumsuz şekilde etkileyebilir.

5.1.3 Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği alt boyutları ile ebeveyn stresi arasındaki ilişkinin incelenmesine dair tartışma

Araştırma bulgularında ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği alt boyutlarından yeterlilik, rol doyumu ve rol dengeleme alt boyutları ile ebeveyn stresi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki olduğu yer almaktadır. Bir başka deyişle, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı yeterlilik, rol doyumu ve rol dengeleme alt boyutlarında arttıkça, ebeveyn stresi azalmaktadır. Bu durum ebeveyn rollerinde kendisini daha yeterli hisseden ebeveynlerin, aynı zamanda ebeveynlik ve diğer rolleri arasında daha iyi denge kurabildiğini bu sayede de ebeveynlikten aldığı rol doyumunun daha fazla olduğu anlamına gelmektedir. Bu üç alt boyutun birbiri ile olan ilişkisinden yola çıkarak ebeveyn stresi düşük olan anne ve babaların öz yeterlilik algısının daha yüksek olduğu, yaşam rolleri arasında daha işlevsel bir dengeleme yapabildiği ve bunlarla bağlantılı olarak ebeveynlik rolünden daha fazla doyum aldığı ifade edilebilir.

Literatürde araştırma bulgularını destekleyen çalışmalar yer almaktadır. Bu iki değişken arasında negatif ilişki olduğu gösteren çalışmalar literatürde yer almaktadır (Hassal, Rose ve McDonald, 2005; Raikes ve Thompson, 2005). Suzuki tarafından 2010 yılında yapılan çalışmada, sosyal çevreden alınan negatif dönütlerin annelerin algıladığı ebeveyn stresini artırarak ebeveyn rollerinde hissettikleri yeterlilik algılarının düşmesine neden olduğu belirtilmiştir. Bandura (1977, 1982, 1986), bireylerin problem çözmede kendini yeterli hissetme düzeyleri arttıkça stres yaşama durumlarının azaldığını ifade etmiştir. Coleman ve Karraker (2000) ise ebeveynlik rollerine ilişkin yeterlilik algısı yüksek olan annelerin çocuklarına uygun çevresel düzenlemeleri yapabildiklerini, çocuklarının istek ve ihtiyaçlarına yönelik işaretleri algılayabildiklerini ve rollerine ilişkin sorumluluklarını daha işlevsel şekilde yerine getirebildiklerini belirtmişlerdir. Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının yüksek olması, ebeveynlerin stresle başa çıkma yeteneklerini olumlu yönde etkiler (Çankaya, 2020). Güler ve Yetim (2008) tarafından aktarıldığı üzere; rol dengeleme alt ölçeğinden yüksek alan bireylerin, düşük depresyon seviyesi ve yüksek iyi olma hali gösterdikleri ve Lerner ile Galambos tarafından 1985 yılında yapılan çalışmada; çocuk gelişimi üzerinde rol dengelemenin, çalışma durumundan daha fazla etkili olduğu belirtilmiştir. Deater-Deckard (1998) ise ebeveyn stresi ile yetersiz ebeveynlik becerileri arasında neden-sonuç ilişkisi bulunduğunu belirtmiştir. Frey, Greenberg ve Fewel'in (1989) yaptığı çalışmada olumlu yeterlilik algısı ve destek kaynaklarına sahip olmanın, ebeveyn stres düzeyinin düşmesine katkı sağladığı ortaya konulmuştur. Bu bulgular ebeveyn rollerine ilişkin rol dengelemesi yapabilen ve rol doyumu yüksek ebeveynlerin kendilik algılarının yüksek olması ve buna bağlı olarak ebeveyn stresini daha düşük seviyede deneyimlemeleri sonucunu destekleyebilir. Yüksek ebeveyn stresi, anne-babaların daha fazla psikolojik sorun yaşamalarına etki ederken ebeveyn rollerine ilişkin yeterlik algılarını olumsuz etkileyerek düşmesine neden olur (Kwok ve Wong, 2000; Smith, 2017).

Öte yandan, yatırım alt boyutu ile ebeveyn stresi arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Yatırım; çocuğun ihtiyaçlarına duyarlı olma, gelişimine uygun beklentilere sahip olma, rahatı ve kaygılarıyla ilgilenme, istek ve ihtiyaçlarını etkili ve yeterli düzeyde karşılama anlamına gelmekle birlikte çocuğu ve ebeveyn rolünü kabul etme, çocukla birlikte zaman geçirme süreçlerini de kapsamaktadır. Güler ve Yetim (2008) tarafından ölçeğin Türkçeye uyarlanması sürecinde yaşam yönelimi ölçeği ile yapılan güvenilirlik çalışmasında, yaşam yönelimi ile yatırım alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki

belirlenememiştir. Bu durum; Türk toplumunda annelerin çocuklarına yatırım yapmaları, yaşamlarını nasıl değerlendirdiklerinden bağımsız olarak bir gereklilik olarak kabul edilir şeklinde açıklanmıştır. Bir başka deyişle, anneler için çocuklarına yatırım yapmak, yaşamın pozitif ya da negatif tarafına bakmaktan daha önce gelir ve toplum içinde bu önemli bir norm olarak kabul edilir. Analiz sonuçlarında yatırım alt boyutu ile ebeveyn stresi arasında anlamlı bir ilişkinin bulunmamasında, bu durum referans alınarak Türk kültüründe ebeveynlerin yatırım yapması bir zorunluluk olarak değerlendirilip anne ve babaların stres düzeyleri ne olursa olsun ebeveyn olarak yatırım yaptıkları veya yatırım düzeylerinden bağımsız olarak ebeveyn stresi yaşadıkları ifade edilebilir. Ayrıca, yatırım kavramı göz önüne alındığında, her ebeveynin sosyal ve duygusal yatırım yapma şeklinin farklı olması, yatırım yapmış olsa bile anne ve babaların kendi yetiştirilme süreçlerinden getirdikleri kaygıların ebeveynlik bilgi ve becerilerine etki etmesi ve araştırma örnekleminin heterojen bir yapı göstermesi ebeveyn stresi ile anlamlı bir korelasyon göstermemesinin nedeni olarak açıklanabilir.

5.1.4 Ebeveyn-çocuk ilişkisi ölçeği alt boyutları, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutları ve ebeveyn stresi arasındaki korelasyon ilişkisinin incelenmesine dair tartışma

Araştırmada bulgularından biri ebeveyn-çocuk ilişkisi ölçeği olumlu ilişki niteliği alt boyutu ile ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği yeterlilik, rol doyumu, rol dengeleme ve yatırım alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Başka bir deyişle; olumlu ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliğine sahip ebeveynlerin, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algıları yeterlilik, rol doyumu, rol dengeleme ve yatırım alt boyutlarında da yüksektir. Ayrıca, ebeveyn-çocuk ilişkisi ölçeği olumsuz ilişki niteliği alt boyutu ile ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği yeterlilik, rol doyumu, rol dengeleme ve yatırım alt boyutları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır. Bu durum, olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisi arttıkça ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının düştüğü anlamına gelmektedir. Bir başka deyişle; ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının yüksek düzeyde olması, olumlu ebeveyn çocuk ilişki niteliğine katkı sağlar.

Alan yazın incelendiğinde annelerin rollerinde yaşadıkları doyum ve yeterlilik hissini çocuk ile kurduğu ilişkiyi olumlu yönde etkilediğine dair çalışmalar bulunmaktadır. Sanders ve Woolley (2005) tarafından yapılan çalışmada; ebeveyn olarak rollerine ilişkin kendilik algılarında yetersizlik hisseden bireylerin, çocuklarıyla kurdukları ilişkinin

olumsuz niteliğe sahip olduğu belirtilmiştir. Ebeveynlerin çocuklarıyla kurduğu ilişki ve iletişim, ebeveynlik rollerinin etkili bir şekilde yerine getirilmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Abidin, 2012). Leubering (1995) tarafında yeni doğum yapan annelerle yapılan araştırmada, annelik rolü ve bu role ilişkin öz yeterlilik algısı arasında pozitif ilişki olduğu belirtilmiştir. Aynı zamanda bu yeterlilik algısının ebeveynlerin çocuklarıyla ilişkisinde doğru ebeveynlik becerileri uyguladığı ifade edilmiştir. Bu çalışmadan yola çıkarak ebeveynlik rol doyumunun, ebeveyn-çocuk ilişkisinin üzerine olumlu etkisi bulunduğu ifade edilebilir. Jones ve Prinz (2005) tarafından yapılan çalışmada da ebeveyn rollerine ilişkin kendilik algısı yüksek ebeveynlerin, çocuklarıyla daha sağlıklı bir iletişim kurma ve daha iyi bir ilişki geliştirme eğiliminde olduklarını ve ebeveynlik görevlerini daha etkili bir şekilde yerine getirebildiklerini göstermektedir. Çocuğuyla olumlu ve sağlıklı ilişki kuran ebeveynlerin, rollerine ilişkin kendilik algılarının daha yüksek olduğu ifade edilebilir (Coleman ve Karraker, 1997; Ardelt ve Eccles, 2001; Jones ve Prinz, 2005; Glatz ve Buchanan, 2015).

Bir başka deyişle, ebeveyn rollerinde yeterlilik algısının yüksek olması çocukla kurulan ilişkiye dair rol doyumunun artmasını sağlamaktadır. Çocuklarla yaşanan çatışmalar ve olumsuz ilişkiler ise ebeveyn rollerine ilişkin kendilik algılarını olumsuz şekilde etkileyen bir faktördür (Coleman ve Karraker, 1998; Sanders ve Woolley, 2005; Murdock, 2013). Sonuç olarak; ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı, ebeveyn-çocuk ilişkisi bağlamında önemli bir rol oynamaktadır.

Stresin ebeveyn-çocuk ilişkisi ve aile ortamındaki etkisi göz önüne alındığında ise stres yaşayan ebeveynlerin çocuklarıyla kurdukları iletişimin kalitesi, negatif yönde etkilenerek düşmektedir. Ayrıca, stres düzeyi yükselen ebeveynlerin, gerekli ilgi ve sevgiyi çocuklarına gösteremedikleri çalışmalarda ortaya konulmuştur (Deater-Deckard, 1998). Zayıf ebeveyn-çocuk etkileşimleri, ebeveynler için daha fazla ebeveynlik stresi yaratmaktadır (Kwok ve Wong, 2000). Bu tür ebeveynler, çocuklarına yeterli ilgi ve sevgiyi sunmakta zorlanabilirken, aynı zamanda disiplin uygulamalarını tutarsız bir biçimde hem çok gevşek hem de aşırı sert şekillerde tutarsız olarak gerçekleştirebilirler. Bununla birlikte, çocuklarından gelişim düzeylerine uygun olmayan beklentiler içerisinde olabilirler (Akt; Anthony ve ark., 2005). Bu durum, ebeveyn ile çocuk arasında olumsuz etkileşimlere neden olabilir (Smith, 2017).

Balcı (2000), kadın kavramı ile birleştirilen rollerin anne ve eş üzerinde yoğunlaştığını belirtmiştir. Kadınların toplumsal olarak daha çok bu rollerde sosyalleştiği ve yatırım yaptıkları alanların bu noktalarda yoğunlaştığı ifade edilebilir. Bu açıdan bakıldığında ise çocuklara bakma, çocuk yetiştirme, çocuğun fiziksel gelişimini destekleme gibi faktörleri kapsayan yatırım boyutu ve ebeveyn-çocuk ilişkisi arasında korelasyon yani ilişki bulunmaması ve ayrıca ebeveyn stresini yordayıcı bir role sahip olmaması, ebeveyn-çocuk ilişkisi ya da ebeveyn stresinden bağımsız olarak yatırım boyutunun anne ve babalarda ebeveyn olarak bulunması gereken bir koşul olarak değerlendirilmesi şeklinde yorumlanabilir.

Cihan, Karagöz ve Var (2021) tarafından yapılan çalışmada; boşanmış annelerin ebeveyn stres düzeyi ile rol dengeleme arasında negatif yönlü bir ilişki (rol dengeleme arttıkça ebeveyn stresi azalır), yatırım alt boyutu ile pozitif bir ilişki (yatırım algısı arttıkça ebeveyn stresi artar) bulunurken, rol doyumu ve yeterlilik ile arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Literatürde yer alan bu bilgi, bu araştırma bulgularından farklılaşmaktadır. Bu durum örnekleme yer olan tek ebeveynli ailelerin belirgin bir farklılaşma yaratmamasından kaynaklanabilir.

5.1.5 Ebeveyn-çocuk ilişkisi alt boyutları ile ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı alt boyutlarının ebeveyn stresini yordamasına dair tartışma

Yapılan araştırmada ebeveyn-çocuk ilişkisi (olumlu ve olumsuz ilişki alt boyutlarının) ve ebeveynlik rolüne ilişkin kendilik algısının (rol doyumu, rol dengeleme, yeterlilik alt boyutlarının) ebeveynlerin algıladıkları stres yordayıcı etkisinin incelenmesi için hiyerarşik regresyon analizi yapılmıştır. Yapılan hiyerarşik regresyon analizi sonucunda; ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliği (olumlu ve olumsuz ilişki alt boyutları) ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı (rol doyumu ve rol dengeleme alt boyutları), ebeveyn stresini negatif yönlü ve anlamlı şekilde yordamaktadır. Bununla birlikte ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı yeterlilik alt boyutunun anlamlı bir yordayıcı etkisinin bulunmadığı belirlenmiştir. Bu durum; olumlu ebeveyn-çocuk ilişki niteliğinin de ötesinde rol doyumu ve rol dengelemeyi sağlayabilen ebeveynlerin, algıladıkları stresin daha düşük seviyede olduğu şeklinde açıklanabilir. Başka bir deyişle, anne ve babaların olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisine sahip olmalarının da ötesinde rol doyumu ve rol dengelemesi konusunda yetersizlik hissi yaşayarak kendilik algılarının düşük olması, daha yüksek düzeyde ebeveyn stresi deneyimlemelerine sebep olmaktadır. Diğer bir nokta ise olumlu ebeveyn çocuk

ilişkinine sahip olunmasına rağmen rol doyumu ve rol dengelemesi alt boyutlarında kendilik algısının düşük olması, ebeveyn stresinin artmasına sebep olmaktadır. Ayrıca; olumsuz ebeveyn-çocuk ilişkisine sahip olan ebeveynlerin, rol doyumu ve rol dengeleme boyutlarında rollerine ilişkin kendilik algısı yüksek olduğunda ebeveyn stresi azalmaktadır.

Bir diğer bulgu ise ebeveyn-çocuk ilişkisinin de ötesinde yeterlilik algısı, ebeveyn stresini anlamlı şekilde yordamamaktadır. Cihan, Karagöz ve Var (2021) tarafından boşanmış annelerle yapılan çalışmada ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı yatırım alt boyutunun ebeveyn stresini pozitif yönde yordadığı yani yatırım algısı yükseldikçe algıladıkları ebeveyn stresinin de arttığı belirlenmiştir. Ayrıca; bu çalışmada rol doyumu, rol dengeleme ve yeterlilik alt boyutlarının ebeveyn stresini yordamadığı bulunmuştur. Bu çalışmadan yola çıkarak yeterlilik algısının ebeveyn stresini yordamada etkisi belirlenmemiştir ve farklı değişkenlerle birlikte ele alındığı çalışmaların yapılması literatüre katkı sağlayabilir.

Smith (2017) tarafından yapılan çalışmada, ebeveynlik rollerine ilişkin öz yeterlilik ve dayanıklılık, ebeveynlik stresi veya ebeveyn disiplin tutumlarına (olumlu ya da olumsuz ebeveynlik) etki etmektedir. Bu ilişkide ebeveyn stresinin aracılık etkisi bulunmaktadır. Mash ve Johnston (1990) tarafından yapılan çalışmada da ebeveyn rollerine ilişkin yeterlilik algısı, ebeveyn-çocuk ilişkisi, davranış zorlukları gibi faktörleri ebeveyn stresi ile ilişkili olduğu belirtilmiştir. Literatürde yer alan bu bulgular, ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliğinin ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının ebeveyn stresini yordadığı sonucunu desteklemektedir.

Coleman ve Karraker'ın (2000) çalışmasında çocukla kurulan ilişki ne kadar fazla olursa ebeveynlerin kendilik algılarının o kadar yüksek olacağı ifade edilse de bu çalışmada yatırım alt boyutunda yer alan çocukla ilişkiye yapılan yatırım ile ebeveyn-çocuk ilişkisi ve ebeveyn stresi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. Bu noktada kurulan ilişkinin niteliğinin öne çıkması, ebeveyn stresini de düşüren bir faktör olarak değerlendirilebilir.

Rol doyumu ve rol dengelemenin ebeveyn stresini yordamasının sebebi olarak; ebeveynlerin farklı rollerini dengelemesi, ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algılarında artış olması ve ebeveynlik rollerinde aldıkları doyumu olumlu yönde etkilemesi gösterilebilir. Yılmaz ve arkadaşları (2018), kadının üstlendiği roller arttıkça ebeveynlikten

aldıkları doyumun arttığını belirtmiştir. Bu noktada günümüzde artan iletişim kaynakları ve artan çevre ile birlikte yaşam rolleri de çeşitlenmektedir. Bu çeşitlenen roller arasında kurulan denge ebeveynlerin kendilerini daha olumlu algılamalarını sağlayarak çocuklarıyla kurdukları iletişimin de olumlu yönde gelişmesini sağlamaktadır.

İçten denetim odağı olan ve kendilik algısı yüksek olan ebeveynlerin daha az stres yaşadığı ve ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliğinin daha olumlu düzeyde olduğu belirlenmiştir (Gerdes ve ark., 2007). Ebeveynlerin çocuklarıyla sağlıklı iletişim kurmaları ve ebeveynlik rol ve amaçları ile çocukları arasında daha pozitif bir denge oluşturmaları, ebeveynlerin stresle başa çıkma konusunda yardımcı olabilir (Samantha, 2021). Hassall ve arkadaşları (2005) tarafından yapılan çalışmada; ebeveynsel kontrol odağı, ebeveynlik memnuniyeti ve çocuk davranış zorlukları değişkenleri incelenmiştir ve ebeveynlik rollerinde kendini yeterli hissedenlerin stres seviyelerinin daha düşük olduğu, ebeveynsel kontrol odağının daha iyi düzeyde olduğu belirtilmiştir. Bu durum ebeveyn-çocuk ilişki niteliğinin de olumlu olmasını sağlamaktadır. Ebeveynlik stresi; büyük yaşam olayları, maddi sıkıntılar, ev değişiklikleri veya diğer ailevi zorluklar gibi birçok nedenden kaynaklanabilir ve bunun içerisinde yeni nesil ebeveynlik yaşantıları da dâhil edilebilir. Bu zorluklar, ebeveyn-çocuk ilişkisinde artan stres ve ebeveynlerin rollerine ilişkin kendilik algılarında yetersizlik ya da umutsuzluk yaşanması şeklinde kendini gösterebilir (Anthony, 2005). Yeni nesil ebeveynlik stratejileri ile ebeveynlerin; rollerine ilişkin kendilik algılarının gelişimi sayesinde, yaşadıkları durumlara işlevsel müdahalelerde bulunmaları ve etkili stres yönetimi yapmaları kolaylaşmaktadır (Büyüктаşkapu, 2012; Gençal Yazıcı, 2015; Crnic ve Ross, 2017).

Tucker ve arkadaşları (1998) tarafından yapılan araştırmada davranışçı ebeveyn eğitimi müdahalesinin anneler üzerinde öz yeterlilik algılarını yükseltme, ebeveyn stresini azaltma ve çocuklarıyla kurdukları iletişimi geliştirme durumları tespit edilirken; babalar üzerindeki etkisinin, minimal düzeyde olduğu belirlenmiştir. Bu çalışma sonucu, ebeveyn-çocuk ilişkisi ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının ebeveyn stresini yordamada etkili olduğunu desteklemekle birlikte bunlara dönük bir müdahale programının üç değişkende de etkili olacağını gösterebilir.

Bu farklı sonuçlar; ebeveyn-çocuk ilişkisi, ebeveyn rollerine ilişkin kendilik algısı ve ebeveyn stresi arasındaki ilişkinin karmaşıklığına da vurgu yapmaktadır. Bu değişkenler arası ilişkide, birçok faktörün etkileşimi söz konusudur ve her ailede farklı dinamikler

bulunmaktadır. Bu nedenle, ebeveyn stresi ve ebeveyn-çocuk ilişkisi ile ebeveyn rollerine ilişkin kendilik algısı arasındaki ilişkiyi tam olarak anlamak için daha fazla araştırmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

5.2 Sonuçlar

Bulgularda ifade edildiği üzere;

1. Ebeveyn stresi, ebeveynin cinsiyetine göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır.
2. Ebeveyn stresi, ebeveynin yaşına göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır.
3. Ebeveyn stresi, ebeveynin öğretim düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır. Üniversite mezunu ebeveynler, ilköğretim mezunu ebeveynlere oranla daha fazla ebeveyn stresi yaşamaktadır.
4. Ebeveyn stresi, ebeveynin istihdam durumuna göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır.
5. Ebeveyn stresi, ebeveynin gelir düzeyi ne göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır.
6. Ebeveyn stresi, ebeveynlerin birliktelik durumuna (tek veya çift ebeveyn olma durumuna) göre anlamlı şekilde farklılaşmamaktadır.
7. Ebeveyn-çocuk ilişkisi alt boyutlarından olumlu ilişki niteliği ile ebeveyn stresi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.
8. Ebeveyn-çocuk ilişkisi alt boyutlarından olumsuz ilişki niteliği ile ebeveyn stresi arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.
9. Ebeveyn-çocuk ilişkisi ölçeği olumlu ilişki niteliği alt boyutu ile ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği yeterlilik, rol doyumunu, yatırım ve rol dengeleme alt boyutları arasında pozitif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.
10. Ebeveyn-çocuk ilişkisi ölçeği olumsuz ilişki niteliği alt boyutu ile ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği yeterlilik, rol doyumunu, yatırım ve rol dengeleme alt boyutları arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki vardır.
11. Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği yeterlilik, rol doyumunu ve rol dengeleme alt boyutları ile ebeveyn stresi arasında negatif yönlü anlamlı bir ilişki bulunmaktadır.
12. Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği yatırım alt boyutu ile ebeveyn stresi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamaktadır.
13. Ebeveyn-çocuk ilişkisi ölçeği alt boyutları (olumlu ve olumsuz ilişki niteliği) ile ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ölçeği rol doyumunu ve rol dengeleme alt boyutları, ebeveyn stresini anlamlı şekilde yordamaktadır.

5.3 Öneriler

Bu çalışmada ebeveyn stresinin çeşitli demografik değişkenlerine açısından farklılaşma durumları araştırılmıştır. Ayrıca ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliği ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı bağımsız değişkenlerin birbirleriyle ve ebeveyn stresi ile olan ilişkisine bakılmıştır. Bunun haricinde çalışmada, ebeveyn-çocuk ilişkisi niteliği ve ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının ebeveyn stresini yordamasına dair bulgular yer almaktadır. Bu bölümde araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan yola çıkarak araştırmacılara ve uygulamacılara dönük önerilere sunulmuştur.

5.3.1 Araştırmacılara Öneriler

1. Ebeveyn-çocuk ilişkisinde ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısının etkisini daha iyi anlamak için, nitel ve karma yöntemlerle daha ayrıntılı çalışmalar yürütülerek, anne ve babaların ebeveyn rollerine dair davranışlarının ve kendilik algılarının belirleyici faktörlerini araştırmak mümkündür.
2. Bu çalışma, her yaş grubundaki ebeveynlerle sınırlıdır. Ancak anaokulu, ilkokul ve lise düzeyinde farklı yaş gruplarındaki çocuklara sahip ebeveynlerden oluşan örneklemelerde yapılacak çalışmalar, konuyla ilgili daha ayrıntılı sonuçların elde edilmesine katkı sağlayacaktır.
3. Çalışmanın sınırlılıklarını kapsamında katılımcı sayısını artırılması ve anne-baba katılımını dengelenmesi önerilebilir.
4. Ailelerin stres seviyelerini azaltma ve sağlıklı ebeveyn-çocuk ilişkisini koruma amacıyla, aileleri strese yönlendiren faktörlere odaklanan nitel araştırmalar veya tarama çalışmaları gerçekleştirilebilir.
5. Ebeveynlerin anne-baba olma konusundaki özgüvenlerini artırmak ve sağlıklı bir aile ortamı sağlamak amacıyla, ebeveynlerin rol algılarıyla ilişkili faktörleri tespit etmek için tarama çalışmaları yapılarak, bu faktörlerin nedenlerini anlamak için de nitel araştırmalara başvurulabilir.
6. Ebeveyn stresi, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ve ebeveyn-çocuk ilişkisinin göçmen ebeveynler üzerinde uygulandığı araştırma çalışmaları gerçekleştirilebilir.
7. Ebeveyn çocuk ilişkisi, ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısı ve ebeveyn stresi değişkenlerinin, özel gereksinimli çocuğa sahip ebeveynler üzerinde etkilerinin incelendiği araştırmalar yapılabilir.

8. Bu araştırmada kullanılan örneklemede çalışma durumu ve ekonomik durum genel soruları üzerinden inceleme yapılmıştır. Bu sebeple, farklı çalışma durumları ve meslek gruplarına göre araştırmalar yapılabilir.
9. Ebeveynlerin ebeveynlik rolüne dair kendilik algısının olumsuz yönde etkilenmesine neden olan faktörleri belirlemek amacıyla, kendilik algısı ile çeşitli değişkenler arasındaki ilişkinin araştırılmasıyla olumsuz kendilik algısının oluşumunu etkileyen etkenler saptanabilir.
10. Ebeveynlerin ebeveynlik rollerine yönelik kendilik algılarını gclendirmek ve olumlu bir aile ortamının oluşumuna katkıda bulunmak amacıyla, ebeveynlerin kendilik algılarıyla ilişkili faktörleri belirlemek için tarama çalışmaları düzenlenebilir ve bu faktörlerin nedenlerini anlamak amacıyla nitel araştırmalar gerçekleştirilebilir.
11. Ebeveynlerin stres seviyelerini azaltmak ve sağlıklı bir ebeveyn-ocuk ilişkisi kurmak amacıyla, ebeveynlerin stres kaynaklarıyla ilgili araştırmalar veya tarama çalışmaları yürütülebilir, böylece ebeveynlerin stresli durumlarla baş etme becerileri ve destek ihtiyaçları belirlenebilir.

5.3.2 Uygulamalara neriler

1. Ailelere, ebeveyn-ocuk ilişkisinin gelişimine katkıda bulunacak etkinliklere, bilgilendirme çalışmalarına ve seminerlere yönlendirici olmayı hedeflemektedir.
2. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı veya belediyelerin üniversitelerle iş birliği yaparak desteklediği özel psikoeğitim programları ve eğitimler aracılığıyla, ebeveynlerin kendilik algısını gclendirme, stres düzeyini azaltma ve olumsuz ebeveyn davranışlarını nleme amacıyla çocukla iletişim becerileri üzerine odaklanan programlar geliştirilebilir.
3. Ebeveynlerin kendilik algılarını gclendirmek ve çocukların zararlı etkilerden korunmasını sağlamak amacıyla, okullar tarafından düzenlenen seminerler aracılığıyla bilgilendirme ve etkileşim odaklı eğitim programları sunulabilir. Bu programlar, ailelerle birlikte belirlenen konuları içererek, ebeveyn-ocuk ilişkisini olumlu yönde etkileyecek stratejilerin pratik olarak paylaşıldığı bir platform olabilir. Düzenli aralıklarla gerçekleştirilen bu seminerler sayesinde ebeveynler, çocuklarıyla daha nitelikli bir iletişim kurma ve ilişkilerini geliştirme konusunda bilgi ve beceriler kazanabilir.
4. Ebeveynlerin stresle başa çıkabilme becerilerini gclendirmek ve desteklemek amacıyla, okullar veya belediyeler tarafından düzenli aralıklarla seminer çalışmaları organize edilebilir. Literatürde yer alan araştırmaların sonuçlarına dayanarak, stres düzeyini etkileyen faktörlere sahip olan (ocuk sayısı, ekonomik durum, vb.) aileler bizzat aranarak seminerlere davet edilebilir ve katılımları takip edilebilir. Bu sayede, ebeveynlere stresle başa çıkma konusunda bilgi ve destek sağlanarak, daha sağlıklı bir ebeveynlik deneyimi elde etmeleri desteklenebilir.

5. Ebeveyn ve çocuklarla çalışan profesyonellere (örneğin, anaokulu öğretmenleri, çocuk gelişimi uzmanları, psikolojik danışmanlar, psikologlar, pedagoglar, sosyal hizmet uzmanları, çocuk doktorları, psikiyatristler vb.) lisans düzeyinde kapsamlı eğitimler sunularak ebeveyn stresiyle etkili başa çıkma stratejileri, ebeveyn-çocuk ilişkisini geliştirme yöntemleri ve ebeveynlerin kendilik algısını düzenleme konularında alternatif disiplin yaklaşımlarının da yer aldığı bir farkındalık oluşturulabilir. Bu eğitimler, profesyonellerin bu alandaki bilgi ve becerilerini artırarak ebeveynlere daha etkili bir destek sağlamalarını ve sağlıklı ebeveynlik pratiği geliştirmelerini destekleyebilir.
6. Bu çalışmanın elde ettiği bulgular ve sonuçlar; ebeveynlerin, ebeveynlik rolünde daha sağlıklı bir kendilik algısı geliştirebilmeleri, stresi etkili bir şekilde yönetebilmeleri ve ebeveyn-çocuk etkileşimini geliştirebilmeleri için kullanılacak stratejilerin, yöntemlerin ve tekniklerin planlanması ve geliştirilmesi konusunda kaynaklar sunarak, daha olumlu ve sağlıklı bir aile ortamının oluşmasına katkıda bulunulabilir.
7. Yükseköğretim Kurumu (YÖK) ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), okul psikolojik danışmanlarının yetiştirilmesinde aktif bir rol oynamaktadır. Bu çerçevede, öğretmenlerin ebeveyn-çocuk ilişkisi, kendilik algısı ve stres konularında eksikliklerini gidermeyi amaçlayan hizmet içi eğitim programlarının tasarlanması, uygulanması ve değerlendirilmesine katkı sağlayacaktır. Bu programlar ile öğretmenlere bu konularda güncel bilgilerin sunulmasını ve gelişimsel ihtiyaçlara uygun stratejilerin paylaşılmasını sağlayarak, okul psikolojik danışmanlarının eğitim sürecine destek olunması hedeflenebilir.
8. Psikolojik danışma ve evlilik danışmanlığı alanlarında, teorik bilginin yanı sıra pratik önerilerin de sunulması, uzmanların danışanlara daha etkili bir şekilde rehberlik etmesine yardımcı olacağı düşünülmektedir. Bu öneriler, ebeveyn-çocuk ilişkisi, kendilik algısı ve stres gibi konularda uzmanların deneyimlerinden yola çıkarak geliştirilebilir. Bu sayede, danışanlara daha uygun ve etkili stratejilerin sunulması sağlanarak, onların yaşadıkları sorunlarla daha etkin bir şekilde başa çıkmaları desteklenebilir.
9. Ebeveyn rolüne ilişkin kendilik algısında yeterlilik düzeyinin çocuğun akademik başarısından sosyal duygusal gelişimine kadar birçok alanı etkilediği göz önüne alındığında, okullarda da çocuğun ailesiyle olan ilişkilere dikkat edilmesi önemlidir. Bu noktada okullarda çalışan psikolojik danışmanların, ailelerle işbirliği yaparak ebeveyn stresini azaltma ve etkili şekilde yönetme becerilerine yönelik destekleyici çalışmalar yapabilirler.

Kaynakça

- Abidin RR. Parenting stress index 4th edition-professional manual. Lutz, Florida: Par Inc. 2012.
- Abidin, R. (1990). Introduction to the Special issue: The Stresses of Parenting. *Journal of Clinical Child Psychology*, 19(4), 298-301. http://dx.doi.org/10.1207/s15374424jccp1904_1
- Abidin, R. R. (1979). The Parenting Stress Index--Clinical Trials.
- Abidin, R. R. (1983). Parenting Stress Index: Manual, Administration Booklet,[and] Research Update.
- Abidin, R. R. (1992). The determinants of parenting behavior. *Journal of clinical child psychology*, 21(4), 407-412. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp2104_12
- Abidin, R., Flens, J. R., & Austin, W. G. (2006). *The parenting stress index*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Abidin, R.R. & Burke, W.T. (1978) The Development of the Parenting Stress Index. Paper presented at the annual meeting of the American Psychological Association, Toronto.
- Acar, H. (2021). *Karar verme tarzlarının öz yeterlilik ve kaygı düzeyleri açısından incelenmesi*.(Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Akgül Gök, F. (2013). *Evli kadın ve erkeklerin toplumsal cinsiyet rolleriyle ilgili algılarının aile işlevlerine yansımaları* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Akgün, E. (2014). Stress and burnout among mothers Annelerde stres ve tükenmişlik. *Journal of Human Sciences*, 11(2), 238-250.
- Akosmanoğlu, E. (2022). *Okul öncesi anne psikoeğitim programının annelerin öz yeterlik algılarına ve çocukları ile iletişimine etkisinin incelenmesi*. (Master's thesis). Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.

- Aksoy, A. (2005). Çalışma hayatında stres kaynakları, stres belirtileri ve stres sonuçlarının incelenmesi üzerine bir araştırma. In *Journal of Social Policy Conferences* (No. 49). Istanbul University.
- Aksoy, V. ve Diken İ. H. (2009). Annelerin Ebeveynlik öz yeterlik algıları ile gelişimi risk altında olan bebeklerin gelişimleri arasındaki ilişkiyi inceleyen araştırmalara bir bakış. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 10(1), 59-68.
- Akyol, K. A. (2003). Anne–Baba–Çocuk İlişkisi. *Bilim ve Aklın Aydınlığında Eğitim Dergisi*. Sayı:36.
- Alisinanoğlu, F. Ve Ulutaş, İ. (2003). Çocukların Kaygı Düzeyleri ile Annelerinin Kaygı Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. *Eğitim ve Bilim*, 28(128), 65-71.
- Alpsoy, S. (2021). *Helikopter ebeveyn tutumunun lise öğrencilerinin öz düzenleme becerileri üzerine etkisi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Angley M, et al. (2015). Social support, family functioning and parenting competence in adolescent parents. *Maternal and child health journal*, 19(1), 67-73.
- Anthony, L. G., Anthony, B. J., Glanville, D. N., Naiman, D. Q., Waanders, C., & Shaffer, S. (2005). The relationships between parenting stress, parenting behaviour and preschoolers' social competence and behaviour problems in the classroom. *Infant and Child Development: An International Journal of Research and Practice*, 14(2), 133-154.
- Arabacı, N. (2011). *Anne-baba-çocuk iletişimini değerlendirme aracının (abçıda) geliştirilmesi ve anne-baba-çocuk iletişiminin bazı değişkenler açısından incelenmesi*. (Yayımlanmamış doktora tezi). Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ardelt, M., & Eccles, J. S. (2001). Effects of mothers' parental efficacy beliefs and promotive parenting strategies on inner-city youth. *Journal of Family Issues*, 22(8), 944-972.
- Arellano A, Denne LD, Hastings RP, Hughes JC (2019). Parenting sense of competence in mothers of children with autism: Associations with parental expectations and levels of family support needs. *Journal of Intellectual & Developmental Disability*, 44(2), 212-18.

- Arseven, A. (2016). Öz yeterlilik: Bir kavram analizi. *Electronic Turkish Studies*, 11(19), 63-80.
- Arslan, E. (2019). *Tükenmişlik ile öz yeterlilik inancı arasındaki ilişkide sosyal destek algısının aracı rolü: akademik personel örneğinde kuşaklar arası farklılık*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Çankaya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Aslan Gördesli, M. ve Aydın Sünbül, Z. (2021). The psychometric properties of parental stress scale-Turkish form. *Turkish Psychological Counseling and Guidance Journal*, 11(61), 199-213.
- Aslan, N., Cansever, B. A. (2007). Okuldaki Sosyal Etkinliklere Katılımda Ebeveyn Çocuk Etkileşimi Kültürlerarası Bir Karşılaştırma. *Ege Eğitim Dergisi*, 8(1), 113-130.
- Avşaroğlu, S., ve Okutan, H. (2018). Zihin engelli çocuğu olan ailelerin yaşam doyumları, iyimserlik ve psikolojik belirti düzeylerinin incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 59-76.
- Aydın, B. (2002). *Gelişim Psikolojisi*. İstanbul : SFN Baskı.
- Aydoğdu, F. ve Dilekmen, M. (2016). Ebeveyn Tutumlarının Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi. *Journal of Bayburt Education Faculty*, 571-572.
- Aytaç, B., Çen, S., ve Yüceol, G. P. (2018). Araştırma Yazıları Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeğinin Türkçe Uyarlaması: Geçerlilik Ve Güvenilirlik Çalışması. *Çocuk ve Ruh Sağlığı Dergisi*, 25(3).
- Bakır Arabacı, İ. (2017). Investigation faculty of education students' cyberloafing behaviors in terms of various variables. *The Turkish Online Journal of Educational Technology*, 16(1).
- Bakır, D. (2010). *Farklı gelişen çocukların ebeveynlerinde öz duyarlılık ve aile desteği algısının ebeveyn stresi üzerindeki etkisinin incelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, İstanbul.
- Balcı, A. (2000). Kadın kavramı ve kadının toplumsal yaşamdaki yeri: Metaforik bir araştırma. *A Century of Women in Turkey: Uluslararası Sempozyum*, Boğaziçi Üniversitesi, İstanbul, 12-14.

- Baltaş, Z. ve Baltaş, A. (2008). *Stres ve Başa Çıkma Yolları* (24. Baskı). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Bandura, A. (1977). Self-efficacy: toward a unifying theory of behavioral change. *Psychological review*, 84(2), 191.
- Bandura, A. (1982). Self-efficacy mechanism in human agency. *American psychologist*, 37(2), 122.
- Bandura, A. (1982). The assessment and predictive generality of self-percepts of efficacy. *Journal of behavior therapy and experimental psychiatry*, 13(3), 195-199.
- Bandura, A. (1986). Social foundations of thought and action. *Englewood Cliffs, NJ, 1986*(23-28).
- Barnett, R. C. (2004). Women and multiple roles: Myths and reality. *Harvard review of psychiatry*, 12(3), 158-164.
- Bayer, A. (2013). Değişen Toplumsal Yapıda Aile. *Şırnak Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 105- 107.
- Belsky, J. (1984). The determinants of parenting: A process model. *Child development*, 83-96.
- Belsky, J., & Vondra, J. (1989). Lessons from child abuse: The determinants of parenting. In D. Cicchetti & V. Carlson (Eds.), *Child maltreatment: Theory and research on the causes and consequences of child abuse and neglect* (pp. 153–202). New York: Cambridge University Press.
- Berry, J. O., & Jones, W. H. (1995). The parental stress scale: Initial psychometric evidence. *Journal of social and personal relationships*, 12(3), 463-472.
- Beşpınar, F. U. (2013). Türkiye’de evlilik. Türkiye aile yapısı araştırması tespitler, öneriler.
- Beyhatun, M. N. (2022). *Kronik hastalığı olan ve olmayan annelerin aile dayanıklılığı ile ebeveyn özyeterliliği ve ebeveyn stresi arasındaki ilişki*. (Master's thesis). Maltepe Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, İstanbul.
- Bonds, D., Gondoli, D., Sturge-Apple, M., & Salem, L. (2005). Parenting Stress as the Mediator of the Relationship between Parental Support and Optimal Parenting. *Parenting: Science and Practice*, 2(4), 409-435.

- Bornstein, M. H. (2002). "Parenting infants," in Handbook of Parenting, Children and Parenting, Vol. 1, 2nd Edn, ed. M. H. Bornstein (Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum Associates), 3–43.
- Bornstein, M. H., & Cote, L. R. (2004). Mothers' parenting cognitions in cultures of origin, acculturating cultures, and cultures of destination. *Child development*, 75(1), 221-235.
- Bornstein, M. H. & Cote, L. R. (2006). Parenting Cognitions and Practices in the Acculturative Process. In M. H. Bornstein ve L. R Cote (Eds.), *Acculturation and parent-child relationships: Measurement and development* (pp. 173-196).
- Bornstein, M. H., Hendricks, C., Hahn, C. S., Haynes, O. M., Painter, K. M., & Tamis-LeMonda, C. S. (2003). Contributors to self-perceived competence, satisfaction, investment, and role balance in maternal parenting: A multivariate ecological analysis. *Parenting: Science and Practice*, 3(4), 285-326.
- Boström PK, Broberg M, Bodin L. (2011). Child's positive and negative impacts on parents—A person-oriented approach to understanding temperament in preschool children with intellectual disabilities. *Research in developmental disabilities*, 32(5), 1860-71.
- Bracken B. A. & Howell K. K. (1991). Multidimensional Self Concept Validation: A Three-Instrument Investigation. *J Psychoeducational Assessment*, 9(4), 319-328.
- Brunner M., Lüdtke O. & Trautwein U. (2008). The internal/external frame of reference model revisited: Incorporating general cognitive ability and general academic self-concept. *Multivariate Behavioral Research*, 43(1), 137-72.
- Budak, S. (2000). *Psikoloji Sözlüğü*. Bilim ve Sanat Yayınları.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., ve Demirel, F. (2012). Örneklem yöntemleri.
- Büyüktaşkapu, S. (2012). Annelerin öz yeterlik algıları ile 1-3 yaş çocuklarının gelişimlerinin incelenmesi. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 1(1), 18- 30.
- Charlotte Johnston ve Eric J. Mash. (2010). A Measure of Parenting Satisfaction and Efficacy. *Journal of Clinical Child Psychology*. Volume 18, Issue 2, Pages 167-175.

- Cohen, L., Manion, L.& Morrison, K. (2005). *Research Methods in Education* (5th Ed.). London: Routledge Falmer.
- Coleman, P. K.& Karraker, K. H. (1997). Self-efficacy and parenting quality: findings and future applications. *Developmental Review*, 18, 47-85.
- Coleman, P. K.& Karraker, K. H. (1998). Self- Efficacy and Parenting Quality: Findings and Future Applications. *Developmental Review*, 18(1), 47-85.
- Coleman, P. K.& Karraker, K. H. (2000). Parenting self- efficacy among mothers of school age children: Conceptualization, measurement, and correlates. *Family Relations*, 49(1), 13-24.
- Connell, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar* (C. Soydemir, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Cooke, B. (1991). Thinking and knowledge underlying expertise in parenting: Comparisons between expert and novice mothers. *Family Relations*, 3-13.
- Corwyn, R. F. & Bradley, R. H. (1999). Determinants of Paternal And Maternal Investment in Children. *Infant Mental Health Journal*, 20(3), 238-256.
- Corwyn, R. F.& Bradley, R. H. (1999). Determinants of paternal and maternal investment in children. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of The World Association for Infant Mental Health*, 20(3), 238-256.
- Coşkun, R., Altunışık, R., ve Yıldırım, E. (2017). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı*. Sakarya: Sakarya Kitabevi.
- Coşkun, Y. ve Akkaş, G. (2009). Engelli çocuğu olan annelerin sürekli kaygı düzeyleri ile Sosyal destek algıları arasındaki ilişki. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 10(1), 213-227.
- Cousino, M. K., MA, Hazen, R. A. (2013). Parenting Stress Among Caregivers of Children With Chronic Illness: A Systematic Review. *Journal of Pediatric Psychology*, 38(8), 809–828.

- Crain, R. M., & Bracken, B. A. (1994). Age, Race, And Gender Differences in Child and Adolescent Self-Concept: Evidence From a Behavioral-Acquisition, Context-Dependent Model. *School Psychology Review*, 23(3), 496-511.
- Creswell, J. W. (2017). *Eğitim araştırmaları: Nicel ve nitel araştırmanın planlanması, yürütülmesi ve değerlendirilmesi*. Edam.
- Crnic, K. & Ross, E. (2017). Parenting stress and parental efficacy. *Parental Stress and Early Child Development*, 263-284.
- Cüceloğlu, D. (2006). *İnsan ve davranışı* (15. Bsm): İstanbul: Remzi Kitapevi.
- Çakmak, K. ve Kaplan, N. (2015). Çocuk Yetiştirme Tarzları Anne-Baba Tutumları. Aydın İl Emniyet Müdürlüğü Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Büro Amirliği. Aydın.
- Çalışkan, N. ve Aslanderen, M. (2014). Aile İçi İletişim ve Siber Yaşam: Teorik Bir Çözümleme. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 15(2), 263-277.
- Çankaya, F. (2020). *Velilerin çocuklarının eğitimine katılımı ve öz yeterlilik algıları arasındaki ilişkinin çeşitli değişkenlere göre incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Yeditepe Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çeliköz, N., Bulut, S. ve Çeliköz, M. (2018). Sınıf öğretmenlerinin bilgisayarla ilgili öz yeterlilik algıları. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 15-24.
- Cihan, H., Karagöz, H.K. ve Var, E.Ç. (2021). Boşanmış Annelerin Ebeveynlik Stresleri ile Kişilik Özellikleri, Algıladıkları Sosyal Destek ve Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algıları Arasındaki İlişi. *Turkish Studies-Educational Sciences*, 16(5). DOI:[10.7827/TurkishStudies.52182](https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.52182)
- Çokluk, Ö., şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, ř. (2012). *Sosyal bilimler için çok değişkenli istatistik: SPSS ve LISREL uygulamaları* (Vol. 2). Ankara: Pegem Akademi.
- Dalkıran, Z. (2023). Helikopter Ebeveyn Tutumunun Okul Öncesi Dönem Çocuklarda Sosyal Becerilere Etkisi.
- Darıca N, Abidoğlu Ü. ve Gümüşü S. (2011). *Otizm ve Otistik Çocuklar*(s:145). İstanbul: Özgür Yayınları.

- de Montigny, F.& Lacharité, C. (2005). Perceived parental efficacy: Concept analysis. *Journal of advanced nursing*, 49(4), 387-396.
- Deater-Deckard, K. (1998). Parenting stress and child adjustment: Some old hypotheses and new questions. *Clinical psychology: Science and practice*, 5(3), 314.
- Deater-Deckard, K., & Scarr, S. (1996). Parenting stress among dual earner mothers and fathers: Are there gender differences?. *Journal of Family Psychology*, 10, 45–59.
- Delvecchio, E., Di Riso, D.& Salcuni, S. (2016). Self-perception of parental role, family functioning, and familistic beliefs in Italian parents: Early evidence. *Frontiers in psychology*, 6, 1983.
- Dereli, E. ve Dereli, B. (2017). Ebeveyn-Çocuk İlişkisinin Okul Öncesi Dönem Çocukların Psikososyal Gelişimlerini Yordaması. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14 (1), 227-258.
- Derince, M.Ş. (2012). *Toplumsal cinsiyet, eğitim ve anadili*. DİSA Yayınları, 21-28.
- Doğan, İ. (2007). *Vatandaşlık, Demokrasi ve İnsan Hakları*. Ankara: Pegem Yayınları
- Dönmez, D. (2019). *Yeni nesil ebeveynlik ve sosyal medya bağlamında blogger anneler*.Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul
- Duygulu, S. (2018). *Yeni Nesil Ebeveynlik ve Helikopter Aileler*. İstanbul: Destek Yayınları.
- Ekşi, H., Barış, Ş. ve Demir, İ. H. (2020). Ergenlerde helikopter ebeveyn tutumu, şişirilmiş benlik: duygusal özerklik, sosyal kaygı değişkenlerinin aracı etkisi. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18, 83-100.
- Ekşi, H., Kemahlı, H. P. ve Abdullayev, K. (2017). Aile stresörleri ile başa çıkma yöntemleri ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışması. *I. Uluslararası Sosyal Bilimler ve Eğitim Araştırmaları Sempozyumu*.
- Erkan, S., ve Toran, M. (2010). Child acceptance-rejection behaviors of lower and upper socioeconomic status mothers. *Social Behavior and Personality: an international journal*, 38(3), 427-432.
- Ersanlı, K. (1991). *Benliğin gelişimi ve görevleri*. Samsun: Kardeşler Matbaası.

- Esdaile, S. A. & Greenwood, K. M. (2003). A comparison of mothers' and fathers' experience of parenting stress and attributions for parent-child interaction outcomes. *Occupational Therapy International*, 10(2), 115-126. <https://doi.org/10.1002/oti.180>
- Frey K. S., Greenberg M. T. & Fewell R. R. (1989) Stress and coping among parents of handicapped children: a multi-dimensional approach. *American Journal on Mental Retardation*, 94, 240-249.
- Friedrich W. N., Wiltner L. T. & Cohen D. S. (1985). Coping resources and parenting mentally retarded children. *American Journal of Mental Deficiency*, 90, 130–139.
- Gali Cinamon, R., Weisel, A., & Tzuk, K. (2007). Work—family conflict within the family: crossover effects, perceived parent—child interaction quality, parental self-efficacy, and life role attributions. *Journal of Career Development*, 34(1), 79-100.
- Gander, M. and Gardiner, H. (2001). *Çocuk ve Ergen Gelişimi* (Bekir Onur, Çev.). İmge Kitapevi, İstanbul.
- Geçtan, E. (2019). *İnsan Olmak*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Gençal Yazıcı, (2015). *Evli ve bekâr yetişkinlerin genel öz-yeterlik ve benlik saygılarının incelenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Gerçek, A. (2018). “Genel öz yeterlik ve çatışma yönetim tarzı ilişkisi: Özel sektör çalışanları üzerine bir araştırma”. (Yüksek lisans tezi). Sakarya Üniversitesi İşletme Enstitüsü, Sakarya.
- Gerdes, A., Hoza, B., Arnold, L., Pelham, W., Swanson, J., Wigal, T., & Jenson, P. (2007). Maternal Depressive Symptomatology and Parenting Behavior: Exploration of Possible Mediators. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 35, 705-713.
- Gladding, S. (2017). *Aile Terapisi, Tarihi, Kuram ve Uygulamaları* (İ. Keklik ve İ. Yıldırım, Çev. Ed.). Ankara: Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Derneği.
- Glatz, T.& Buchanan, C. M. (2015). Change and predictors of change in parental self-efficacy from early to middle adolescence. *Developmental Psychology*, 51(10), 1367.
- Goldberger, L. & Brenznitz, S. (1982). *Handbook of Stress*. The Free Press, New York.

- Gottlieb, L. (2011). How to land your kid in therapy. *The Atlantic*, 301(1), 64-78.
- Gökler, R. ve Atamtürk, E. (2021). Ebeveynlik Rollerindeki Değişim. *Sosyal Politika ve Sosyal Hizmet Çalışmaları Dergisi*, 2(2), 151-177.
- Greenberger, E.& Goldberg, W. A. (1989). Work, parenting, and the socialization of children. *Developmental psychology*, 25(1), 22.
- Grusec, J. E. & Goodnow, J. J. (1994). Impact of Parental Discipline Methods on The Child's Internalization of Values: A reconceptualization of Current Points of View. *Developmental Psychology*, 30(1), 4-19.
- Guillamón, N., Nieto, R., Pousada, M., Redolar, D., Muñoz, E., Hernández, E., ... & Gómez-Zúñiga, B. (2013). Quality of life and mental health among parents of children with cerebral palsy: The influence of self-efficacy and coping strategies. *Journal of clinical nursing*, 22(11-12), 1579-1590.
- Güler, M. ve Yetim, Ü. (2008). Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği: Geçerlik ve güvenilirlik çalışması. *Türk Psikoloji Yazıları*, 11(22), 34-43.
- Güngör, H. ve Buluş, M. (2016). Ebeveyn Mükemmeliyetçiliğinin 5-6 Yaş Okul Öncesi Dönem Çocuklarının Algılanan Kaygı Düzeyini Öngörmedeki Rolü. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 39(39), 147-159.
- Harrell, J. E.(1973). Substitute Child Care, Maternal Employment and the Quality of Mother-Child Interaction. Center for Human Services Development Report No. 23. Pennsylvania State Univ., University Park. Coll. of Human Development. Pennsylvania State Dept. of Public Welfare, Harrisburg, 154-164
- Hassall, R., Rose J. &Mc Donald, J. (2005). Parenting Stress in Mothers of Children With an Intellectual Disability: the Effects of Parental Cognitions in Relation to Child Characteristics and Family Support. *Journal of Intellectual Disability Research*, 49(6), 405-418.
- Hauenstein, E. J. (1990). The experience of distress in parents of chronically ill children: Potential or likely outcome?. *Journal of Clinical Child Psychology*, 19(4), 356-364.

- Hayes, S. A.& Watson, S. L. (2013). The impact of parenting stress: A meta-analysis of studies comparing the experience of parenting stress in parents of children with and without autism spectrum disorder. *Journal of autism and developmental disorders*, 43, 629-642.
- Heath, C. L., Curtis, D. F., Fan, W.& McPherson, R. (2015). The association between parenting stress, parenting self-efficacy, and the clinical significance of child ADHD symptom change following behavior therapy. *Child Psychiatry & Human Development*, 46, 118-129.
- Heerman, W. J., Taylor, J. L., Wallston, K. A.& Barkin, S. L. (2017). Parenting self-efficacy, parent depression, and healthy childhood behaviors in a low-income minority population: a cross-sectional analysis. *Maternal and Child Health Journal*, 21(5), 1156-1165.
- Hernandez, D. (2019). The effects of social support and self-efficacy on parenting stress in single latino mothers [Doctoral dissertatiton]. The Chicago School of Professional Psychology.
- Hess, C. R., Teti, D. M.& Hussey-Gardner, B. (2004). Self-efficacy and parenting of high-risk infants: The moderating role of parent knowledge of infant development. *Journal of applied developmental psychology*, 25(4), 423-437.
- Hisli Şahin, N., Güler, M. ve Basım, N. H. (2009). A Tipi Kişilik Örüntüsünde Bilişsel ve Duygusal Zekânın Stresle Başa Çıkma ve Stres Belir leri ile İlişkisi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(3), 243-254.
- Hopkins, H. R. & Klein, H. A. (1993). Multidimensional Self Perception: Link Agest Oparental Nurturance. *The Journal of Genetic Psychology*, 154(4), 465-473
- Hurley, K. (2018). Mükemmel Çocuk Mu? Mutlu Çocuk Mu? (E. Çetin, Çev. Ed.). İstanbul: Beyaz Balina Yayınları.
- Ihinger-Tallman, M., Pasley, K.& Buehler, C. (1993). Developing a middle-range theory of father involvement postdivorce. *Journal of family issues*, 14(4), 550-571.
- İlhan T. Özel Gereksinimli 3-6 yaş çocuklarının ebeveynlerinin stres düzeyleri ile rolleri arasındaki ilişki. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*. 2017;18(3), 383-400.

- Johnson, G., Kent, G.& Leather, J. (2005). Strengthening The Parent-Child Relationship: A Review Of Family Interventions And Their Use In Medical Settings. *Child Care Health Development*, 31(1), 25-32.
- Johnston, C.& Mash, E. J. (1989). A measure of parenting satisfaction and efficacy. *Journal of clinical child psychology*, 18(2), 167-175.
- Johnston, C., & Mash, E. J. (2010). A Measure of Parenting Satisfaction and Efficacy. *Journal of Clinical Child Psychology*, 18(2), 167-175.
- Jones, T. L.& Prinz, R. J. (2005). Potential roles of parental self-efficacy in parent and child adjustment: A review. *Clinical psychology review*, 25(3), 341-363.
- Kandır, A. ve Alpan, Y. (2008). Okul Öncesi Dönemde Sosyal- Duygusal Gelişime Anne-Baba Davranışlarının Etkisi. *Aile ve Toplum*, 10(4), 33-38.
- Karageyik, K. (2019). *Ebeveyn Stresinin Ebeveyn Yetkinliği ve Ebeveynin Çocuğu ile İletişimi Açısından incelenmesi*.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep.
- Karasar, N. (2003). *Bilimsel araştırma yöntemi,kavramlar-ilkeler-teknikler*. Nobel Yayın Dağıtım: Ankara.
- Karşlı, E. (2008). *Kişilerarası Tarz, Kendilik Algısı, Öfke ve Psikosomatik Bozukluklar*.(Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji (Uygulamalı / Klinik Psikoloji) Anabilim Dalı, Ankara.
- Kaya, A., Bozaslan, H. ve Genç, G. (2012). Üniversite Öğrencilerinin Anne-Baba Tutumlarının Problem Çözme Becerilerine, Sosyal Kaygı Düzeylerine Ve Akademik Başarılarına Etkisi. *Dicle Üniversitesi Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi Dergisi*, 18, 208-225.
- KAYA, C. E. ve Şahin, N. H. (2020). Ebeveyn uyum desteği programı ile ebeveyn öz yeterlik algısının geliştirilmesi. *Ordu Üniversitesi Hemşirelik Çalışmaları Dergisi*, 3(3), 319-328.
- Kelly L, Duran RL, Miller-Ott AE. (2017). Helicopter parenting and cell-phone contact between parents and children in college. *Southern Communication Journal*, 82(2), 102-114.

- Kılıç, K. & Widdows, J. P. (2009). *En Önemli 1000 Sözcük İngilizce Temel Sözcük Hazinesi*. İstanbul: Fono Yayınları.
- Kıvırcık, C. (2019). *Algılanan anne-baba ebeveynlik stillerinin ebeveyn tutumları ile ilişkisinde kırılğan narsisizmin aracı rolünün incelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Kim IJ. & Zane, NWS. (2004). Ethnic and cultural variations in anger regulation and attachment patterns among Korean American and European American male batterers. *Cultural Diversity and Ethnic Minority Psychology, 10*(2):151- 68.
- Kim, H. Y. (2013). Statistical notes for clinical researchers: assessing normal distribution (2) using skewness and kurtosis. *Restorative dentistry & endodontics, 38*(1), 52-54.
- Koyunoğlu, E. (2021). *Ailelerin okul öncesi dönemde karşılaştıkları davranış problemlerine yönelik tutumları çözüm yaklaşımları ve öz yeterlilik algılarının incelenmesi*. Master's thesis. İstanbul Medipol Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Köker, L. (2007). *Modernleşme, Kemalizm ve Demokrasi*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Krauss, M. (1993). Child-Related and Parenting Stress: Similarities and Differences Between Mothers and Fathers With Disabilities. *American Journal of Mental Retardation, 97*(4), 393-404.
- Kuzgun, Y. (1991). *Ana Baba Tutumlarının Bireyin Kendini Gerçekleştirme Düzeyine Etkisi*. Ankara: Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu Yayınları.
- Kuzucu, Y. (2011). Değişen babalık rolü ve çocuk gelişimine etkisi [The changing role of fathers and its impact on child development]. *Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4*(35), 79-89.
- Kwan VSY., Kenny DA., John OP., Bond MH. & Robins RW. (2004). Reconceptualizing individual differences in self enhancement bias: an interpersonal approach. *Psychological Review, 111*(1), 94-110.
- Kwok, S. & Wong, D. (2000). Mental health of parents with young children in Hong Kong: The roles of parenting stress and parenting self-efficacy. *Child & Family Social Work, 5*(1), 57-65.

- Kwon, J. Y. (2007). The relationship between parenting stress, parental intelligence and child behavior problems in a study of Korean preschool mothers. *Early Child Development and Care*, 177(5), 449-460. <https://doi.org/10.1080/03004430600852916>
- Kwon, K. A., Yoo, G. & Bingham, G. E. (2016). Helicopter parenting in emerging adulthood: Support or barrier for Korean college students psychological adjustment?. *Journal of Child and Family Studies*, 25(1), 136-145. <https://doi.org/10.1007/s10826-015-0195-6>
- Laurence, V. H. de J. (t.y.). What is a ‘helicopter parent?’. <https://www.internationalschoolparent.com/> Erişim tarihi: 21 Ekim 2022
- Lazarus, R. S. (1966). Psychological Stress and the Coping Process. New York: McGrawHill https://www.academia.edu/37418588/Richard_S._Lazarus_PhD_Susan_Folkman_PhD_%20Stress_BookFi
- Lazarus, R. S. (1993). From psychological stress to the emotions: A history of changing outlooks. *Annual review of psychology*, 44(1), 1-22.
- Lazarus, R. S. & Eriksen, C. W. (1952). Effects of failure stress upon skilled performance. *Journal of Experimental Psychology*, 43(2), 100–105. <https://doi.org/10.1037/h0056614>
- Lazarus, R.S. (1994). *Küçük Sıkıntılar Da Tehlikeli Olabilir*. (Çev. Nesrin H.Şahin), Stresle Başa Çıkma Olumlu Bir Yaklaşım. İstanbul, Türk Psikologlar Derneği Yayınları, 31-39.
- Lemoyne, T. & Buchannan, T. (2011). Does ‘hovering’ matter? helicopter parenting and its effect on well-being. *Sociological Spectrum*, 31(4): 399-418.
- Lerner, J. V. & Galambos, N. L. (1985). Mother role satisfaction, mother–child interaction, and child temperament: A process model. *Developmental Psychology*, 21(6), 1157.
- Lim, J., Wood, B. L. & Miller, B. D. (2008). Maternal depression and parenting in relation to child internalizing symptoms and asthma disease activity. *Journal of Family Psychology*, 22(2), 264.
- Lindsay, P., Lansdale, C. & Owen, T. (1987). Maternal Employment in a Family Context: Effects on Infant-Mother and Infant-Father Attachments. *Child Development*, 1505-1512.

- Luebering, A. (1995). The relationship between perceived parental self-efficacy and childrearing beliefs among first-time mothers of infant.
- Maccoby, E. (2002). Parenting effects: Issues and controverties. J. G. Borkowski, L. S. Ramey ve M. Bristol-Power, (Ed.), *Parenting and the child's world: Influences on academic, intellectual and social-emotional development*.
- Maccoby, Eleanor ve Martin, John A. (1983). "Socialization in The Context of the Family: Parent – Child Interaction." P. H. Mussen & E. M. Hetherington (Ed.), *Handbook Of Child Psychology: Socialization, Personality And Social Development*. 1-101. New York: Wiley.
- Mackie, D. M., & Smith, E. R. (1998). Intergroup relations: insights from a theoretically integrative approach. *Psychological review*, 105(3), 499.
- MacPhee D., Benson, J. B. & Bullock D. (1986). Influences on maternal self-perceptions. *Infant Behavior and Development*, 9(236), 236.
- MacPhee, D., Fritz, J. & Miler-Heyl, J. (1996). Ethnic Variations in Personal Social Networks And Parenting. *Child Development*, 67, 3278-3295.
- Mangır, M. ve Aktaş, Y. (1992). Baba-Çocuk İlişkisi. *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 21, 5-7.
- Márk-Ribiczey, N., Miklósi, M., & Szabó, M. (2016). Maternal self-efficacy and role satisfaction: The mediating effect of cognitive emotion regulation. *Journal of Child and Family Studies*, 25, 189-197.
- Markus, H. (1983). Self-knowledge: An expanded view. *Journal of personality*, 51(3), 543-565.
- Mash, E. J.& Johnston, C. (1990). Determinants of parenting stress: illustrations from families of hyperactive children and families of physically abused children. *Journal of Clinical Child Psychology*, 19(4), 313–328. https://doi.org/10.1207/s15374424jccp1904_3
- Mayers, A. (2013). *Introduction to statistics and SPSS in psychology*.
- Mead, G. H. (1934). *Mind, self, and society* (Vol. 111). Chicago: University of Chicago press.

- Mendias EP., Clark MC. & Guevara EB. (2001). Women's self-perception and self-care practice: implications for health care delivery. *Health Care for Women International*, 22(3):299-312.
- Mercan, Z. ve Şahin, F. T. (2017). Babalık Rolü ve Babalık Rolü Algısı. *Uluslararası Erken Çocukluk Eğitimi Çalışmaları Dergisi*, 2(2): 1-10.
- Miller, A.C., Gordon, R.M., Daniele, R.J.&Diller, L. (1992) Stress, appraisal, and coping in mothers of disabled and nondisabled children. *Journal of Pediatric Psychology*, 17, 587-605.
- Montigny, F. & Lacharité, C. (2005). Perceived Parental Efficacy: Concept Analysis, Nursing Theory and Concept Development or Analysis. *Journal of Advanced Nursing*, 49(4), 387-396.
- Mouton, P. Y.& Tuma, J. M. (1988). Stress, locus of control, and role satisfaction in clinic and control mothers. *Journal of Clinical Child Psychology*, 17(3), 217-224.
- Murdock, K. W. (2013). An examination of parental self-efficacy among mothers and fathers. *Psychology of Men & Masculinity*, 14(3), 314-323.
- Nacak, M., Yağmurlu, B., Durgel, E. & Van De Vijyer, F. (2011). Metropol ve Anadolu'da Ebeveynlik: Biliş ve Davranışlarda Şehrin ve Eğitim Düzeyinin Rolü. *Türki Psikoloji Dergisi*, 86.
- Nealy CE., O'hare L., Powers JD., &Swick DC. (2012.) The Impact of Autism Spectrum Disorders on the Family: A Qualitative Study of Mothers' Perspectives. *Journal of Family Social Work*, 15(3),187-201.
- Nelsen, J., Lott, L.&Glenn, S. (2003). *Çocuk eğitiminde A'dan Z'ye pozitif disiplin*, (Çev.: Murat ERSİN), Hayat Yayıncılık, İstanbul.
- Norfolk, D., ve Serdaroğlu, L. (1989). *İş hayatında stres*. Form Yayınları.
- Oelofsen, N., & Richardson, P. (2006). Sense of coherence and parenting stress in mothers and fathers of preschool children with developmental disability. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 31(1), 1-12.

- Ogelman, H. G., ve Topaloğlu, Z. . (2014). 4-5 Yaş çocuklarının sosyal yetkinlik, saldırganlık, kaygı düzeyleri ile anne-babalarının ebeveyn özyeterliği algısı arasındaki ilişkilerin incelenmesi. *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 14(1), 241 – 271.
- Oktay, A. (2002). *Yaşamın Sihirli Yılları: Okul Öncesi Dönem*. İstanbul:Epsilon Yayınları.
- Okumuş, V. (2018). *Çocukların sosyal medya kullanımları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). İstanbul Ticaret Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aile Danışmanlığı ve Eğitimi, İstanbul.
- Osterberg, M., & Hageskull, B. (2000). A structural modeling of parenting stress. *Journal of Clinical Child Psychology*, 29, 615-625.
- Ömeroğlu, E. (1994). *Ailenin Okul Öncesi Eğitime Katılımı*. *Okul Öncesi Eğitimi*, Sayı.47, Ankara.
- Öngider, N. (2013). Anne-Baba ile Okul Öncesi Çocuk Arasındaki İlişki. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*, 5(4): 420-440.
- Öter, A., Özkul, M. (2019). Modernleşmenin Yaşam Tarzı Üzerindeki Etkileri ve Yörüklerde Modernleşme Eğilimleri (Batı Akdeniz Örneği-Isparta, Burdur, Antalya). *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(47), 156-184.
- Özdalga, Ş. (2012). Yeni Nesil Modern Babalar. Davranış Bilimleri Enstitüsü: <https://www.dbe.com.tr/tr/cocuk-ve-genc/11/yeni-nesil-modern-babalar/> adresinden alındı
- Özdemir, M. B. (2023). Değişen Dünyada Yeni Bir Ebeveynlik Yaklaşımı: Helikopter Ebeveynlik. *Alanyazın*, 4(1), 21-31.
- Parlatır, İ., Zülfikar, H. Ve Gözaydın, N. (1994). *Okul Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Pehlivan, Z. (2013). *Helikopter aileler*. Erişim adresi: <https://tedmem.org/yazilar-detay/helikopter-aileler> . Erişim tarihi: 14.10.2023

- Pennell, C., Whittingham, K., Boyd, R., Sanders, M. & Colditz, P. (2012). Prematurity and parental self-efficacy: the preterm parenting & self-efficacy checklist. *Infant Behavior and Development*, 35(4), 678-688.
- Pereira, M., Negrão, M., Soares, I. & Mesman, J. (2015). Predicting harsh discipline in at-risk mothers: The moderating effect of socioeconomic deprivation severity. *Journal of Child and Family Studies*, 24(3), 725-733. <https://doi.org/10.1007/s10826-013-9883-2>
- Perry-Jenkins, M., Repetti, R. L. & Crouter, A. C. (2000). Work and family in the 1990s. *Journal of marriage and family*, 62(4), 981-998.
- Petermann, U. & Petermann, F. (2006). Erziehungskompetenz. *Kindheit und Entwicklung*, 15(1), 1-8. <https://doi.org/10.1026/0942-5403.15.1.1>
- Pinquart, M. (2013). Do the parent-child relationship and parenting behaviors differ between families with a child with and without chronic illness? A meta-analysis. *Journal of pediatric psychology*, 38(7), 708-721.
- Quittner, A. L., Glueckauf, R. L. & Jackson, D. N. (1990). Chronic parenting stress: moderating versus mediating effects of social support. *Journal of personality and social psychology*, 59(6), 1266.
- Raikes, H. A. & Thompson, R. A. (2005). Efficacy and social support as predictors of parenting stress among families in poverty. *Infant Mental Health Journal: Official Publication of The World Association for Infant Mental Health*, 26(3), 177-190.
- Rezendes DL. & Scarpa A. (2011). Associations between parental anxiety/depression and child behavior problems related to Autism Spectrum Disorders: The roles of parenting stress and parenting self-efficacy. *Autism Research and Treatment*.
- Rodrigue, J. R., Morgan, S. B. & Geffken, G. (1990). Families of autistic children: Psychological functioning of mothers. *Journal of clinical child psychology*, 19(4), 371-379.
- Rousseau, S. & Scharf, M. (2017). Why people helicopter parent? an actor partner interdependence study of maternal and paternal prevention/promotion focus and interpersonal/self regret. *Journal of Social and Personal Relationships*, 35(7): 919– 935

- Safe A, Joosten A, Molineux M. The experiences of mothers of children with autism: Managing multiple roles. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*. 2012;37(4):294-302.
- Samantha, S. (2021). Healing Parent-Child Relationships Through Mindfulness. *International Journal of Birth & Parent Education*, 8(4): 29-32.
- Sanders, M. R.& Woolley, M. L. (2005). The relationship between maternal self- efficacy and parenting practices: Implications for parent training. *Child: Care, Health and Development*, 31(1), 65-73.
- Saygı, D. (2011). *Ebeveyn-çocuk ilişkisi ölçeği'nin Türkçeye uyarlanması ve anneçocuk ilişkisinin bazı değişkenler açısından incelenmesi* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Seefeldt, C., Denton, K., Galper, A.& Younoszai, T. (1998). Former Head Start parents' characteristics, perceptions of school climate, and involvement in their children's education. *The Elementary School Journal*, 98(4), 339-349.
- Sert, S. (2006). Farklı Çocuğun Anne Babası Olmak. *SAPİENS Özel Eğitim ve Rehabilitasyon Dergisi*, 2(4): 3-71
- Seven, S. (2008). Yedi–Sekiz Yaş Çocuklarının Sosyal Becerilerinin İncelenmesi. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(2), 151–174.
- Shavelson, R., Hubner, J. & Stanton, G. (1976). Self-Concept: Validation of Construct Interpretations. *Review of Educational Research*,. 46.
- Shek, T.L.D. & Tsang, K.M.S. (1993). *Care-givers of Preschool Mentally Handicapped Children in Hong Kong: Their Stress, Coping Resources and Psychological Wellbeing*. Heep Hong Society for Handicapped Children, Hong Kong.
- Shin, J., Nhan, N. V., Crittenden, K. S., Hong, H. T. D., Flory, M. and Ladinsky, J. (2006). Parenting stress of mothers and fathers of young children with cognitive delays in Vietnam. *Journal of Intellectual Disability Research*, 50(10),748–760.
<https://doi.org/10.1111/j.1365-2788.2006.00840.x>

- Skreden, M., Skari, H., Malt, U. F., Pripp, A. H., Björk, M. D., Faugli, A. & Emblem, R. (2012). Parenting stress and emotional wellbeing in mothers and fathers of preschool children. *Scandinavian journal of public health*, 40(7), 596-604.
- Smith, E. D. (2017). *The Role of Parental Self-Efficacy, Hardiness, and Parenting Stress in Predicting Parenting Behavior.s* (Doctoral dissertation). The University of Southern Mississippi.
- Sülü Akgül, C. (2020). *Yeniden yapılanan ailelerde ebeveyn ile çocuk arasındaki ilişkiye yönelik aile danışmanlığı bağlamında yeni bir model önerisi.* (Yayımlanmamış doktora tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.
- Szymanska, A. & Aranowska, E. (2019). Parental Stress In The Relationship With The Child And Personality Traits That Parents Shape In Their Children. *Early Child Development and Care*, 191(2): 198-209.
- Şahin, N.H., Batigün, A.D. ve Koç V. (2011). The Relationship between Depression, and Interpersonal Style, Self-Perception, and Anger. *Turkish Journal of 66 Psychiatry*, 22(1), 17.
- Şahin, S. ve Aral, N. (2012). Aile İçi İletişim. *Ankara Sağlık Bilimleri Dergisi*.1(3): 55-66.
- Şenay, T. (2021). *Okul öncesi öğretmenlerinin bilinçli farkındalık ve duygu yönetme becerileri arasındaki ilişkide öz yeterlilik inancının aracı rolü.* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Şener Konuk, D. (2011). *Annelik Öz-Etkililiği ve Benlik Saygısını Yükseltme Programının Ekisi.* (Doktora Tezi). Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, İstanbul.
- Şentürk, Ü. (2012). Parçalanmış Aile Çocuklarının Eğitimdeki Başarı/Başarısızlık Durumu (Malatya Örneği 2006). *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 7(29): 105-126.
- Şirin, S. (2019). *Yetişin Çocuklar.* İstanbul: Doğan Kitap.
- Taner, S. (2014). *Planlanmamış Gebeliklerin Doğum Sonrası Erken Dönemdeki Annelik Davranışına Etkisi.* (Yüksek Lisans Tezi). Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Hemşirelik Anabilim Dalı Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Yüksek Lisans Programı, Aydın.

- Tanlası, B. (2023). *Aile Apartmanında Yaşayan Annelerin Ebeveyn oz Yeterliklerinin İncelenmesi*. (Doctoral dissertation). Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- Taşkın L. (2015). *Doğum ve Kadın Sağlığı Hemşireliği*. 13. Basım. Sistem Ofset Matbaacılık, Ankara, s: 85-212.
- TDK, (2023). *Ebeveyn*.01.08.2023. <https://sozluk.gov.tr/>
- Teti, D. M.& Candelaria, M. A. (2002). Parenting competence. *Handbook of parenting*, 4, 149-180.
- Teti, D. M.& Gelfand, D. M. (1991). Behavioral competence among mothers of infants in the first year: The mediational role of maternal self-efficacy. *Child development*, 62(5), 918-929. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.1991.tb01580.x>
- Tezel Şahin, F. (2007). Sosyal değişim sürecinde değişen baba rolü. *Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi*, 10(15), 765-773.
- Tezel Şahin, F., Cevher, F. N. (2007). Türk toplumunda aile-çocuk ilişkilerine genel bir bakış. *ICANAS 38 (38. Uluslararası Asya ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi)*, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara.
- Theule, J., Wiener, J., Tannock, R.& Jenkins, J. M. (2013). Parenting stress in families of children with ADHD: A meta-analysis. *Journal of emotional and behavioral disorders*, 21(1), 3-17.
- Thompson, R.J., Gustafson, K.E., Hamlett, K.W.& Spock, A. (1992). Stress, coping, and family functioning in the psychological adjustment of mothers of children and adolescents with Cystic Fibrosis. *Journal of Pediatric Psychology*, 17, 573-585.
- Tiryaki, A. (2014). *Stres: aşamaları, kaynakları, sonuçları ve mücadele teknikleri*. (Master's thesis). Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Tiryakioğlu, M. E. (2017). *Modern Aile, Modern Çocuk*. Kırmızılar. adresinden alındı.
- Tunali B, Power TG. (2002). Coping by redefinition: Cognitive appraisals in mothers of children with autism and children without autism. *Journal of Autism and Developmental Disorders*, 32(1), 5.

- TÜİK, (2023). İstatistiklerle aile. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Aile-2022-49683>
- Türkiye İstatistik Kurumu (2023, Nisan 18). İstatistiklerle Çocuk, 2022. <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Cocuk-2022-49674>
- Uçar, F. (2004). Streste zihnin rolü ve strese bağlı zihinsel/ruhsal hastalıklar. *Türk psikoloji bülteni*, 10(34-35), 85-102.
- Uğur, S. B. (2014). Günümüzde kadının boşanma deneyimleri: akademisyen kadınlar üzerine bir araştırma. *Mediterranean Journal of Humanities*, 4(2), 293-326. <https://doi.org/10.13114/MJH.201428447>
- Ulusoy, M. D., Özcan Demir, N. ve Baran, A. G. (2005). Ebeveynin Çocuk Yetiştirme Biçimi ve Ergen Problemleri: Ankara İli Örneği. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 3(3): 367-386.
- Viana, A. G., & Welsh, J. A. (2010). Correlates and predictors of parenting stress among internationally adopting mothers: a longitudinal investigation. *International Journal of Behavioral Development*, 34(4). <https://doi.org/10.1177/0165025409339403>
- Vondra, J. & Belsky, J. (1993). *Developmental origins of parenting: personality and relationship factors*. In: *Parenting: An Ecological Perspective* (eds T. Luster & L. Okagaki), pp. 1 34. Erlbaum, Hillsdale, NJ.
- Wanamaker, C.& Glenwick, D. (1998). Stress, Coping, and Perceptions of Child Behavior in Parents of Preschoolers With Cerebral Palsy. *Rehabilitation Psychology*, 43(4), 297-312.
- Warfield, M. E. (2005), Family and work predictors of parenting role stress among two-earner families of children with disabilities. *Infant and Child Development*, 14(2), 155– 176. <https://doi.org/10.1002/icd.386>
- Warshak, R. A.& Santrock, J. W. (1983). The impact of divorce in father-custody and mother-custody homes: The child's perspective. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 1983(19), 29-46.
- Wineck, J. L. (2009). *Systemic family therapy: From theory to practice*.
- Winnicott, D. W. (2013). *Oyun ve Gerçeklik* (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.

- Yaman, E., Dönmez, O., Kabakçı Yurdakul, I. Ve Odabaşı, H.F. (2013). Dijital Ebeveynlik ve Değişen Roller. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 887.
- Yamanoğlu, Ü. (2009). *Çocuk yetiştirmede aile modeli*. (Yayınlanmamış lisans tezi).Newport International University Davranış Bilimleri Anabilim Dalı
- Yaprak, B. (2007). İlköğretim Öğrencilerinin Algıladıkları Anne-Baba Tutumunun Diskriminant Analiziyle Belirlenmesi ve Benlik Saygısı ile Olan İlişkisinin Değerlendirilmesi Üzerine Bir Uygulama. (Yüksek Lisans Tezi). Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İstatistik Anabilim Dalı, Eskişehir.
- Yavuzer, H. (2010). *Ana-Baba ve Çocuk*. İstanbul. Remzi Kitapevi.
- Yavuzer, H. (2010). *Yaygın Ana-Baba Tutumları. Ana Baba Okulu*. Yazarlar: Acar Baltaş, Zuhâl Baltaş, Ümit Davaslıgil, Haluk Yavuzer ve diğerleri. On dördüncü Basım, Remzi Kitabevi: İstanbul.
- Yavuzer, H. (2017). *Çocuk Yetiştirmede Farklı Ebeveyn Tutumları*. H. Yavuzer (Ed.), Ana-Baba Okulu (115-127). İstanbul: Remzi Kitabevi
- Yavuzer, H. (2020). *Çocuk Psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitapevi
- Yazıcı, E. N., Söylemez, Y. (2021). Ebeveyn Niteliği, Evlilik Uyumu ve Aile İşlevselliğinin Ergenlerin Davranış Problemleri Üzerindeki Etkileri: İlişkisel Bir Çalışma. *Türkiye Klinikleri Adli Tıp ve Adli Bilimler Dergisi*, 18(2), 145-154.
- Yazıcıoğlu, Y. Ve Erdoğan, S. (2004). *SPSS Uygulamalı Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Detay Yayıncılık
- Yeşildaş, F. B. (2018). *Okul öncesi çocuklarda kaygının ebeveyn-çocuk ilişkisine yönelik değişkenler açısından değerlendirilmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Ufuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Yıldırım, E. Ve Canatan, K. (2013). *Aile Sosyolojisi*. İstanbul: Açılım Kitap.
- Yılmaz, H., Ülker, M. ve Yılmaz, A. S. (2018). Kadınlarda ebeveynlik rollerine ilişkin kendilik algısı'nın çeşitli değişkenler açısından incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(2), 415-431.
- Yörükoğlu, A., (2000). *Çocuk Ruh Sağlığı*. Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara.

Zandiyeh, Z., Zare, E. ve Hedayati, B. (2015). The Impact Of Group Training About Parenting Styles On Maternal Attitudes Toward Parenting Styles. *Journal Of Education And Health Promotion*, 4.

Zorbaz, S. D. (2018). Ebeveyn özyetkinliğinin yordayıcısı olarak ebeveyn-çocuk ilişkisi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi*, (46), 144-153.

Ekler

Ek 1: Demografik Bilgi Formu

Cinsiyetiniz:	Kadın () Erkek ()
Yaşınız:	
Gelir düzeyiniz:	a. Düşük () b. Orta Altı () c. Orta () d. Orta üstü () e. Yüksek ()
Öğretim düzeyiniz:	a. Okur yazar değil () b. İlköğretim () c. Lise () d. Üniversite () e. Yüksek Lis/Doktora () f. Doktora üstü ()
Medeni haliniz:	a. Evli b. Bekar
Kaç çocuğunuz var?	a. 1 b. 2 c. 3 d. 4 ve daha fazla
Halen bir işte çalışıyor musunuz?	a. Evet () b. Hayır ()

Ek 2: Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeği (EÇÖ) Örnek Maddeleri

Aşağıdaki soruları çocuğunuzla olan ilişkinizi göz önüne alarak çocuğunuzu ve sizi en iyi tanımlayan sayıyı ölçekte işaretleyiniz.

1-Hiç 2-Çok az 3-biraz 4-Çok 5-Aşırı

	1- Hiç	2-Çok az	3-biraz	4-Çok	5-Aşırı
1. Çocuğunuzla yalnız zaman geçirmekten ne kadar keyif alıyorsunuz?	1	2	3	4	5
2. Sizce çocuğunuz sizinle yalnız zaman geçirmekten ne kadar zevk alıyordur?	1	2	3	4	5
3. Çocuğunuzla baş başa geçirdiğiniz süreden ne kadar memnunsunuz?	1	2	3	4	5

Ek 3: Ebeveyn Rolüne İlişkin Kendilik Algısı Ölçeği (ERKA) Örnek Maddeleri

YÖNERGELER

Aşağıdaki ifadeler, sizin kendinizi nasıl bir ebeveyn olarak gördüğünüz, ebeveynlik hakkındaki görüşleriniz ve ebeveynliği nasıl gerçekleştirdiğiniz ile ilgilidir. Doğru ya da yanlış cevap yoktur. Lütfen her bir ifade için dört kutudan sadece birini işaretleyin. Sizi en iyi tanımlayanı işaretleyin. İşaretsiz ifade takımı bırakmayınız. Örneğin, ispanaktan hoşlanıyor gibiyse kutuyu aşağıdaki gibi doldurabilirsiniz.

Bana göre gerçekten doğru	Bana göre kısmen doğru			Bana göre kısmen doğru	Bana göre gerçekten doğru	
☐	☒	Bazı insanlar ispanaktan hoşlanır	öte yandan	Bazı insanlar ispanaktan hoşlanmaz	☐	☐

UNUTMAYINIZ : HER BİR SORU İÇİN SADECE BİR KUTUYU İŞARETLEYİNİZ

	Bana göre gerçekten doğru	Bana göre kısmen doğru			Bana göre kısmen doğru	Bana göre gerçekten doğru	
1.	☐	☐	Bazı ebeveynler nasıl iyi ebeveyn olunacağı konusunda çok fazla okur.	öte yandan	bazı ebeveynler ise ebeveynlik ile ilgili okumaya pek zaman harcamaz.	☐	☐
2.	☐	☐	Bazı ebeveynlerin çocuk yetiştirmenin doğru ve yanlış şekilleri konusunda net fikirleri vardır	öte yandan	bazı ebeveynlerin ise kendi çocuklarını yetiştirme yolları hakkında şüpheleri vardır.	☐	☐
3.	☐	☐	Bazı ebeveynler çocukları olduğundan beri arkadaşlarını yeterince göremediğini düşünür	öte yandan	bazı ebeveynler ise eski arkadaşlarını önceki kadar sık görüyor ya da yeni arkadaşlar edinmiştir.	☐	☐

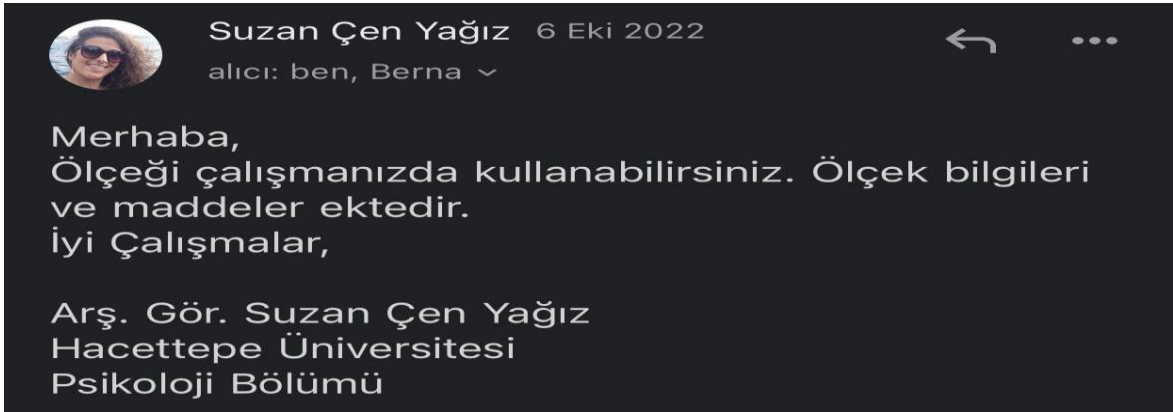
Ek 4: Ebeveyn Stres Ölçeği Örnek Maddeleri

1.	Bir ebeveyn olarak bu rolden mutluyum
2.	Çocuğuma bakmak bazen gerektiğinden çok daha fazla zaman ve enerjimi alıyor.
3.	Çocuğuma oldukça yakın hissediyorum.
4.	Çocuğumla vakit geçirmekten hoşlanıyorum.

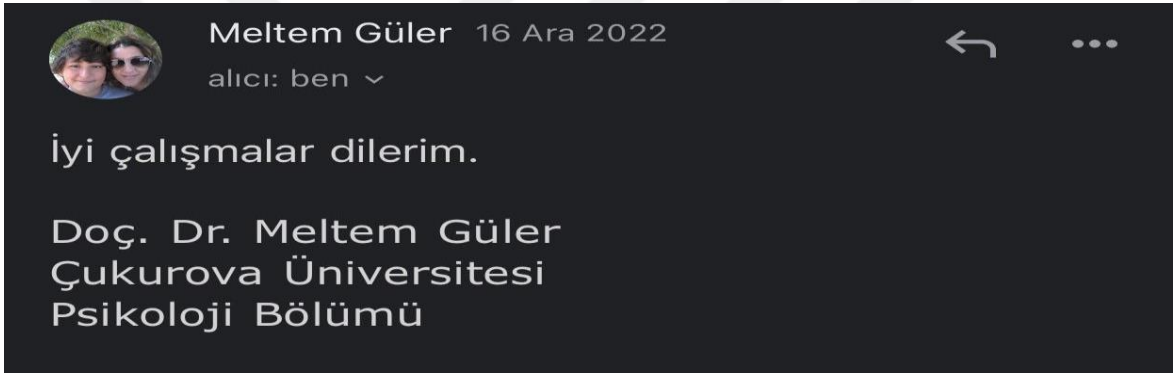

Ek 5: Ölçek İzinleri

Ebeveyn-Çocuk İlişkisi Ölçeği Kullanım İzni

Ebeveyn Rolüne ilişkin Kendilik Algısı Ölçeği Kullanım İzni

Ebeveyn Stres Ölçeği Kullanım İzni

